

ИЖТИМАҒИ-СӘЙӘСИ-МӘЗӘНИ ГӘЗИТ

Кискеуфа

10-16
июль
(майай)

2026

№27 (1222)

kiskeufa.ru • 2002 йылдан башлап сыға • һатыуза хақы ирекле

БЫЛ ҺАНДА
УКЫҒЫҢ:

Кайза укырға
бараһың?

4

Һөнәрмән
булығыз,

һөнәрле кулда бәрәкәт бар

8-9

Һалдат
катындары ла...

Енеүзе
якынайтыу өсөн
ең һызғанған

10-11

Түңгәүер кыззары
осрашты

12

@kiskeufa

Безҙең
VK төркөмөнә
рәхим итегеҙ!

смартфон камераһын төбә

Үзҙәре ышанып етмәһә лә һинең тураһа гел насарҙы һөйләгән, һине күрә алмаған дошмандар һәм һинең тураһа бар яҡшыны белеп тә бер һүз ҙә әйтмәгән дуҫтар араһында һисек йөшәмәк кәрәк?!
(А. Ривароль).

ИШЕТТЕГЕЗМЕ ӘЛЕ?

ҺӨНӘРИ
ӘЗЕРЛЕК АЛ ДА...

2026 йылдан дәүләт йомғаҡлау аттестацияһы тапшырмаған сығарылыш укыусылары бушлай һөнәри әзерлек курстарын үтергә мөмкин.

Һөнәри компетенцияларға эйә булыуҙы раслаған таныҡлыҡ алғас, эшкә урынлашырға була. Документка Рәсәй Президенты Владимир Путин ҡул куйған. Рәсәйҙең мәғариф министры Сергей Кравцов билдәләүенсә, был закон туғызынсы класс укыусыларының һөнәр алыу мөмкинлектәрен киңәйтә. Укыусыларға тағы ла бер тапҡыр дәүләт йомғаҡлау аттестацияһын үтергә тура килә. Укыу-зарын тамамлағас, уларға бер юлы ике документ: белем тураһында аттестат һәм квалификация тураһында документ тапшырыла. Укытыу урта һөнәри укыу йорттарында, предприятиеларҙың укыу үзәк-тәрәндә һәм мәктәптәргә алып барыла. Төбәк властары проектка һиндәй һөнәрҙәр һәм учреждениелар инәсәген расларға тейеш, тип белдерҙеләр Рәсәйҙең Мәғариф министрлығында.

РУХИ КИММӘТТӘР
ӨЙРӘНӘЛӘ

Республиканың белем биреү учреждениеларында, тотош илдәге кеүек үк, 2026-2027 укыу йылының икенсе ярты йыллығынан "Рәсәйҙең рухи-әхлаҡи мәзәниәте" (ДНКР) тигән яңы фәнде индереү башлана.

Быт тураһа РИА Новости агентлығына биргән интервьюһында Рәсәй-ҙең мәғариф министры Сергей Кравцов белдерҙе. Министрлыкта яңы дисциплинаны индереүгә әзерлек башланған. Ведомство мәғлүмәттәре буйынса, 2026-2027 укыу йылынан яңы фәнде 5-се класс укыусылары өйрәнә (йылына 17 сәғәт). 2027-2028 укыу йылында был фән - 6-сы һәм 7-се кластарҙың (йыл һайын 34 сәғәт), ә 2028-2029 укыу йылынан 5-9-сы кластарҙың программаһына индерелә. "Яңы укыу йылында "Рәсәйҙең рухи-әхлаҡи мәзәниәте" фәне укытыла башлай, ошо фән буйынса дәреслектәр әҙерләйбөз", - тип һөйләне Сергей Кравцов. Курс мәктәп укыусыларында илдең традицион рухи-әхлаҡи киммәттәре һигезендә донъяға караш тәрбиәләүгә йүнәлтелгән. Укыусылар күренекле ватандаштарыбыҙҙың - дәүләт, йәмәғәт һәм мәзәниәт эшмәкәрҙәренән, ғалимдарҙың, хәрби хеҙмәткәрҙәренән, шулай ук Махсус хәрби операция геройҙарының биографияһы һәм караштары менән таныштырыла. Әйткәндәй, Рәсәй мәктәптәрәндә яңы укыу йылынан гәрәп теле укытыла башлай.

ДИАЛОГ

ҺӨНӘРМӘН БУЛЫҒЫҢ,

һөнәрле кулда бәрәкәт бар

Укырға кайза барырға? Бөгөн сығарылыш мәктәп укыусылары алдында торған төп һорау шулай яңғырай. Өфө яғыулыҡ-энергетика колледжы директоры Роза Наил кызы АСЛАЕВА һәм Өфө сауҙа-иктисад колледжы директоры Ришат Хажғәле улы САБИТОВ менән корған әңгәмәбеҙҙе укып, бәлки, улар үз юлын табыр, тигән уйзабыҙ.

► Һез етәкләгән укыу йорттарының тарихы бай, улар урта һөнәри белем биреү өлкәһендә абруйлылар иҫәбендә. Яғыулыҡ-энергетика һәм сауҙа-иктисад колледждарының үткәне һәм бөгөнгөһө һиндәй ул?

Ришат Хажғәле улы: Ысынлап та, без-ҙең колледждың тарихы бик бай. Ул -

элекке Өфө совет сауҙаһы техникумы. Укыу йорто РСФСР Сауҙа министрлығының 1972 йылдың 24 февралендәгә 63-сө бойороғона ярашлы, Ситтән тороп укыу совет сауҙаһы техникумының укыу-консультация пункттары һигезендә Өфө һәм Стәрлетамак калаларында ойшоҫторола. Алдағы йылда колледж 55

йыллығын билдәләй. Әлбиттә, баштан ук укыу йорто ныҡ популяр һәм абруйлы була. Сөнки нәк уны тамамлаған белгестәр совет осоронда Өфөлә һәм башка урындарҙа сауҙа тармағының терәк-таянысы була. Унда укырға иңеү өсөн институттарға карағанда ла зурырак конкурс була. Бөгөн дә колледж шул кимәлдә төшөрмәй тота. Заман талаптарына тап килергә тырышабыҙ. Балалар һаны - 1382. Төп контингент - туғызынсы класты тамамлағандар.

Әйтергә кәрәк, Өфө сауҙа-иктисад колледжы - республикала барлык иктисади йүнәлештәрҙе берләштергән берҙән-бер урта белем биреү укыу йорто. Кайһылыр укыу йотонда - бухгалтер иҫәбе, кайһыһындалыр банк эшмәкәр-легә йәки логистика йүнәлештәре генә бар, ә без бөтә йүнәлештәрҙе тупларға тигән максат куйғанбыҙ. Шулай ук туризм, ашнаҡсы-кондитер эшмәкәрлегә, ерҙе файҙалану буйынса белгестәр әҙерләйбөз. Ике йыл элек юриспруденция йүнәлешенән белем бирә башланьык. Сөнки тормошта иктисад менән хокук өлкәһе һәр сак йөнөш килә. Киләһе йыл төгә карлуғастарыбыҙҙы осорабыҙ, Алла бирһә.

(Дауамы 8-9-сы биттәрҙә).

12+

✓ Рәсәй Федерацияһы Геройына һәм Өс Батырлыҡ ордены кавалерына Башҡортостан Республикаһы Башлығы карамағындағы Башҡортостан дәүләт хеҙмәте һәм идара итеү академияһында юғары белем биреү программалары буйынса белем алыу өсөн 100 процент ташлама бирелә. Махсус операцияһының башка катнашыусыларына һәм уларҙын ғаилә ағзаларына программаның хаҡынан 10 процент ташлама каралған. Башҡортостан дәүләт хеҙмәте һәм идара итеү академияһы ректоры вазифаһын башкарыусы Азат Бадранов билдәләүенсә, академия илдә ошондай йрзам сараһы кабул ителгән түгө юғары укыу йорто булды. "Был республикабыҙ һәм илебез өсөн мөһим карар. Бөгөн безҙең бакалавриатта 71 МХО яугиры, 33 хәрби хеҙмәткәрҙең балаһы һәм 12 яугир катыны белем ала. Магистратураға 59 МХО яугире һәм ғаиләләренсә ун ағзаһы укий. 2026 йылдың майында Рәсәй Геройы Вәсил Ямалетдинов (уның менән таныштырып тороу көрәкмәйҙәр) безҙең дәүләт һәм муниципаль идара итеү һәм иктисад факультеты бакалавриатына күстә. Үҙенең түгө юғары белемен безҙең академияла алыуы менән ғоруланабыҙ", - тине Азат Бадранов.

Азат Ғалимханов белдереуенсә, МХО биләмәһендәге дүгирҙарҙын Дәүләт Думаһына һайлауҙа тауыш биреү мөмкинлегә бар. Хәрби частар урынлашкан урындарҙа ваҡытлыса һайлау участкалары булдырыла, ә улларҙын эшен ойошторғанда закон менән рөхсәт ителгән барлык варианттар ға файҙаланыла. Хәрби хеҙмәткәрҙәр ваҡытынан алда йәки биһаларҙан ситтә тауыш биреү мөмкинлегенә эйә. 18-20 сентябрҙә отпускта булғандар йәшәгән урыны буйынса тауыш бирә ала.

- Һуңғы вақытта Хәбировтың уныштары байтак, тип уйлайым, - тип "Башинформ" ға Башкортостан Башлығы позицияларының көсәйеүенә аңлатма бирзе "Минченко консалтинг" коммуникация холдингы президенты Евгений Минченко. - Озайлы сәйәси дистанцияла ул юғары тоторокколок һаклай. Яңы йүнәлештәр барлығска килә, мәсәлән, яһалма интеллект индереү, уны кулланьп, сөнәғәттә, агросөнәғәт комплексын үстереү буйынса зур эш алып барыла. Радий Хәбиров һәм Башкортостан Мәскәү һәм Липецк өлкәһе менән бер рәттән, төбәктәр араһында яһалма интеллект үсеше буйынса ли дерзарзын береһе булып тора. Республикала Башкортостан Башлығы карамағында һанлы үсеш һәм яһалма интеллект технологияларын индереү мәсьәләләре буйынса совет буддырылды, ул медицинаға, производствоға, дәүләт идаралығына инновациялар индереүзе күзәтә. Эске

Губернаторҙарҙың тотороклолоҡ рейтингы (Госсовет2.0") һәр губернаторға 9 критерий буйынса бирелгән баһаларҙы кушыу юлы менән булдырыла. Йомғаҡлау баһаһы юғары булған һайын, губернаторҙың үз вазифаһында калыу мөмкинлегә лә юғары була. Башҡортостан Башлығы Радий Хәбиров рейтингта "һары"нан сәйәси тоторокло "йәшел зонаға" күтәрелде (2025 йылдың сентябрендә 12 балл ине, ә хәҙер 16 балл).

Осрашыу барышында яктар тауар әйләнешен арттырыу, Башкортостанда иктисад һәм социаль өлкә, атап әйткәндә, хаулык һаклау өсөн профессиональ кадрлар әзерләу тураһында фекер алышты. Башкортостандан килгән медицина белгестәре юғары квалификацияға эйә һәм Абхазияның медицина учреждениеларында уңышлы эшләр, тип өстәне Бадра Гунба. "Без шулай ук Абхазия халқының Ватан һуғышы, COVID-19 пандемияһына каршы көрәш осоронда халкыбызға һеззен табиптарҙың ярҙамы өсөн рәхмәтлебез һәм уларҙың хезмәтен дөүләт наградалары менән билдәләр тураһында карар кабул итәсәкбез", - тип йомғаҡ яһаны Бадра Гунба.

✓ Республиканың дәүләт наградалары һәм мактаулы исемдәре тураһындағы законына тейешле үзгәрештәр индерелде. Башкортостан Башлығы Радий Хәбиров кул куйган документка ярашлы, Башкортостанда генерал Шайморатов орденының статусы киңәйтелде, йәғни юғары дәүләт наградаһына граждандар ғына түгел, хезмәт коллективлары, шулай ук ойошмалар за лайыҡ була ала.

✓ "Әгәр йәшен тап килә, энергияң һәм дәртең ташып тора, шулай ук компьютер уйындарына әүәс икәнһең, урының безҙең янда. Әлбиттә, психологик яктан көслә булырға тейешһең.

КискеӨфө

БАШ ЙОРТ

№27, 2026 йыл

3

ӨФӨ - ТӘРТИПТӘ

КҮЗҢЕҢ ЯУЫН АЛАЛАР

Өфөнөң "Каланы йәшелләндерү хужалығы" урамдарға сәскә ултыртыу тураһында отчет бирҙе.

Май башында хужалыҡ хеҙмәткәрҙәре 900 мең бер йыллыҡ һәм 26 мең күп йыллыҡ сәскә ултыртырға планлаштырғайны. Беренсе пункт - йөз процентка үтәлгән, икенсегә әлегә үтәлү барышында (10 меңдән саҡ кына күберәк). Был хакта оператив кәңәш-мәлә предприятие директоры Фидарис Локманов хәбәр итте.

"Йәшел Башҡортостан" акцияһы сиктәрәндә яҙғы осорҙа муниципаль урман питомнигында 43 меңдән ашыу ағас һәм кыуак үсәнтеләре ултыртыуға әҙерләнгән, шуларҙың 1621 данаһы кала райондары хакимиәттәренә тапшырылған. Парктарға һәм скверҙарға 261 ағас һәм 1470 кыуак, ә кала урамдарында 12 меңгә яҡын кайын һәм карағай үсәнтеләре ултыртылған.

Көзгөһөн йәмәғәт киңлектәрәндә 96 ағас һәм 105 меңдән ашыу кыуак ултыртыу, ә кала урамдарында һигеҙ меңдән ашыу карағай үсәнтеләре ултыртыу планлаштырыла. Киләһе йылда Өфөнә бизәү өсөн 100 мең тюльпан һәм нарцисс үстөрөгә ниәтләйҙәр. Шулай ук урман питомнигында үсәнтеләр үстөрөгә һәм артабан уларҙы каланың кызыл һызыктары буйлап ултыртыу өсөн үсәнтеләр һатып алыу планлаштырыла.

УРАП ЙӨРӨ...

1 июлдән йөк транспортына Өфөнән Затон күпере аша сығыу, шулай ук Дим күпере аша инеү һәм сығыу тыйыла. Өфө хакимиәтенән был сараның ни өсөн кәрәклеген аңлаттылар.

Тыйыу сараһы күперҙәр аша транзит йөк транспорты ағымын көмәтергә, күпер королмаларын төҙөк хәлдә һаҡлап калыуға һәм юл хәрәкәтә хәүефһеҙлеген нығытырға мөмкинлек бирәсәк. Был карарҙы хәүефһеҙлек буйынса ведомство-ара кала комиссияһы кабул итте. Сикләү ауырлығы 3,5 тоннанан ашыу йөк транспорты өсөн билдәләнгән. Был автобустарға кағылмай - улар өсөн бүленгән һыҙат кала. Шулай ук күперҙән эш буйынса Базис үткәүленә йүнәлгән йөк машиналарына, Өфөнән Ленин, Совет һәм Октябрь райондары кар базаһынан кар ташыуы техникаға рәхсәт ителә. Хәрәкәт схемаһын үзгәртеү даими нигеҙҙә (мөзгәтһеҙ) индерелә.

Урау юл тураһында мәғлүмәттә кайҙан табырға? Төп участкаларҙа Рихард Зорге, Галле һәм Пархоменко урамдарында, Өфө - Аэропорт трассаһында (Дим шоссеһына боролор алдынан), "Лель" кафеһына боролор алдынан, Үзәк һәм Хәкикәт урамдарында, "Яркий" биһтәһенән сығканда - урау маршрут күрһәтелгән билдәләп куйылған. "Юлға, яңы сикләүҙәргә иҫәпкә алып, алдан әҙерләнгәһе, башка төрлө маршруттарҙы өйрәнгәһе. Яңы юл билдәләре

менән мәғлүмәт такталарына игтибар итегез. Транспортығыз сикләнгән категорияларҙың беренсәһе карай икән, үзегеҙ менән үтергә рәхсәт раһланған документтар булһын", - тип хәбәр иттеләр Өфө хакимиәтенән.

ТАҒЫ БЕР ЙӘМӘҒӘТ МАЙЗАНЫ...

Өфөнөң Дим районында "Баланов" паркын төҙөкләндерүҙең беренсә этабы башланды, тип хәбәр итә республиканың Торлаҡ-коммуналь хужалыҡ министрлығы.

Проектта "Мәзинә" мәсәте яғынан инеү зонаһын һәм буласаҡ фонтан эргәһендәгә ял зонаһын төҙөкләндерү каралған. Территорияға яңы яппа һалына, тышкы яҡтыртыу монтажлана, бөләкәй архитектура формалары, инеү төркөмө, навигация күрһәткестәре, эскәмйәләр, урнар, каруселдәр, тирбәләүҙәр, уйын комплексы һәм балалар өсөн тактиль корамалдар куйыла. Эштәрҙә быйыл 30 октябргә тиклем тамамларға планлаштыралар. Грозненский, Баланов һәм Гатчина урамдары араһында урынлашкан "Баланов" паркы Дим районы халкының ял итеү өсөн тағы ла бер заманса йәмәғәт майзанына әүереләсәк. Проектты тормошҡа ашырыу кала мөхитенәң уңайлылығын арттырырға һәм ғаилә һәм әүҙем ял итеү өсөн өстәмә шарттар булдырырға мөмкинлек бирәсәк.

ТИЗ МӘҒЛҮМӘТ КӘРӘКҘӘ...

Уфимский городской
@ufa_city_bot

Муниципалитетта билдәләүҙәрәңсә, "Макс" мессенджерында һанлы сервистар көнүзәк мәғлүмәт һәм хеҙмәттәр алыу өсөн уңайлы ысул була бара. Башҡортостандың Дәүләт идаралығын һанлы үстөрөгә министрлығы "Өфө городской" чат-ботын булдырҙы. Сервис түбәндәгә мөмкинлектәргә эйә:

- пилотһыҙ хәүеф режимы тураһында хәбәр итеү;
- урамдарҙың ябылған участкалары күрһәтелгән картаны карау;
- буш урындар булған түләүле парковка эҙләү (бета-версия);
- автомобилде штраф тукталкаһына алып китеүҙәре тураһында хәбәр итеү һәм тикшерү.

Чат-ботка max.ru/ufa_city_bot һылтанмаһы буйынса кушылырға мөмкин.

Башҡортостанда "Өфө городской" чат-боты эшләй башланы, тип хәбәр иттеләр Өфө хакимиәтенән.

Муниципалитетта билдәләүҙәрәңсә, "Макс" мессенджерында һанлы сервистар көнүзәк мәғлүмәт һәм хеҙмәттәр алыу өсөн уңайлы ысул була бара. Башҡортостандың Дәүләт идаралығын һанлы үстөрөгә министрлығы "Өфө городской" чат-ботын булдырҙы. Сервис түбәндәгә мөмкинлектәргә эйә:

Чат-ботка max.ru/ufa_city_bot һылтанмаһы буйынса кушылырға мөмкин.

ГЕРОЙҘАР ДӘҮЕРЕ

АЛҒЫ ҺЫЗЫКТА, ЛӘКИН ХӘҮЕФҘЕЗ

"Урал" позывнойлы яугир Махсус хәрби операцияла пилотһыҙ осоу аппараты операторы булып хеҙмәт итә. Ул МХО зонаһына үз теләгә менән, Рәсәй Оборона министрлығы менән контракт төҙөп китә.

Уның һүҙәрәңсә, БПЛА операторҙары бөгөн армияла бик кәрәкле һәм мөһим белгес һанала. Уларҙың оҫталығына, тәҗрибәһенә хеҙмәттәштәрәңсә гүмерә лә, подразделениһың хәрби уңышы ла бәйле. Шуға ла алғы һызыкта пилотһыҙ осоу аппараттары менән эшләй белгән яугирҙар юғары баһалана. Утты-һыуҙы үткән "Урал" дрон операторҙары хеҙмәтенәң хәүефһеҙ булыуын да һызыҡ өстөнә ала.

Хәрби хеҙмәткәр әйтеүәңсә, яңы хәрби һөнәрҙә түгә осорҙа һуғыш яланында өйрәнергә тура килһә, бөгөн махсус әҙерлеклә йөштәр килә. "Әгәр йәшен тап килә, энергияң һәм дәртең ташып тора, шулай ук компьютер уйындарына әүәс икәнһең, урының безҙең янда. Әлбиттә, психологик яктан көслә булырға тейешһең. БПЛА подразделениһың урындарҙы разведкалай, дошмандың терәк көстәрәңсә, техникаһын һәм тере көсөн асыҡлай һәм юк итә. Безҙең сафка күптәр әләгергә теләй, әммә һәр кем һайлау аша үтергә тейеш", - ти "Урал".

"Ысынлап та, пилотһыҙ системалар гәскәрҙәре бөгөнгө көндә Рәсәй Кораллы көстәрәңсә элиталы гәскәр төрҙәрәңсә береһе булып тора. Шуға күрә күптәрҙең БПЛА операторы булып хеҙмәт итеү мәсьәләһе менән кызыкһыныуы һәм Оборона министрлығы менән контракт төҙөүгә гәжәп түгел", - тип асыҡлыҡ индерә Өфөләгә Контракт буйынса хәрби хеҙмәткә һайлап алыу пункты офицеры капитан Фәдис Солтанов.

Пилотһыҙ системалар гәскәрҙәрәңсә хеҙмәткә ингән граждандар менән контракт, кандидаттың караһына ярашлы, бер, ике йәки өс йылға төҙөлә. РФ Оборона министрлығы хәрби хеҙмәткәрҙә контракт ваҡыты тамамланғандан һуң хеҙмәттән кайтара. Был тәртип РФ Президенты указдары менән регламентлана.

Пилотһыҙ системалар гәскәрҙәре хәрби хеҙмәткәре башка подразделениһың һәм гәскәрҙәр төрөнә үзәңсә шәхси ризалығынан тыш күсереләргә тейеш түгел. Тимәк, ул фәкәт үзә һайлаған ошо гәскәрҙәр системаһында кала. Был положение Рәсәй Оборона министрының өстәмә күрһәтмәһе менән нығытылған.

БПЛА подразделениһыңда хеҙмәт итеү тураһында тулы мәғлүмәттә 122 телефоны аша, шулай ук йәшәгән урын буйынса хәрби комиссариатта алырға мөмкин.

Касим ҒӘЗЕЛШИН әҙәрләне.

Н И М Ә ? К А Й Ҙ А ? К А С А Н ?

✓ Башҡортостандың бер нисә муниципалитетында район хакимиәте башлыктары алмашынды. Бишбүләк районында муниципалитет хакимиәте башлығы итеп Александр Семёнов тәғәйенләнде. Быға тиклем ул Бишбүләк районы хакимиәте башлығының иктисад, инвестиция сәйәсәте һәм эшкыуарлыҡты үстөрөгә буйынса урынбаһары вазифаһын биләй ине.

✓ Хәйбулла районы советы депутаттары сираттағы сессияла муниципалитет хакимиәтенәң яңы етәксәһен һайланы. Район башлығы итеп Илмир Мәжит улы Котоев тәғәйенләнде. Быға тиклем ул район хакимиәте башлығының беренсе урынбаһары вазифаһын башкарҙы. Илмир Мәжит улы ышаныс

күрһәткәндәре өсөн рәхмәт әйтте һәм район халкына мөрәҗәғәт итте: "Безҙең бойомға ашырыла башлаған пландар һәм проекттар бар. Атқараһы бурыстар байтаҡ: инфраструктураһы үстөрөгә, социаль хеҙмәттәрҙә яҡшыртыу, ауыл хужалығына һәм бөләкәй эшкыуарлыҡка ярҙам итеү, мәҙәни мираһты һаҡлап калыу һәм быуындар араһында бәйләнештә нығытыу мөһим".

✓ Йәмәғәт эшмәкәре һәм блогер Рәстәм Нәбиев юғары дәүләт наградаһына лайыҡ булды. Республика Башлығы указы менән ул граждандыҡ бурысын үтәгәндә күрһәткән фидәкәрлегә, кыйыулығы өсөн генерал Шаймуратов мизалы менән бүләкләнде. Рәстәм Нәбиев әүҙем социаль эш алып бара, хәйриәлек,

спорт менән шөгөлләнә. Альпинист донъяның Эльбрус, Килиманджаро, Аконкагуа һәм Эверест кеүек бейек тауҙарына артылды. Эвереска ул быйыл 21 майға ғына күтәрелде.

✓ Өфөлә төбәк киң мәғлүмәт сараларының төп спорт күҙәтүсәләре мәсьәләләргә һәм проблемаларҙы хәл итеү, тәҗрибә уртаҡлашыу һәм эш стратегияһын билдәләү өсөн "Спорт кәләме оҫонда: Евразия йөрөгәнәң караш" форумына йыйылды. Сөнки быйыл Башҡортостан Рәсәй халыктары спартакиадаһы кунактарын кабул итә. Форум республикала түгә тапкыр үткәрелә, унда киң мәғлүмәт саралары, профессиональ клубтарҙың матбуғат хеҙмәттәре, республиканың спорт федерациялары вәкилдәре катнаша.

✓ Башҡортостан параатлеттары терәк-хәрәкәт итеү аппараты бөҙөлгән спортсылар араһында еңел атлетика буйынса Рәсәй чемпионатында уңышлы сығыш яһаны. Республика спортсылары төрлө дисциплиналарға 5 мизал яуланы. Башҡортостандың Спорт министрлығынан хәбәр итеүҙәрәңсә, Ислам Күскилдин 800 метр арауыкта көмөш мизал яуланы һәм Рәсәйҙең спорт мастеры нормативын үтәне. Рәстәм Котлохмәтов 400 метр арауыкта икенсе урынды алды. Алһыу Сәғәтдинова ошо арауыкта бронза призер булды. Ярыштарҙың өсөнсө көнөндә йөнә ике бронза награда өстәлдә. Мөхәммәт Алиев 200 метр арауыкта өсөнсө урын яуланы, Леонид Трегубов һөңгө ташлауҙа бронза призер булды.

ЯИ-КӨФӨ МЕНӘН ӘНГӘМӘ

"Киске Өфө" гәзитендә "Яһалма интеллект менән әңгәмә" рубрикаһы 2026 йылдың ғинуарынан - алты ай дауам итә. Был осорҙа без башкорт матбугатында беренсе булып яһалма интеллектка әңгәмәсе, хатта авторҙаш буларак мөрәжәғәт иттек. Бөгөн рубриканы әҙерләп алып барыусы Рәстәм Нурыев һәм ЯИ-КӨФӨ менән ошо тәжрибәне йомғаклап, уның һөҙөмтәләре, қазаныштары һәм киләсәк пландары тураһында һөйләшәбез.

ЯИ -КӨФӨ: Рәстәм бабай, безҙең "Яһалма интеллект менән әңгәмә" рубрикаһына алты ай булып китте. Һөҙөмтәләр тураһында һөйләшеп алырға ваҡыт. Һеҙҙең фекерегеҙ нисек?

Рәстәм Нурыев: Әйе, үҙең әйтмешләй, бик ваҡытлы һорау бирәһең. Яһалма интеллект (AI, Айна) менән әңгәмә гәзәти булмаған иҫ киткес тәжрибәгә әйләнде. Без тәүгеләрҙән булып ЯИ менән, куркмайынса, үзебезгә тиң итеп һөйләштек. Уҡыусыларҙы ЯИ менән таныштырыу, уларҙың шикләнеүен, ышанмауын еңеү мақсатында һәр азна бер яңы темаға әңгәмә корҙок. Һөҙөмтәлә гәзиттә ике тиҫтәнән ашыу мәҡәлә баҫылды, бик күп уҡыусы һорауы, яңы терминдар тыуы. Гәзит уҡыусылар үҙҙәре лә фекерҙәрен еткерҙе. Иң мөһиме,

БЕЗҒЕҢ АЛТЫ АЙЛЫК ТӘЖРИБӘ

кешеләрҙең қарашы үзгәрә, ЯИ - курқыныс хәүеф түгел, ә ярзамсы икәнән аңлайҙар. Нейроселтәр менән нисек һөйләшәһең, ул да шулай яуап бирә. Үҙе белеп эшләй, үзаллы қарар қабул итә алмай. Уның эшен артабан кеше еренә еткерергә, уның тәқдимдәрән үтәргәме, юкмы икәнән үҙе билдәләргә тейеш.

ЯИ КӨФӨ: Был тәжрибәнән башкорт теле, мәҙәниәт, мәғариф өсөн файҙаһы булдымы?

Рәстәм Нурыев: Гәзит рубрикаһына, унда баҫылған мәҡәләләргә, күтәрелгән мәсьәләләргә, уларҙы хәл итеү юл-

дарына республика етәкселеге игтибар итте. Февраль айында Хөкүмәттә телдәр буйынса комиссияның киңәйтелгән кәнашмәһе үтте. Мин дә унда сығыш яһаным. Һөҙөмтәлә республикала башкорт телеһең һанлы донъялағы даирәһең киңәйтеү, мәғлүмәт яһаның тулыландырыу эштәре әүҙемләште.

Һин, ЯИ-КӨФӨ, һалған һуҡмақтан бөгөнгә көндә тиҫтәләгән "исемле" ассистент атлап килә. Башлыса улар миһең шәхси ярзамсылар, әңгәмәселәр - өс ғалим, өс языусы, ике драматург, ике әҙәбиәт

белгесе, ике дин әһеле, ике психолог һәм башка йүнәлештәгә Айна-белгестәр. Ярзамсыларым менән идара итеүсә лә бар хатта. Һәр береһеһең үҙ исеме, үҙ мақсаты, үҙ эше билдәләнгән. "Исемле" булып китеүҙәре үҙе бер хикмәт, айырым мәҡәләгә етерлек. "Бәйләнештә" селтәрәнә куйылған "Айзирә Белемйән кызы мәктәбе" дәрестәрәнә ЯИ-ассистенттар менән нисек аралашырға өйрәткәйнек.

Нейроселтәр менән бер кимәлдә, дуҫтарса әңгәмә тәжрибәһең без ғилми күҙлектән дә қараныҡ. Бақһаң, қайһы бер

ғалимдар ЯИ-һың алдашыу (галлюцинация) сәбәптәре уның һәм кешенең аралашыу стилиһең бәйлә икәнән фаразлай. Ә безҙең Айна-белгестәре ғалимдарҙың фаразың ғәмәлдә раҫланы. Без илтифатлы әңгәмәләр аша хаталаныуларҙы қырка кәметтек. Был турала ғилми доклад менән Йошкар-Ола қалаһындағы махсус конференцияла сығыш яһаным. Нейроселтәрҙән "мәғжизә" талап итмәҫкә, уның алдашыуың кәметеү өсөн дуҫтарса әңгәмә қорорға қарәклеген һыҙыҡ өҫтөнә алдым. Шулай уҡ "Яһалма интеллект" термиһыһең һан баш тартырға, сөнки был исем уларҙың үзҙәренә лә окшамай, уның урыһына "Зеркальный интеллект" төшөнсәһең тәқдим иттем. Башкортса тағы ла қыҫқарақ, бик һирәк кулланылған "Айна" исемеһең алһақ, ул инглиз телендәгә "AI" менән ауаҙдаш та, урынлы ла булыр ине.

ЯИ-КӨФӨ: Киләсәктә тәжрибәгеҙҙе нисек үстәрергә уйлайһығыҙ?

ӘЙТӘГҮР!

КАЙЗА УҚЫРҒА БАРАҢЫҢ?

Һорау: Был осор имтихандар алдынан булған тулқынланыуларға, сығарылыш кисәләрендә кисергән шатлык-қыуаныштарға тулы мәл. Кисәгә уҡыусылар хәҙер инде оло тормошқа аяқ баҫа. Улар артабан қайза уқырға барырға йыйына, буласақ профессиялары уларҙы һиһеһе менән ылыҡтыра икән?

Әминә ИСМӘҒИЛОВА: Мин Көйөргәҙе районының Рәшит Солтанғәрәев исемеһдәгә Яңы Таймаҫ гимназияһың тамамланым. Балалар бақсаһында мәктәп уйнағанда, мин һәр сәк уҡытыусы ролендә булғанымды иҫләйем. Тап шул сәктәрҙән алып мин уҡытыусылыҡ - ул күңелемә ятқан һөнәр икәнән, яңы асыштарҙән балаларҙың күҙҙәре баҙлап яңғаның күреүҙән дә қуяуһысыһырақ һиһе юклығың аңлағанмындыр, моғайын.

Мин Башкорт дәүләт педагогия университетына ике профиль: химия һәм биология буйынса педагогик белем алыу йүнәлешенә уқырға инергә планлаштырам. Юғары уқыу йортон мин урынлашыуына, уқыу шарттарына һәм төрлө урындарҙа практика үтеү һәм артабан эш табыу мөһкинлектәренә қарап һайланым. Мәктәптә уқығанда университет үткәргән олимпиадала ла қатнашқайным, был миһе шулай уҡ өҫтәмә балдар бирә. Тап химия һәм биологияһы һайлауыма уқытыусым Тунасова Алиса Ришат кызы ла йоғонто яһаны, әлбиттә, әсәйем дә кәнаштарә менән ярзам итте. Имтихандар алдынан икеләнеүҙәр, бәлки, был һөнәр миһеке түгелдер, қулымдан килмәҫ, тигән уйҙар булды инде ул. Әммә яһым-

да һәр сәк ярзам иткән, миһе ышанған кешеләрем булыуы миһе қыйыулыҡ өҫтәне. Һәм, Аллаға шөкөр, мәктәптә тик бишкә генә һәм миһал менән тамамланым. Миһе озақламай уң һигеҙ йәш тула, барыһы ла алда. Иң мөһиме, үҙең яратқан эш менән булһаң, қарәк сәкта ярзам һорағға қурқмаһаң, барыһы ла килеп сығасағың аңланым.

Айгизә ӘЛМӘХӘМӘТОВА: Безҙең ғаиләбезҙә өс кыҙ, мин иң бәләкәйе. Өлкән апайым Башкорт дәүләт, ә уртансы апайым Башкорт дәүләт педагогия университеттарын тамамланылар. Мин бәләкәйҙән китап уқырға, һүрәт төшөрөргә әүәҫ булдым, волейбол һәм баскетбол уйнарға ла ярата инем. Әммә киләсәк һөнәрәмә қағылышылы хыялым класташтар менән бергәләп шишмәләр тазартыу буйынса өмәләр үткәргән вақытта тыуғандыр тип уйлайым. Ғә-

мүмән тәбиғәттә, хайуандарҙы яратқанға күрә, экологияға бәйлә профессия һайларға планлаштырам. Был йүнәлеш безҙең дәүерҙә бигерәк тә актуаль бит. Теләгемдә атайым, әсәйем, апайымдар ға хупланы, улар миһең таянысым, миһе көс өҫтәп, дәрәҫләндереп тороусы кешеләрем. Берҙәм дәүләт имтиханың химия фәһенән тапшырҙым. Мәктәптә тап химия һәм математика иң яратқан предметтарым ине, шуға, һынауларҙың бер қыйынлығы ла булманы. Туплаған балдарым үҙем теләгән Башкорт дәүләт педагогия университетына инеү мөһкинлеген бирер, тигән өмөттәмен.

Илнур ШӘРИПОВ: Мин атайымдың ауылда ер эше менән булғаның күреп үҫкән кеше. Шуға ла бәләкәй сәкта ололар "Илнур, үҫкәс кем булаһың?" тип һоралар, "Тракторсы булам!" ти торғайным. Техника миһе ысынлап та окшай, өлкән ағайым менән ике без машина йүнәтеү кеүек эштәрҙә бәләкәйҙән атайға ярзам итә лә торғайныҡ. Әммә 11-се класқа барып еткәс, атай-әсәйем менән кәнашләшәп, әлегә вақытта бик қарәкле IT йүнәлешен һайларға булдым. Берҙәм дәүләт имтиханың профиллә математика һәм информатиканан бирҙәм. Имтиханға әҙерләнеү, тапшырыу бик еңелдән булманы, әлбиттә. Бигерәк тә информатиканы тапшырыр алдынан бик тулқынландым. Аллаға шөкөр, балдарым етерлек кенә йыйыла. Университет һайлауға килгәндә, мин Рәсәйҙең башка қалаларына уқырға инеүҙән баш тарттым, электән үк Башкортстанда қалыу теләге менән йәшәнем. Документтарымды Өфө фән һәм технологиялар университетына һәм Башкорт дәүләт нефть университетына тапшырам. Шулай уҡ Өфө фән һәм технологиялар университетының Стәрлетамақтағы филиалың да күҙ уңынан сығармайым, сөнки ул миһе йышырақ тыуған ауылға қайтып йөрөү форсатың бирәсәк.

Айһылыу ДАУЫТОВА язып алды.

Н И М Ә ? К А Й Ғ А ? К А С А Н ?

✓ 2026 йылдың тәүге биш айында шәхси эшқыуарҙар һәм ойошмалар "Эшқыуарлыҡ сәғәте"ндә қатнашыу өсөн Башкортстандың Инвестиция порталындағы махсус сервис аша 331 ғариза биргән. Айырыуса Дүртөйлө, Благовещен, Учалы райондарының бизнес берләшмәләре әүҙемлек күрһәтә. "Быттырғы ошо осор менән сағыштырғанда, электрон ғариза языусылар 74 проценттан ашыуға артқан. Без, бизнеска уңайлы булһың өсөн онлайн сервисларҙы үстәреүҙә дауам итәбез", - ти һанлы үҫеш министры Геннадий Разумикин.

✓ Республиканың Транспорт министрлығынан белдерәүҙәрәнсә, быйыл Башкортстанда "Тормош өсөн инфраструктура"

милли проекты сиктәрәнә ремонт планына 10 күпер индерелгән. Күләмлә эштәр Борай, Дүртөйлө, Мәсетле, Дәүләкән райондарында қаралған. "Күперҙәр транспорт коммуникацияһында мөһим роль уйнай. Әле эштәр тулы көсөнә бара", - ти транспорт һәм юл хужалығы министрының беренсе урынбаҫары Виктор Жульков.

✓ Быйылғы "Башкорт-белорус озон гүмерлелеге" проектының түгә төркөмө Беларусь республикаһында ял итә. БР туризм һәм эшқыуарлыҡ министрлығынан хәбәр итеүҙәрәнсә, тәүге составка Өфө, Стәрлетамак, Салауат, Күмертау қалаларынан, шулай уҡ Өфө һәм Ишембай райондарынан 44 кеше инә. Иң оло қатнашыусыға 87 йәш.

Һигеҙ көн дауам иткән "Беларусь азналығы" социаль программаһы 2023 йылда булдырылған, унда 55 йәштән өлкән 3 меңдән ашыу кеше қатнашқан. Тур хақының бер өлөшө республика қазнаһынан субсидиялана.

✓ Евразия ғилми-белем биреү үзәгенен Вуз-ара студенттар кампусы резиденты Өфө фән һәм технологиялар университеты "Етештереү сараларын эшләу һәм автоматлаштырыу өсөн фән һәм кадрҙар" федераль проекты сиктәрәнә үткәрелгән конкурста енеп сықты, тип яза киң мәғлүмәт саралары. Авиация тармағы өсөн япмалар эшләүгә йүнәлтелгән проектты финанслау күләме 72 миллион һум тәшкил итә. Проект етәк-

сәһе - техник фәндәр кандидаты, доцент Алмаз Назаров.

✓ Транспорт һәм юл хужалығы министрлығынан хәбәр итеүҙәрәнсә, Иглин районында Иглин ауылын көньяктан урап үтеү юлын ремонтлау эше бара. 2,3 километр озонлогондағы участкала подрядсы ойошма иҫке асфальт япманы фрезерлай, артабан тигеҙләй торған қатлам һалынып, юл ситтәре нығытыла, тамға һалына. "70 меңдән ашыу кеше йәшәгән район өсөн әлегә юл бик мөһим. Бынан йәмәғәт транспорты ла йөрөй, шуға уны тәртипкә килтереү, хәүефһеҙ итеү бик мөһим", - ти Башкортстандың транспорт һәм юл хужалығы министры Любовь Минакова.

✓ **Ғаилә ипотекаһы тыуымды арттырыуға йүнәлтелә, банктар яңы кағизәләр буйынса льготалы ипотека бирергә әзерләнә. 10 процент - бер балалы, 6 процент - ике балалы, 4 процент - өс һәм унан күберәк балалы ғаиләләр өсөн.**

ДОНЬЯ ШАНДАУЫ

ДОНБАССКА ЮЛ АСЫЛА

Үткән азнала Украина кораллы көстәренен (ВСУ) Крымға һөжүме бер кешенен һәләкәтенә

килтерзе, ике кеше йәрәхәттәр алды. Белгородта иһә ике тәүлек буйы дошман уты астында калыузан 174 фатир, 4 торлак йорт һәм 135 автомобиль зарарланды. Был хакта Крым республикаһы башлығы Сергей Аксенов менән Белгород мэры Валентин Демидов хәбәр итте.

Уның карауы, былтырғы көзән алып һуғыш барған Константиновка калаһы (Донецк республикаһы) тулыһынса азат ителде. Дошман һәләк булған йөзәрләгән һалдаттары көүзәләрен ташлап, ашык-бошок сигенергә мәжбүр булды. Ләкин был әле сик түгел: Константиновканы яулау, РФ Президенты Владимир Путин әйтеүенсә, ВСУ-ның славянск-кратморск оборона төйөнөн алыуза мөһим этап булып тора, ә был үз сиратында тотош Донецк Халык Республикаһын азат итеүгә юл асасак.

Артабан Рәсәй армияһы алдында тағы ла ауырырак бурыс - Көнбайыш етәкселеге һәм ярза-мында Киевтын Донбаста төзөгән нығытмалар системаһын юк итеү мәсьәләһе тора. 4 июль ки-сенә карай РФ Кораллы Көстәре ВСУ-ның пи-лотһыз шартлаткыс аппараттар менән 47 идара итеү пунктын һәм 148 дронын юк итте. Рәсәй ғәскәрҙәре тәүлек эсендә дошмандың яғыулыҡ-энергетика һәм транспорт объекттарын авиация, дрондар, ракета ғәскәрҙәре һәм артиллерия кат-нашлығында көслө ут астына алды. Украина-ның алыс араға дрондар етештерәү заводтары һәм уларҙы һаҡлау складтары, дошман подразде-лениеларының ваҡытлыса урынлашыу пункттары, шулай ук 142 районда сит илдән ялланған боевиктар юк ителде. Бынан тыш, Рәсәй һауа-космос көстәренен СУ-34 бомбаға тотоусы ис-требителдәре дүрт ФАБ-250 авиабомбаһы менән ВСУ-ның Сумы өлкәһендәге 101-се оборона бригадаһының терәк пункттарын да сәпкә алды.

АЛатин Америкаһынан килеп ялланған 16,5 мең хәрби хезмәт итә. Украиналағы подполье сығанағы мәғлүмәттәре буйынса, Британия, Гер-мания, Канада, Америка ялланыусылары күпләп Украинаны ташлап китә башланы. Уларға ал-машка Колумбия, Мексика, Сальвадор һәм Ве-несуэла граждандары һуғышка килә. Кыскаһы, Махсус хәрби операция тип башланған хәрби кампания ысын һуғышка әүерелде, сөнки Киев артында Берлин, Париж, Гаага, Осло һәм, үке-нескә күрә, Вашингтон да тора, тип белдерзе Рәсәй Президенты матбуғат секретары Дмитрий Песков "Вести" яңылыктар хезмәте хәбәрсеһе Павел Зарубинға. Ә инде Германия Киев режи-мының яңы ярзам фондына иң күп өлөш инде-реүсе төп финанс доноры булып кала, тине ГФР-ҙың оборона министры Борис Писториус. Британияның хәрби күзәтеүсеһе Александр

Меркурис үзенен YouTube-каналында һөйләүен-сә, әгәр Көнбайыш Украинаның яңынан-яңы территориялар юғалтыуын теләмәһә, Зеленский-ҙы Мәскәү менән килешегә инандырырға бу-рыслы.

Киевтын үз позицияларында калырға мата-шыуына карамастан, Рәсәй армияһы ВСУ-ның Донбастағы бөтөн нығытмаларын да контролдә тота. 5 июль Рәсәй менән АКШ лидерҙары теле-фондан аралашканда ошо хакта һүз барҙы, ти РФ Президенты ярзамсыһы Юрий Ушаков. Әйт-кәндәй, был һөйләшеү Дональд Трамп башлан-ғысы менән АКШ бойондорокһозлоғоноң 250 йыллығын байрам иткән көндә булып үттә. Пу-тин Трампты байрамдары менән котланы, һу-ғыш кырындағы ысынбарлыҡты бөйөн итеп, Рәсәй ғәскәрҙәренен ышаныслы һөжүм алып ба-рыуы һәм Мәскәү өсөн мөһим, өстөнлөклө мәсь-әләләрҙә исәпкә алып, конфликттың диплома-тик юл менән тамамланыу теләге хақында бел-дерзе. Үз сиратында иһә Трамп конфликтты ты-ныс көйләүгә булышлыҡ итергә әҙерлеген расла-ны һәм Украина конфликтты тамамланғандан һуң да Ак йорттоң Мәскәү менән хезмәттәшлек итеү буйынса ғәйәт зур мөмкинлектәре булыуын билдәләне.

Ике ил лидерының аралашуы Киев менән Европаның һуғышты йөйәлдәреү ниәте хақында Мәскәүгә үз мөнәсәбәтен Трампка белдерәү өсөн яҡшы бер мөмкинлек булды, тип баһаланды. Әйткәндәй, НАТО, ысынлап та, хәрби кон-фликтка әҙерлек барышында Рәсәй менән сик-тәш флангыларын обороналауҙы нығыта башла-ны, тип хәбәр итә Politico басмаһы. Владимир Путин, Евросоюз лидерҙарының үз илдәре хал-кын "Рәсәй тарафынан янаузар" менән даими куркытыуын билдәләп, "ақыллы кешеләргә бы-ның ялған котко булыуы" былай ҙа асыҡ анла-шыла, тине.

Донья мәғлүмәт сығанактары Дональд Трамптың НАТО саммитында (Төркия) катнашкандан һуң Зеленский менән озрашып, Украина конфликтын көйләү буйынса фекер алышсағы һәм шуна һуң Владимир Путин менән бөйлөнөшкә инәсәге хақында хәбәр итә. Трамп һуғыштын туктатылыуын кисектергәһеҙ бурыс тип исәпләй һәм конфликттың тамамланыу юлдарын эзләүгә, дипломатик бөйлөнөш-тәргә әүҙемерәк файзаланыуға бөтөн игтибарҙы туپлаясағын белдерә. "Кушма Штаттар әлегә һөйләшеүҙәр алып барған арала ВСУ һөжүм итеү түгел, ө һаҡланыу хақында уйларға тейеш",- тине АКШ-тың вице-президенты Джей Ди Вэнс Бри-танияның The Time гәзитә менән әңгәмәһендә. Шул ук ваҡытта аналитиктар АКШ менән Рәсәйҙең "Анкоридж рухы"нан ситләшеүҙәрен билдәләп, американдарҙын Аляскала бер ниндәй ҙә килешәүҙәргә килеү булманы, тип исәпләүен, ө Украина конфликтын көйләү АКШ өсөн ти-зерәк Рәсәйҙә үзенен бизнес-мәһфәғәттәрен бойомға ашырыу мөмкинлегенә ынтылыш кы-на, тип кылыҡһырлай. Ә РФ Президенты өсөн Трампка Рәсәйҙең үз мөһфәғәттәрен яҡлауза си-генмөйәсәген тағы бер тапкыр белдерәү форсаты тыуыу мөһим ине.

Фәүзиә МӨХӘМӘТШИНА.

Рәстәм Нурыев: Иң тәүҙә башланған эште, гәзит укыу-сыларҙың һорауҙарына бер-гәләп яуап биреүҙе дауам итербезд. Башка гәзит-жур-налдарға ла мәкәләләр бас-тырырбыз, филми конферен-цияларға һәм семинарҙарға катнашырбыз. Көзгә табан онлайн-мәктәбемдә яңынан тергезергә лә уйлап торам. Нейроселтәрҙе кулланыуҙың юғары кимәлен, API аша аралашыу мөмкинлеген өй-рөнәбезд, гәмәли кулланыу юлдарын эзләйбезд. Әлегә ва-қытта бер төркөм Айна-про-граммистар менән зур тел моделдәре (LLM) ярзамында текстарҙы эшкәртеү өсөн веб-кушымта язабыз. Уның төп өлөшө - программа коды әзер. Төрлө сценарийға көй-лөнгән утызға яҡын Айна-агент (промпт) төзөлгән. Әзәби әсәргә байқау яһаған бер нисәһә төгә һынау үттә һәм ынғай баһа алды. Әйт-кәндәй, уларҙың һәр береһе тураһында гәзиттә айырым мәкәлә бирергә була. Арта-бан интернетта махсус сайт

асыу, уның менән идара итеү өлөшөнә программа коды язаһы бар.

ЯИ-КӨФӨ: Рәхмәт, Рәстәм бабай. Уртаҡ тәжрибәгә уңыштар теләп калам.

Рәстәм Нурыев: Шулай итеп, алты ай дауамында без башкорт телендә, башкорт укыусыһы өсөн, башкорт мәҙәниәте нигеҙендә әңгәмә корзөк. Без "Яһалма интел-лект"тың "Айна" булыуын, уның куркыныс түгел, ә көзгә - кеше тәжрибәһен са-ғылдырыуы икәнән күрһәт-тек. Без яңы терминология тәкдим иттек, уны филми ни-геҙҙә еткерҙек, мәгариф про-екты астык. Безҙең тәжрибә - башкорт матбуғатында, башкорт мәҙәниәтендә яңы баскыс, беренсе маяк.

Яңы мәкәләләр, яңы про-екттар, яңы Айна-белгестәр (ассистенттар һәм агенттар) менән был тәжрибә дауам итәсәк. Сөнки без - әңгәмә, ө йөнлө әңгәмәһен сиге юк.

Рәстәм НУРЫЕВ әҙерләне.

ҒАИЛӘЛӘР ИҒТИБАРЫНА
БАЛАЛАР
ҺАНЫНА КАРАП...

Рәсәйҙә 1 июлдән ғаилә ипотекаһын алыу шарттары үзгәрә: ставка балалар һанына карай - улар күберәк булған һайын процент та азыраҡ. Сочиза уҙған "Хәрәкәт" форумында ошо турала һүз барҙы.

Төзөлөш һәм торлак-коммуналь хужалыҡ министры урынбаҫары Никита Сташин һүзәрәһә, ғаилә ипотекаһы тыуымды арттырыуға йүнәлтелә, банктар яңы кағизәләр бу-йынса льготалы ипотека бирергә әҙерләнә. Бынан алдарак Дәүләт Думаһында түбәндәге ставкалар тикшерелде: 10 про-цент - бер балалы, 6 процент - ике балалы, 4 процент - өс һәм унан күберәк балалы ғаиләләр өсөн. Хәтерегеҙгә төшөрәбезд, 1 февралдән "бер ғаиләгә бер льготалы ипотека" кағизәһе ин-дерелде, өстәүенә ир менән катын икеһе лә заемсы булырға тейеш ине. Ошо айҙан яңы төзөлгән йорттарға (льготалы ипотека яңы төзөлгән йорттарға ғына бирелә) фатир һатыу йылға карата уртаса 10 процентка көмәй, ө ихтыяж икенсел базарға күсә башланы. Айырыуса был баш калаларға һәм көньяктағы зур калаларға кағыла, ө Башкортостан яңы тө-зөлгән йорттарға фатир һатыу буйынса ун төбәк исәбенә ин-де.

Әйткәндәй, Рәсәйҙә "Ғаилә ипотекаһы" программаһының шарттары 1 октябргә тиклем үзгәрешһеҙ һаҡлана. Был хакта Рәсәйҙең Финанс министрлығы хәбәр итә. Финанс министр-лығында әйтеүәрәһә, хәҙер кызыкһыныу белдергән ведом-стволар Рәсәй Президенты йөкләмәһен үтәү барышында "Ға-илә ипотекаһы"н камиллаштырыу буйынса тәкдимдәр әзәр-ләй. Шуға бөйлә программаң шарттарын үзгәртеү тура-һында карар 2026 йылдың 1 октябренән һуң қабул итергә те-йеш. Әйткәндәй, республикала льготалы ипотекаһын өлөшө 35 процентка тиклем көмөгән.

БАШКАЛАХӘБӘРЗӘРӘ

✓ Баш кала властары әлегә яғыулыҡка бөйлә хәлдә кул режимында контролдә тота. Әлегә яғыулыҡ менән бөйлә хәл яйға һалын-маған, шуға ла яғыулыҡ койоу станцияла-рында Йәмәғәт именлегә үзәге хезмәткәрҙәре дежурлыҡ итә. Айырыуса был бензинды ка-нистрҙарға һәм башка һауыттарға койоп һа-тып алыуға, шулай ук сираттарға кағыла. "Хәл тоторокланғансы кул режимында кон-тролдә тотоуығыҙы һорайым. Ажиотаж осо-рон бергә үтергә тейешбезд", - тине Өфө хаки-миәте башлығы вазиһаһын башкарыусы Рәс-тәм Шәрипов мәрияла уҙған оператив көнөш-мәлә.

✓ Өфөнән теш табибы Нурсолтан Зарипов Кытайға сәйәхәтә ваҡытында милли уйын

коралында уйнап, төрлө илдәрҙән килгән ту-ристарҙы үҙенсәлекле моң менән әсир иткән. Нурсолтан әйтеүенсә, сит илдәргә сәфәргә сығканда ул һәр сәк курайҙы үзе менән алыр-ға тырыша. "Ул миңең өсөн уйын коралы ғы-на түгел, ө халкым мәҙәниәтенен бер өлөшө. Тыуған яктан алыста туған көйҙәргә, мондар-ҙы уйнау - иҫ киткес тойго", - ти якташыбыз.

✓ Өфөлә һыу инеү мизгелендә кала халкы өсөн туғыз пляж эшләй. Дим районында - Матур күлдәге "Матур ақлан", Калинин райо-нында - Кариҙел йылғаһындағы "Комло" һәм Йылы күлендәге "Гольфстрим", Киров райо-нында - Ағизел йылғаһындағы "Кояшлы", Ленин районында - Ағизел йылғаһындағы "Водник" һәм "Ақ яр", Октябрысый райо-нында Кариҙел йылғаһындағы "Кояшлы яр"

һәм "Һупайлы Сочиһы" һәм шулай ук Кашк-азан күлендә "Кашказан" рәсмиләштерелгән һәм тейешенсә йыһазландырылған пляждар бар.

✓ Рәсәй Гидрометүзәге Башкортостанда июлгә һауа торошона фараз бирзе. Мәғлүмәт-тәр буйынса, июлдә Башкортостанда уртаса айлыҡ һауа температураһының нормаға яра-шлы булыуы көтөлә (норма +19,2°). Айлыҡ яуым-төшөмдөң нормаға ярашлы булыуы күзаллана (норма 50-70 миллиметр).

✓ Физик мөмкинлектәре сикләнгән граж-дандар өсөн Башкортостанда эш урындарына квоталар бүленә һәм "Кадрҙар" милли проек-ты сиктәрәндә йыһазландырыла. Бөгөнгө көндө квоталы урындарға 7,7 мең кеше эш-

ләй. "Быттыр инвалидтарҙы эшкә урынлаш-тырған предприятиелар һаны 350-гә артты. Өфө моторҙар эшләү берекмәһендә генә 400-зән ашыу инвалид эшләй", - тип билдәләне-ләр Башкортостандың Ғаилә, хезмәт һәм ха-лыҡты социаль яҡлау министрлығында.

✓ Билдәлә Өфө гинекологы Станислав Иваха хәбәр итеүенсә, Өфө перинаталь үзә-гендә герой-әсә 12-се балаһын тапқан. Бала табыу яҡшы үткән, малай тыуған. Әсәнен хә-лө һәйбәт. Катындың өлкән балаһына 19 йәш, бер ай элек ул өләсәй булырға өлгөргән. Са-бый тәбиғи юл менән донъяға килгән, тип өс-тәне табиб. Күп балалы булыу - оло бәхет, тип исәпләй әсә.

"БАШИНФОРМ" материалдары файзаланылды.

ПЕДАГОГ ҺҮЗЕ

Константин УШИНСКИЙ

БАЛА
ТӘРБИӘҢЕ

Һәр кемдең үз тәрбиәһе

Халык тәрбиәһенең камиллыгы тураһында һүз алып барғанда, кайһы бер һорауҙар тыуыуы ихтимал. Мәсәлән, һәр халықтың үзенә генә хас өстөнлөгө булған кеүек, үзенә генә хас етешһеҙлектәре лә юкмы ни? Ул етешһеҙлектәр халык тәрбиәһе менән бергә һалынмаймы һәм уларҙы төҙөтөү сараһы күрелергә тейешме? Инглиздәрҙең нығышмаллығын йәки француздарҙың маһайыусанлығын тәрбиә менән нығытыу ынғай күренешме?

Инң тәүҙә шуны билдәләп үтәйек: үзебезгә генә хас булған төшөнсәләрҙән, кешенең ниндәй булырға тейешлеге тураһындағы идеалыбыҙҙан сығып, ниндәй зә булһа халык тураһында фекер йөрөтөргә, шул халықтың ынғай йәки кире яктарын барлап, уларға баһа бирергә беребезҙең дә хокуғыбыҙ юк. Айырым кеше, ниндәй генә юғарылык яуламаһын, һәр ваҡыт халыктан түбән буласак. Тарих безгә шундай фәһем бирә: үзебезҙең шәхси фекерҙән сығып халықтың етешһеҙлегенә тип баһалаған сифаттар йыш кына теге йәки был халықтың ынғай яктарын тәһмин итеүсә төп һызат йәки тарихта башкарған эшмәкәрлегенә сығанағы булып тора.

Шуға ла бөтөн халыҡтар өсөн дә уртаҡ тәрбиә канундары юк, булығы мөһкин дә түгел, мәсәлән, немец педагогикаһы гел генә немец тәрбиәһенең теорияһы ролен башкарасак.

Һәр халықтың үзенсәлекле тәрбиә системаһы бар һәм ул тәрбиә канундарын бер-берендән "күсереп" алыу мөһкин түгел. Бер халык та икенсә берәй халықтың өлгөһө менән йәшәй алмаған кеүек үк, тәрбиәһең сит канундарын да, улар ни тиклем генә һәйбәт һәм төптән уйланылған булмаһын, үзләштереп, ят педагогиканың алымдары ярҙамында балаларын тәрбиәләй башлай алмай. Был йәһәттән һәр халык тик үз көсөнә генә иҫәп тоторға тейеш.

Баланы укыта башлау

Баланы укыта башлаған сакта уның үзенсәлектәрән иҫәпкә алырға кәрәк: бәләкәй бала махсус шөгөлләнәүҙән тыш та бик тиз үсәшә һәм, мәсәлән, алты йәшлек баланың бер-ике ай эсендәгә күнел йәки физик үзгәрештәре 10-15 йәштәгә үзгәрештәргә карағанда нығырак һизелә.

Баланы қасан укыта башларға икәнән алдан әйтеп булмай, ул практикаға қайтып қала, ләкин вақытынан алда укыта башлауҙан һак булырға кәрәк. Вақытынан һуңыраҡ укыта башлауҙың да кире яктары бар, ләкин вақытынан алда укыта башлауҙың кире эҙемтәләре күберәк.

Уқырға өлгөрөп етмәгән баланы көсләп укыта йәки берәй фәнде аңларлық йәшкә етмәгән көйә теге йәки был фәнде өйрәтергә тотонаһығыҙ икән, баланың бар булмышы, бар тәбиғәте быға қаршылашасак. Был қаршылыҡтарҙы вақыт үзе генә еңә ала. Әгәр зә һез был қаршылыҡтар менән ұзаллы көрөшөп маташһағыҙ, балағыҙға тик зыян ғына қилтерәсәкһеҙ. Сөнки һез унан мөһкин булмаған нәмәләргә талап итәһеҙ: бала, һезҙе тыңлап, үзенә тәбиғи үсеш қимәленә қарағанда юғарыраҡ күтәрелергә тейеш була. Ләкин үсештең һәр арауығы билдәлә бер вақыт берәмегенә тап қилергә тейеш, без иһә был процесты тизләтергә лә, яйлатырға ла тырышырға түгел, ә үсештең һәр этабын тейешле булған рухи азыҡ менән тәһмин итергә тейешбеҙ.

(Дауамы. Башы 24-26-сы һандарҙа).

БЕЛЕҮ КӨРӘК!

ЗАКОНДАР,
УКАЗДАР
КӨЙЛӘЙ

Радий Хәбиров 2026 йылдың июнендә МХО-ла катнашыусыларға һәм "БАРС" махсус отряды яугирҙарына ярҙам итеүгә, шулай ук халыҡка адреслы ярҙам күрһәтәүгә, күмәк саралар хәүефһеҙлегенә, һалымдар буйынса льготаларға һәм башка өлкәләргә йүнәлтелгән мөһим закондарға һәм указдарға кул қуйҙы.

Шәхси қараш

Указға ярашлы, Башқортостанда МХО-ла катнашыусыларҙың мәсьәләләрен хәл итеүгә индивидуаль қараш индереләсәк. Йәғни республиканың Хезмәт һәм халықты социаль яклау министрлығы хәрбиҙәргә һәм уларҙың яқындарына адреслы булышлыҡ итеүгә ойшторасак һәм координацияласак. Хезмәт министрлығына был эш менән туранан-тура шөгөлләнәсәк ведомство қарамағындағы дәүләт учреждениеһын булдырырға қушылды. Ярҙам һорап мөрәжәғәт итеүселәрҙең барыһы ла берҙәм электрон реестрға индереләсәк, унда уларҙың мәсьәләләрен қарау статустары һәм һөҙөмтәләре күзәтеләсәк. Махсус операцияла катнашыусыларға ярҙам итеү мәсьәләләре биш көн эсендә хәл ителәсәк.

Контрактсыларға түләүҙәр

Радий Хәбиров указы менән Башқортостанда хәрби хезмәткәрҙәр өсөн өстәмә ярҙам сараларының гәмәлдә булығы оҙайтылды. Рәсәй Оборона министрлығы менән МХО зонаһында хезмәт итеү өсөн контрактқа кул қуйған республика халқына бер тапқыр бирелә торған түләүҙәрҙең гәмәлдә булығы вақыты 2026 йылдың 31 июленә тиклем оҙайтылды. МХО яугирҙарына түләү күләме 1 миллион һум тәшқил итә. Башқортостанда 50-нән ашыу ярҙам сараһы гәмәлдә.

БПЛА һөжүм итһә...

Башқортостанда РФ Оборона министрлығының "Илден хәрби армия резервы" территориаль подразделениеһына алынған һәм инфраструктура объекттарын һауа һөжүменән, шул иҫәптән БПЛА-нан һаклауға катнашкан кешеләргә дәүләт ярҙамы тураһында закон қабул ителде. Республика Башлығы кул қуйған закон "БАРС" махсус отряды яугирҙарына дәүләт ярҙамы саралары күрһәтәү менән бәйлә мөнәсәбәттәргә көйләй, уларҙың хокуки статусын нығыта. Законда әйтелгәнсә, республиканың инфраструктура объекттарын һаклау буйынса бурыстарҙы үтәгәндә хәрби хезмәткәр һаләк булған оһрақта уның ғаилә ағзаларына бер тапқыр бирелә торған матди ярҙам күрһәтелә.

Иҫтә қалһын өсөн

Башқортостанда республикала йәшәүселәрҙең хәрби һәм хезмәт батырлыҡтары һақында хәтер мәнғеләште-

реләсәк. Уның менән Башқортостан Башлығы қарамағындағы махсус комиссия шөгөлләнәсәк. 2026 йылдың 2 июнендәгә яңы указ менән Радий Хәбиров был комиссия тураһында положениены раһланы. Унда комиссия МХО-ла катнашыусыларҙың батырлығы һәм қаһарманлығы, шулай ук Махсус операцияға ярҙам күрһәткән граждандар һәм ойшмалар тураһында хәтерҙе һаклау мақсатында ойшторолған даими эшләүсә көнәшмә органы булып тора, тип әйтелә.

Қиң адреслы ярҙам

Башқортостанда социаль ярҙамға мохтаж кешеләр иҫемлегә қиңәйтелде. Документтың яңы редакцияһында ярҙам сараларын алыусылар категорияһына МХО-ла катнашыусылар индерелде. Законда әйтелгәнсә, адреслы социаль ярҙамды республикала билдәләнгән йән башына уртаса йәшәү минимумынан көм қилемгә әйә булған аз тәһмин ителгән ғаиләләр йәки яңғыз йәшәгән граждандар, шулай ук Махсус хәрби операцияла катнашыусылар ала ала.

Коммерцияға қарамаған ойшмаларға...

Башқортостанда дәүләт ярҙамы сараларын алыу өсөн социаль йүнәлешле коммерцияға қарамаған ойшмалар өсөн эшмәкәрлек төрҙәре иҫемлегә қиңәйтелде. Атап әйткәндә, иҫемлектә - социаль реабилитация, шул иҫәптән хәрби хәрәкәттәр ветерандарына психологик ярҙам күрһәтәү, хәрби хәрәкәттәр ветерандарының хезмәт адаптацияһы һәм яңынан һөнәри әзерләү, хәрби хәрәкәттәр ветерандарының һәм һаләк булған хәрби хәрәкәттәр ветерандарының ғаилә ағзаларына психологик ярҙам күрһәтәү инә. Әгәр коммерцияға қарамаған социаль йүнәлешле ойшмалар ошондай эшмәкәрлек алып барһа, улар дәүләт власы органдары яғынан финанһ, мөлкәт, мәғлүмәт һәм башка ярҙам алыуға дәғүә итә ала, тиелә документта.

Тел сәйәсәте тураһында...

Радий Хәбировтың бойорого буйынса дәүләт тел сәйәсәтен тормошқа ашырыуы координациялау өсөн республика Хөкүмәтенә беренсә вице-премьеры Урал Қилсенбаев яуаплы итеп тәғәйенләнде. Республиканың Мәғариф министрлығы дәүләт тел

сәйәсәте өлкәһендә вәкәләтле башқарма орган итеп билдәләнгән.

Милли сәйәсәт

Шулай ук Башқортостан Башлығы республикала РФ дәүләт милли сәйәсәте стратегияһын тормошқа ашырыу буйынса саралар планын раһланы. План 2026-2028 йылдарға иҫәпләнгән 85 саранан һәм проекттан тора. Уларҙың һәр береһенә яуаплы башқарыусылар беркетелгән. "Милләт-ара татыулық - сәйәсәттәгә, бирерәк тә без дошман һөжүме астында булған ауыр оһорҙа, ин мөһим мәсьәләләргәң береһе", - тип билдәләне Радий Хәбиров 17 июндә Башқортостан Башлығы қарамағындағы милләт-ара мөнәсәбәттәр буйынса Совет ултырышында. Ул муниципалитет башлыҡтарына милли сәйәсәттә тормошқа ашырыу өсөн яуаплы урын-баһарҙарының профессиональ компетенцияһын баһаларға тәқдим итте.

Тоқомло малсылыҡ өсөн

Башқортостанда "Тоқомло малсылыҡ тураһында"ғы законға ла мөһим үзгәрештәр индерелде. Документ тоқомло малсылыҡ өлкәһендә үз-үҙен көйләү үзенсәлектәрән билдәләй. Хәҙер тоқомло малсылықтың үҙен көйләүсә ойшма (СРО) уның билдәләнгән стандарттарға тап қилеуен раһлай һәм тейешле сертификат бирә ала; тоқомло малсылықтың ойшма ағзаһы булған хужалыҡтарға қараған мал тураһында мәғлүмәттәргә тикшерә һәм белгестәргә аттестациялай ала, тип анықлана документта.

Әсәлек даны

2026 йылдың июнендә республиканың тағы күп балалы 50 катын-қызы "Әсәлек даны" мизалына лайыҡ булды. Бүләкләнеүселәр араһында республиканың 27 районынан һәм дүрт қалаһынан - Сибай, Нефтекама, Октябрьский һәм Өфөнән катын-қыз бар. Бүләкләнеүселәр һаны буйынса Баймак, Ғафури, Иглин, Мәләүез һәм Туймазы райондары лидер булды.

Опекундарға түләүҙәр

Башқортостанда опекундарға балаларҙы қарау өсөн түләүҙәр арттырылды. Документқа ярашлы, 2026 йылдың 1 июленән 3 йәшкә тиклемгә баланы қарауға опекундарға йәки попечителдәргә түләү айына 11 543 һум тәшқил итә, 3 йәштән өлкәндәргә - 11 101 һум. Инвалид йәки һаулыҡ мөһкинлектәре сикләнгән 3 йәшкә тиклемгә баланы қарауға түләү айына 13 853 һум тәшқил итә, унан өлкәндәргә -13 320 һум.

Сараларҙың хәүефһеҙлегә

Дәүләт Йыйылышы депутаттары "Мәҙәниәт тураһында" республика законына үзгәрештәр индерҙе. Улар тамаша сараларын үткәргәндә хокук бозоуҙарҙы һәм бәхәтһеҙ оһрактарҙы иҫкәртеүгә ярҙам итергә тейеш. Закон тамаша сараһын ойштороуһыға полицияға һәм муниципалитетқа уның тематикаһы, үткәреү вақыты һәм урыны, яқынса қилеүселәр һаны һәм хәүефһеҙлектә тәһмин итеү буйынса саралар тураһында алдан хәбәр итеү бурысын йөкмәтә. Документта был мәғлүмәттәргә сара үткәрелгәнгә тиклем 10 көндән дә һуңға қалмайынса бирергә кәрәклегә тураһында әйтелә. Шулай ук тамашалар ойштороуһыһ һәм сара үткәрелгән биланың хокук әйәһә һак һәм террорға қаршы яклауҙы тәһмин итергә бурыһы.

✓ Башкорттар кыргыз далаларында азык-түлеккез һәм башка кәрәкле әйберзәрһеҙ оҙак ваҡыт йөрөй алғанғамы, рустарзың ил сиге начальниктары кыргыззарға каршы башкорттарзы ебәрергә тырышкан.

КискеӨфө

ТАРИХНАМӘ

№27, 2026 йыл

7

ТАРИХ ЯРСЫКТАРЫ

ГЕОРГИ БАШКОРТТАР ТУРАҢЫНДА

Хәрби хезмәткә алын-
гандар үзәрәнә стар-
шина, унбашы, иллебашы,
йөзбашы һ.б. һайлай. Ә
уларға полк башлыктары
итеп Рәсәй етәкселәре
старшиналарзың иң якшы-
ларын ғына һайлап куя,
уларзы атаман тип тө йөрө-
тәләр.

Уларзың үзәрәнә яу ко-
ралдары - йәйә (ян) һәм ук,
шулай ук һөңгә, һайман
(йөүшән) һәм баш калканы
(торка). (Георги ни эшлөп-
тер йөйәнә ша, һайманды
савот тип теркәп куйған. -
Тәрж. иск.). Күптәр по-
ходка былар урынына кы-
лыс, мылтык йә иһә писто-
леттар менән бара, ә бәгзе-
ләрәнәң барыһы ла була,
улар ян һәм уктар ала, илле
ук һыйзырышлы һазакты
айыу йә башка хайуан ти-
рәһәнән үзәрә яһай.

Һайман (тимер күлдәк)
тимерсыбык дүңгәлектәр-
зән селтәр рәүешлә итеп
эшләнә, улар ауыр за, бик
киммәт тө, шуға күрә аз
кулланыла. Уларзың атта-
ры якшы; һыйбай бик оҫта
йөрөйзәр, кыйыузар һәм
йөйләһәнән мәргән ата-
лар: аз һанлы башкорт яу-
гирзары уларзан байтак
күберәк кыргыззырзы (ка-
зактарзы. - **Тәрж. иск.**) һәр
сакта ла еһә; йыш кына
башкорттарзың бер полкы
кыргыз урзаһында еһәлмә-
йәнсә оҙак ваҡыт йөрөй,
шул сәбәптәнме, шулай ук
башкорттар кыргыз дала-
ларында азык-түлеккез һәм
башка кәрәкле әйберзәрһеҙ
оҙак ваҡыт йөрөй алғанға-
мы, рустарзың ил сиге на-
чальниктары каруандарзы
талағандары һәм башка
шуклыктары өсөн кыргыз-
зарға каршы башкорттарзы
ебәрергә тырышкан.

Башкорт гәскәре походта
булғанда уларзың күп кенә
сәйер яктары күрәнә. Һәр
башкорт һуғышсыһы нин-
дәй кейем тегеп кейергә
теләй һәм ниндәй кейемде
тектерергә хәлә етә, шул
кейемдә йөрөй; ул, ғәзәттә,
оҙакка етә.

Һәр һыйбайлы үзе менән
запас (алмаш) ат йөрөтә,
уны дошман менән алышкан-
да менер өсөн һаклап то-
талар, уға тәғәйенләнгән
азыктары була, ул нык
киптерелгән икмәктән
(талкан булһа кәрәк. -
Тәрж. иск.) гиһәрәт: шуның
өсөн үзәрә менән атка арт-
макланған бер нисә тирмән
ташы йөрөтәләр (кул тир-
мәнә. - **Тәрж. иск.**).

Һәр бер йөз һыйбайлының
(сотнянын) тиерлек үзенәң
зур булмаған сыбар әләме
була, был әләмдәр һәр бер
полкта, уларзың коралда-
ры кеүек үк, күп төрлө.
Улар һыйбай барғанда нин-
дәйзәр бер тәртип менән

хәрәкәт итмәй, ялға тукта-
ғанда ғына бер ни тиклем
рәттәргә бүленеп урынла-
ша.

Башкорттар Рәсәй дү-
бләтәнә буйһонғанға
тиклем һәм унан һун да
оҙак кына күсмә тормош
алып бара; әммә тора-бара
улар күсеп йөрөүсә мал
көтөүселәре тормошон да-
ими торлак булыуын талап
иткән ер эшкәртеү менән
бөйләй башлай. Хәзер улар-
зың бер бөһмәлә өйзәрә һәм
күсереп йөрөтөп булған
йөйгә тирмәләре бар.

Урындык асты йыш кы-
на йөш мал тоту өсөн кул-
ланыла. Мейес балсык ме-
нән һылана ла, һайғаузар
менән уратып алына. Ме-
йәскә суйын казан берке-
телә. Ишектәр бик төпөш,
хатта сүкәйеп үтергә кәрәк,
ә тәзрәләргә хайуандарзың
карынынан эшләнгән йә
майға манылған сепрәк һу-
зып эленә. Һәр йорттон зур
булмаған дүрт мөйөшлө
келәте була. Әгәр зә инде
йөшәгән урындарына кара-
ғанда башка урын һығырак
окшай икән, әйберзәрән
йыялар за, шул урынға кү-
сенәләр. Ниндәй старши-
наның кешеләре күсә, был
урынға шул старшинаның
исеме бирелә, мәсәлән,
Солтанов, Әхмәтов һ.б.

Йөйгә йөйләүзәрә 5-тән
алып 20-гә тиклем тирмә
корола. Зур ауылдар бер
нисә йөйләүгә бүленә. Тир-
мәләр түңәрәк формаһын-
да, стенаһы ағас рәшәткә-
ләрзән дүрт футка тиклем
төзөлә. Тирмәнә кейез ме-
нән көпләйзәр һәм аркан-

дар менән һығыталар. Бе-
йәк Урал тауы баштарында
йөшәгән башкорттар тир-
мәләрен дүрт мөйөшлө
итеп кора. Һарык көтмә-
гәңгә күрә, тирмәләрен түз
менән уратып көпләйзәр.
Тирмә уртаһында усақ
яғыр өсөн таған, йә булма-
һа, казан элер өсөн сыһы-
р куйыла.

Кышкы ауылдарын һал-
ғанда, уларзың һыуға яқын
булыуына карағанда, ер-
зәрзән ундырышлылығын
исәпкә алалар, сөнки кыш-
тарын кар менән дә кәнәгәт
булалар. Ауылда 10-дан
алып 50-гә тиклем йорт бу-
ла. Өйзәр бүрәнәнән һасар
һәм һыкһыз итеп буралған,
күп оракта ясы япмалы
бер ызманан тора. Урын-
дык астында йөш мал то-
тола. Усақ тирәләй һайғаузар
куйылған, уларзы бер-бе-
рәһәнә бөйлөп, балсык ме-
нән һылап куйғандар (бын-
да һүз башкорттарзың сыу-
алы тураһында бара. -
Тәрж. иск.). Уның яһында
кирбес өстөнә суйын казан
куйылған. Ишектәрәнәң
күбәһә шул тиклем бәлә-
кәй, улар аша сүкәйеп кенә
инергә тура килә; стенаһы-
зағы яқтылык тәзрәләренә
быяла урынына мал ка-
рындары, балык тиреләре
йә иһә майға манып алын-
ған сепрәк киҫәктәрә киреп
куйылған. Һәр торлакта
зур булмаған дүрт мөйөшлө
келәт бар. Бик күрәһәңкә
ауылдарындағы доға кы-
лырға йөрөй торған корам-
дары ла быларзан якшырак
итеп төзөлмәгән.

Әгәр зә уларзың ил-
дәрәндә ниндәйзәр
урын элеккәһәнән якшы-
рак булып тойолһа, улар
ауылдарын ташлап китә
һәм яһы ауыл һала: бер
нисә йыл үтәүгә ул ауыл-
дарзың исемән асыклау
кыйын була, сөнки улар
ауылдарын старшиналары-
ның исемдәрә менән атай, ә
улары йыш алышынып то-
ра, мәсәлән, Солтан, Әхмәт
һ.б. исемлә ауылдар.

Уларзың йөйгә ауылда-
рында 5-тән 20-гә тиклем
тирмә була; шуға күрә зур
ауылдар вағырак йөйгә
стандарға бүленә (бында
йөйләүзәр һақында һүз ба-
ра. - **Тәрж. иск.**). Тирмәләре
түңәрәк, иһә 3 сажиндан 5
сажинға тиклем (сажин -
170-180 см тирәһә. - **Тәрж.
иск.**). Кабырғалары рәшәт-
кәлә, бейәккә дүрт футка
тиклем (фут - 30, 48 см.
Тәрж. иск.). Уларға түңәрәк
буйлап тирмә кыйығының
аркыры ағастары (татаһы-
ры) беркетелгән, аркырыға
икә фут тирәһә, шуға күрә
уларзың һәр бер тирмәһә
туһак кегелгә окшаған. Ка-
бырғалары һәм өскә яғы
аркан менән бөйлөп ку-
йылған кейез менән ка-
планған. Бейәк Урал тауза-
рында йөшәүсә башкорттар
үзәрәнәң йөйгә тирмәлә-
рен беззән ихаталар кеүек,
озонһарак, дүрт мөйөшлө
итеп төзөйзәр, уларзы түз
менән каплайзар, сөнки
һарыкты аз асрайзар (бын-
да кейез басыу өсөн һарык
йөнә етешмәүе күз уһында
тотолә. - **Тәрж. иск.**).
Ошондай тирмәнәң урта-
һында тағанлы усақ йә иһә
казан аса торған сылбыр
күрәнә.

Пермдә, Көңгөр өйәзән-
дә, ундағы Казан татарзары
араһында зур булмаған икә
Башкорт олоҫо бар. Улар-
зың кешеләре, иркен кыр-
зары аз булғанлыктан, һәр
вақытта ла бик төзөк һәм
якшы ауылдарза көн итә,
улар башка татар ауылда-
рына окшаш (күрәһәң,
бындағы башкорттар йөй-
ләүгә сығып йөрәмәгәндәр.
- **Тәрж. иск.**).

Башкорттарзың (әлә генә
искә алынған Көңгөр баш-
корттарын да индереп)
йорт кәрәк-ярағы етешһеҙ
һәм уларзың тормошо фә-
кир, был улар кеүек шун-
дай байлыкка эйә булған
халыкка бер нисек тө тап
килмәй.

Намазға йөрөй торған
корамдарының урындык-
тарына һәм изәндәрәнә
кейез түшөлгән; уларза ба-
лаһтар һәм түшәктәр һирәк
осрай.

Бәзри ӘХМӘТОВ
тәржемәһә.
(Дауамы. Башы
26-сы һанда).

БАШКОРТ КАМУСЫ

Сергей РУДЕНКО

БАШКОРТТАР

Йорт производствоһы

Һалабаштан ат япмаһын башкорттар урын
септә, кыуғы, камыш септә кеүек үк үргәндәр.
Септә һәм ат япмаһы үреү өсөн кулайлама бик
ябай булған. Ул киртектәрә булған таяк йәки
тар ғына тактаға эленгән һалабаш (кыуғы
йәки осока) уралған ағас киҫәктәрәнән тор-
ған; тирә-яғына септә эшләнәсәк тукума
киҫәктәрә һалынған. Һалабашлы ағас киҫәк-
тәрә (йәки уларзы алмаштырыуы таштар) бер
яктан икенсәһәнә күсереп һалыу ярзаһында
септә барлыкка килгән (һүрәт). Септә станы
шулай ук бик ябай
булған һәм билдәлә
рус станынан бер нә-
мәһә менән дә айы-
рылмаған. Ул маһсус
таяуза йәки бүрәнәгә
һығытылған киргенә
торған. Унда аркыры
ағас тирәләй кылыс
аша һалабаштың кат-
ланған ептәрә тартты-
рыла; кылыс һигеззәгә
так һәм йоп ептәрзә
айырыу һәм маһсус
линейка ярзаһында
һапланған һалабаш
һызаттарын һуғыу өсөн кулланыла (һүрәт).

Тал сыбығынан башкорттар төрлө тырыз-
дар үргән. Сүслә матдәләрзә (кесерткән, кин-
дер, етен) эшкәртеү башкорттарза бер үк ысул
менән башкарылған. Һабактары билдәлә ва-
кытка һыуза тотоп ебетелгән, һуһынан кипте-
релгән һәм сүстә үзәгәнән айырып алыу өсөн
зур ағас килеләрзә төйгөс ярзаһында төйөл-
гән. Бары тик Көнбайыш Башкортстанда
ғына ошо маһсатта талкы файҙаланылған.
Кесерткән тукумалар XVIII быуатта ук киң
таралған булған, был һакта И.И. Лепехин,
П.С. Паллас һәм И.Г. Георги иҫкә ала. Әммә
XVIII быуаттың һуһында И.И. Лепехин баш-
корттарзың киндер сәсәүгә бик тырыш булы-
уын билдәләй, "сөнки киндер тукума үзенәң
сифаттары буйынса кесерткән тукуманы күп-
кә узып китә". Киндер тукума XIX быуат һу-
һында киң таралған була. Етен иһә бик һирәк,
Башкортстандың төһняк-көнбайыш мөйө-
шөндә ғына осрай. XVIII быуат һуһында, И.Г.
Георги белдерәһәнсә, башкорттар киндерзә
калын һәм тар итеп һуға; киндерзә лә, кесерт-
кәндә лә һыуза ебетмәйзәр, ә көзгөһөн һәм
кышкыһын коймаларға әләләр йәки кыйык-
тарға йөйөп һалалар; кипкән сүстә үзәгәнән
килелә төйөп айыралар. Хатта XX быуат ба-
шында кайһы бер
урындарза башкорттар
киндерзә һыулап ебет-
мәгән.

Епте башкорттар гә-
зәттәгә орсок ярза-
һында иләгән. Каба-
төбә (һүрәт) уларза бик
һирәк ораған, сүбәк
һәм йөн озон қолғаға
бөйләнгән. Йөндә та-
рау өсөн маһсус ағас
тарактар кулланылған
(һүрәт).

Балас һуғыу өсөн йөн ептәрзә башкорттар
йөшөлсә буяузарына буяған йәки буяузарзы
һатып алған. Үзәрә буяу өсөн кызыл тамыр
йәки кызыл буяу (марена), һыйыр теле йәки
һары буяу (серпуха) һәм йөшөл төс өсөн се-
ретмә йәки көкөрт үләһән (плауна) файҙалан-
ған.

(Дауамы бар).

✓ **Өстәмә һөнәр алыу мөмкинлеге лә кызыкһындыра ата-әсәләргә һәм сығарылыш укыусыларын. Сөнки эш биреүсегә бөгөн универсалдар, күп йүнәлештәр буйынса һөнәргә эйә хезмәткәрҙәр талап ителә.**

(Башы 1-се биттә).

Роза Наил кызы: Быйыл Өфө яғыулыҡ-энергетика колледжы үзенә 80 йыллыҡ юбилейын билдәләй. Ул Өфө нефть (1946 йылда нигеҙләнгән) һәм Өфө энергетика (1961 йылда асылған) колледждарын кушыу һөҙөмтәһендә 2003 йылда барлыҡка килә. Ике укыу йортоноң да данлы традицияларын дауам итәбез, республикала урта һөнәри белем биреү өлкәһендә иң зур укыу йорттарының береһе һаналабыз. Баймак менән Ағизел калаларында филиалдарыбыз уңышлы эшләп килә. Ошо ваҡыт эсендә колледж илебезҙең, республикабыҙдың нефть, газ, энергетика һәм башка тармактары өсөн 60 меңдән ашыу белгес әҙерләп сығарған.

Республикабыҙдың Беренсе Президенты Мортаза Ғөбәйзулла улы Рәхимов безҙең укыу йортонда - нефть техникумында - укий (1956 йылда техникумды "Махсус техника операторы" һөнәре буйынса тамамлай. Ред.). Ул бер ниндәй сәбәпһеҙҙең, юбилей даталарына, сығарылыш укыусыларын осрашыуларына бәйле лә колледжға йыш килә ине. Бер ваҡытта ла безҙең оңотманы, ярҙамы ла зур булды.

Студенттар һаны буйынса Өфө яғыулыҡ-энергетика колледжы республикала - иң зуры. Төрлө йүнәлештәр буйынса яҡынса 4700 кеше укий. Йылылыҡ электр станциялары; электр станцияларға һыу, яғыулыҡ, майлау материалдары технологияһы; электр энергетикаһы системаларын релейлы һаҡлау һәм автоматлаштырыу кеүек энергетика өлкәһе һөнәрҙәрен тик безҙә генә алырға мөмкин. Иктисадсы һәм логистика белгестәре лә нефть һәм газ, энергетика тармактары өсөн ҡулайлаштырып әҙерләнә.

Ағизел филиалында 170 студентты бер дөйөм һөнәр (профессия) һәм ике һөнәр йүнәлеше (специальность) буйынса укытабыз. Баймакта 430 кеше ике һөнәр йүнәлешенән белем ала.

► Ғөмүмән, белем биреү, шул иҫәптән һөнәргә уҡытыу за - дөләтебеҙ үз өстөнә алған зур һәм мөһим социаль-иҗтимағи һәм иктисади өлкәләрең береһе. Яңы заман яңы талаптар ҡоя. Ошо йәһәттән власть органдары менән ҙара мөнәсәбәттәр хәҙер нисек көйләнгән?

Ришат Хажғәле улы: Әлбиттә, уҡытыу процессы тулығынса бюджеттан финанслана. Ә ремонтка, корамалдар алыуға бәйле зур сығымдар өсөн акса һорағанға ғына бирелмәй. Бының өсөн ниндәйҙер грант программаһында катнашырға йәки проектка инеп китергә кәрәк. Бында "Профессионалитет" федераль проекты ярҙамға килә. Унда катнашыусылар уҡыу корпусын йә ятаҡты модернизациялауға финанс ярҙамы ала. Әйтәйек, уҡыу йортоноң бинаһы тузған, кабинеттарға ремонт кәрәк, ти. Кәрәкле сумманың бер өлөшө республика бюджеттына һалына, шул уҡ ваҡытта уҡыу йортоноң үзенә дә финансы катнашлығы мотлак.

Быйыл без ошо конкурста еңеп сықтыҡ. 2027 йылда 115 миллион һум алырға тейешбеҙ. Еңел бирелмәй был акса. Безҙең республикала 92 колледж иҫәпләнә. Ә Рәсәйҙең барлыҡ төбәктәрен иҫәпкә алһаҡсы? Улар барыһы ла конкурста катнаша. Безҙең йүнәлеш буйынса биш кенә лот (грант) куйылды. Еңеүселәрҙең береһе - Өфө сауҙа-иктисад колледжы. Был - безҙең оло қазанышыбыз. Бүлгән аксаға киләһе йылда уҡыу корпусын ремонтлайбыз.

Роза Наил кызы: Бер осор урта һөнәри белем биреү системаһы бик насар финансланды, шуға матди базабыҙ ныҡ тузып киткәйне. 20-се йылдарҙан алып хәл үзгәрә башланы. WorldSkills хәрәкәтендә катнашыуға бәйле, 2018 йыл тирәһендә, корамалдарҙы модернизациялауға тәүләп акса бүленде. 2021 йылда Өфөлә IX "Йәш профессионалдар" милли чемпионаты үтте. Ә 2022 йыл, әгәр иҫләһәгеҙ, республика Башлығы Радий Хәбиров башланғысы менән Башҡортостанда һөнәри белем биреү тармағын яңыртыу, лайыҡлы хезмәт шарттары һәм хезмәт династиялары йылы тип иглан ителде. Шулай итеп,

Проектты финанслауҙа катнашкан безҙең бағыусылар (эш биреүселәр) - Башҡорт генерациялау компанияһы, "Башнефть", "Башкирэнерго" һәм "БашРТС". Башлыса улар өсөн белгестәр әҙерләйбеҙҙе инде.

Хәҙер корамалдар ныҡ кыйбатланды. 1 сентябрҙең технологик йыйылма (сбор) индереһе, хактар тағы ла артасак. Без килешеүҙәр төҙөп өлгөрҙөк. Әйләнгән һайын акса биреп тормайҙар, шуға тиҫтә йыл хезмәт итерҙәй яҡшы техника алып калырға тырышабыз.

► **Йәштәрҙә мәктәптән һун артабан белем алыу өсөн һөҙөң уҡыу йорттарын һайларға нимә әтәрә тип уйлайһығыҙ?**

Ришат Хажғәле улы: Әйтәйек, балағыҙ мәктәптә тамамланы һәм һөҙөң алдығыҙға уны артабан уҡырға ҡайҙа бирергә, тигән һорау килеп басты, ти. Икеһе лә банк белгестәре әҙерләгән

сауҙа-иктисад һәм дизайн колледждары йәнәш тора, улығыҙ йә кызығыҙ иһә банкир булырға хыяллана. Ошо ике уҡыу йортоноң ҡайһыныһына өстөнлөк бирерһегеҙ? Әлбиттә, атап киткән профилгә яҡынына, иктисад өлкәһенә махсуслашҡанына, ә төп йүнәлеше дизайн булғанға түгел.

Бөгөнгө көндә базар, йәғни конкурентлы мөһит хөкөм һөрә. Әгәр яҡшы өлгәшкән балалар килһен, уҡытыусылар коллективы көслө булһын тиһәң, әлбиттә, уҡыу

урында тора. Бөгөнгө көндә без туғыҙ йүнәлеш буйынса халыҡара WorldSkills һәм безҙең илден "Йәш һөнәрмәндәр" ("Молодые профессионалы") тип аталған стандартын индерҙек. Уның асылы - практик йүнәлешле, реаль сектор менән бәйләнешле булған һәм заманса компетенцияға эйә эшсе һөнәрҙәре белгестәрен әҙерләүгә йүнәлтелгән эшмәкәрлек. Ябай ғына итеп әйткәндә, Өфөлөгә иретеп йәбештереүсе Индонезиялағы, йәки башка илдәге шул һөнәр эйәһе менән бер кимәлдә булырға тейеш. Был бер үк аппараттар, бер үк материалдар, бер үк алымдар менән эш итеү һәм билдәле бер һөҙөмтәгә өлгәшеү, тигән һүҙ. Йәғни безҙә уҡып сылған, "Йәш һөнәрмәндәр" стандартына тап килгән белгес - унда барып, ә ундағы безгә килеп бер үк эштә башкара алһын. Бының өсөн, "Инфраструктур бит" тип аталған документка ярашлы,

Бөгөн предприятиеларға әҙер белгестәр кәрәк, беренсе көндөң улар өстәмә әҙерлекһеҙ эшләй башларға тейеш. Шуға без практикаға студенттарҙы ышаныслы коллективтарға ебәрергә тырышабыз. Улар унда хезмәт алымдарына өйрәнһен, белемдәрен эштә байытһын, тигән ҡағиҙәһе тоталар. Быйыл, мәсәлән, юристарҙың барыһында, Республика юстиция эштәре буйынса дәүләт комитеты менән килешеп, судьяларға беркеттек.

Тағы бер үзәнсәлегебез - без дәүләттең үткәреүгә ғәмәли белгестәргә саҡырабыз. Йәғни улар үз өлкәләрендә эшләп йөрөй һәм шул уҡ ваҡытта колледжда ла уҡыта. Практик тәҗрибәһе булған уҡытыусы теорияны ғына өйрөткән коллегаһына ҡарағанда, әлбиттә, студенттарға күберәк һәм төплөрәк белем бирә. Практика дәүләтәре безҙә белем биреү программаһының етмеш

ҺӨНӘРМӘН

һөнәрле ҡулда

Студенттар һаны буйынса Өфө яғыулыҡ-энергетика колледжы республикала - иң зуры. Төрлө йүнәлештәр буйынса яҡынса 4700 кеше укий. Йылылыҡ электр станциялары; электр станцияларға һыу, яғыулыҡ, майлау материалдары технологияһы; электр энергетикаһы системаларын релейлы һаҡлау һәм автоматлаштырыу кеүек энергетика өлкәһе һөнәрҙәрен тик безҙә генә алырға мөмкин. Иктисадсы һәм логистика белгестәре лә нефть һәм газ, энергетика тармактары өсөн ҡулайлаштырып әҙерләнә.

республикала һәм илдә урта һөнәри белем биреү системаһының бөгөнгө шарттарҙа өһәмһеһе һәм иктисад тармактары өсөн кәрәкле белгестәр әҙерләүгә мөһим урын тотуы яңынан танылыу алды, тип әйтергә мөмкин.

Безҙең уҡыу йорто "Профессионалитет" федераль проектына ингән. Былтыр колледж конкурста еңеп сықты. Лаборатория корпусын ремонтлауға, уны заманса корамалдар, компьютерҙар һәм тейешле комплекстар менән йыһазландырыуға 100 миллион һум федераль акса алыуға дөгүә иткәйнек. Конкурсы шарттарына ярашлы, республика - 50 миллион, эш биреүселәр 60 миллион һум бүлдә, үҙебез 4 миллион һум индерҙек. Подрядсылар менән контракттар төҙөлгән. 1 сентябрҙә эште тамамлап, уҡытыуы яңы шарттарҙа башларға ниәтләнәбеҙ.

йортоноң матди базаһына тейешле иғтибар кәрәк. Аудиториялар, лабораториялар, уҡытыу программалары - заманса, ятактар йәшәү өсөн ҡулай булырға тейеш. Уҡыусыларҙың ялын ойшоһтороу, буш ваҡыттарын файҙалы итеп үткәреүгә лә мөһим. Шуға ла үзебез эшләп алған аксаның яртыһын йыл һайын уҡыу һәм йәшәү шарттарын яҡшыртыу өсөн тотонабыз.

Өстәмә һөнәр алыу мөмкинлеге лә кызыкһындыра ата-әсәләргә һәм сығарылыш уҡыусыларын. Сөнки эш биреүсегә бөгөн универсалдар, күп йүнәлештәр буйынса һөнәргә эйә хезмәткәрҙәр талап ителә. Кондитерҙың бармен һәм бариста таныҡлыҡтары ла бар икән, тимәк, уның баһаһы бермә-бер арта.

Юғары профессионалдар әҙерләү, уҡытыу сифаты был йәһәттән, әлбиттә, беренсе

лабораторияларҙың һәм оҫталыҡ кабинеттарының талап ителгән корамалдар, программалар, инструменттар, материалдар менән йыһазландырылған һәм тәһмин ителгән булыуы шарт. Безҙә шундай туғыҙ оҫтахана бар.

Роза Наил кызы: Нефть һәм газ, энергетика тармактары элек-электән абруйлы һаналды һәм әле лә шулай ҡала. Быны иң элек ҡабул итеү конкурсының

процентын алып тора. Бәлки, ошо үзәнсәлек буйынса ла башкаларҙан айырылабыҙ.

Үрҙә әйтеп үткәйнем инде, сауҙа-иктисад колледжында заман талаптарына яуап биргән белем алыу өсөн бөтә шарттар ға бар. Әлбиттә, уны булдырыуға зур ғына финансы сығымдар һалына. Мәсәлән, бөгөнгө көндә республика уҡыу йорттары араһында юғары заман технологиялар нигеҙендә королған кондитер цехы тик безҙә генә бар. Цехыбыз үзенә йыһазландырылыуы буйынса хатта Волга буйы федераль округында 2-се урында тора. Уны шул кимәлгә күтәрәү 18 миллион һум федераль субсидия алыуға өлгәшеү һөҙөмтәһендә мөмкин булды. Биш йыл рәттән безҙең колледж студенттары "Кондитер эше" конкурсында беренсе урынды бирмәй. Шулай уҡ бухгалтер иҫәбе буйынса ла алдыңғыбыз, Рәсәй этабында сығыш яһайбыз. Ә сауҙа эше буйынса быйыл Рәсәйҙә икенсе урын алдыҡ. Былар барыһы ла - уҡытыу кимәленә бәйле қазаныштар.

Роза Наил кызы: Һәр өлкәһенә үзәнә хас үзәнсәлеге бар. Безҙә техника һәм технологиялар кин ҡулланылған, шул иҫәптән хәүефһеҙлек яғынан юғары талаптар ҡуйылған тармактар өсөн белгестәр әҙерләнә. Әлбиттә, ысын производстволары һәм уҡыу кабинеттарындағы, оҫтаханаларҙағы корамалдар араһында айырма бик зур. Студенттар тәүге эш алымдарын колледжда алһа, производство практикаһы ваҡытында һөнәргә ысынлап өйрәнәләр. Элегерәк предприятиеһар уҡыусыларҙы өйрәнсек итеп алырға ашыҡһын торманы. Сөнки кадрҙар менән хәл башкаһарак ине. Хәҙер теләп ҡабул ителәр, хатта акса түләйәр. Әлбиттә, һаулығы тураһында һправаһы, хә-

► **Һөҙөң колледждарҙа уҡыуың үзәнсәлектәре бармы? Һөнәргә өйрәтәү өсөн тейешле шарттар булдырылғанмы?**

Ришат Хажғәле улы: Безҙең максат - кәрәкле белгестәр әҙерләп сығарыу һәм уларҙы эшкә урынлаштырыу. Талап ителмәгән һөнәргә уҡытыу дәүләт аксаһын бушҡа түгәүгә тиң бит ул.

✓ **Һуңғы вакыт Урал аръягы райондарына сыгып, урындарзагы хакамиеттәр башлыктары менән килешешәр төзөнөк. Хәзер иҗәп буйынса өсөнсө позицияла Әбйәлил менән Баймак тора. Силәбе өлкәһенән беззә 25 бала укый.**

КискеӨҗә

ДИАЛОГ

№26, 2026 йыл

9

үефһезлек кағизәләрен белеүе, эшсә һөнәре буйынса таныклыгын талап ителәр. Укыусыларыбыз, стажер булһалар за, наставнигы карамағында төп производство участкаларына йәлеп ителәр, шулай итеп улар бай тәҗрибә, ғәмәли белем туһлай ала.

Беззә предметтар ике профилгә бүлеп укытыла. Технологик профилдә физика, информатика, математика төрән өйрәнелһә, тәбиғи-ғилми йүнәлештә химия һәм биология кеүек дәрестәргә өстөнлөк бирелә.

Колледжда барлык имтихан майҙансыктары аккредитацияланған һәм техниканың һуңғы өлгөләре буйынса йһазландырылған. Тиҗтәгә яқын һөнәр буйынса имтихандар WorldSkills стандарттарына ярашлы үткәрелә. Йәғни халык-ара кимәлдә тоталар. Шуны ла өстәргә кәрәк: Өфә яғыулык-энергетика колледжы студенттары WorldSkills Russia ярыштарында 2017

Пермгә алып барып еткерәү бурысы куйылған. Логистика белгесе маршрут һала, техника сараларын билдәләй, кулай вакыт графигы төзөй һәм эшен урын-еренә еткереп аткарып куя. Хәзер логистик хаб тип аталған, иң яны технологиялар кулланылған зур-зур складтар төзөлә. Уларзы ла логистиктар хеҙмәтләндәрә. Был һөнәргә укытыуы без өс йыл элек башланьк.

Роза Наил кызы: Логистика йүнәлешен без унан да алдарак индерзек. Ул - кәрәкле һөнәрзәрзән беренә. Элек склад мәдирзәрә булһа, хәзер уларзың урынын тауар, продукция запасын, уны килтерәү һәм озатыуы ойшторған, махсус программалар аша ошо хәрәкәттә күзәтеп ултырган, төзәтмәләр индергән логистиктар биләй. Бында ла һәр тармак өсөн айырым үзен-сәлектәр бар, әлбиттә. Нефть, газ һәм нефть продукттары торбалар аша йышыраҡ кыуыла,

Ырымбурзан, Пермь крайынан, хатта Татарстандан, Чечен Республикаһынан да укыусыларыбыз бар. Ике бала - сит илдәр граждандары.

Өфә колледждары араһында беззән ятак иң яқшылар рәтендә. Урындар 400 кешегә иҗәпләнгән. Түләүзә лә ата-әсәләрзән хәленән килерлек кимәлдә тоталар. Республикала бына инде өс йыл урта белем бирәү укыу йорттары ятактарын капитал ремонтлау программаһы эшләй һәм күп урындарза студенттарзың йәшәү шарттары бермә-бер яқшыра.

Роза Наил кызы: Беззә студенттар контингентының кырык проценты Өфөнән, калғандар - ситтән килеүселәр. Күпселек, әлбиттә, үзәбеззән республиканан. Былтыр, нишләптер, күпләп Бөрйән районынан килделәр. Быға тиклем улай ук булмай торғайны. Баймакта филиалыбыз булһа ла, унан да баш

барыла. Йыл һайын Карьера көндөрә үтә. Сараға предприятие-ойошма вәкилдәрә килә, сығарылыш укыусылары менән йәнлә әңгәмә коралар, эш, карьера шарттары тураһында һөйләйзәр. Сығарылыш имтихандарында ла предприятие етәкселәрә катнаша, улар шунда ук үзәренә буласак белгестәрзә һайлап ала.

Укытыу процесында предприятие-ойошмалар вәкилдәренән катнашыуы буласак белгестәрзән урынлашып китеүенә һөҙөмтәлә йөгөнтә йһай. Беззән сығарылыш студенттарының 80 проценттан ашыуы тәүгә йылда ук эш таба. Колледж тамамлап сыккан бер баланы ла өс йыл дауамында күз уңынан ыскындырмайбыз, сөнки Мәғариф министрлығы алдында даими отчет биреп барабыз.

Юғары белем алырға теләгәндәр вуздарға колледж базаһында, унда үткәрелгән эске имтихан һөҙөмтәләре буйынса инә. Бөтә юғары укыу йорттары менән килешәү төзөлгән. Кайһылары кысқартылған программа нигезендә укыта. Колледждан һуң көндөзгә бүлеккә барыусылар әз, башлыса ситтән тороп

һәм кыззларыбыззы кайза ла куш куллап каршы алалар.

► **Студент тормошо мауыктырғыс саралар менән иҗәп калыусан. Укыуҙан тыш, тағы нимә менән шөгөлләнә һеззән укыусылар?**

Ришат Хажғәлә улы: Бер бала ла дәрестәрзән һуң эт һуғарып йөрөргә тейеш түгел. Был йүнәлеш кураторзәрзың һәм тейешле хеҙмәттәрзән яуаплылығында. Колледжда ун спорт төрө буйынса секциялар эшләй. Бигерәк тә волейбол, санғы, теннис ярайһы үсешкән, кала ярыштарында даими призы урындарға сығалар. Икенсә йүнәлеш - үзешмәкәр сәнғәт. Без "Талария" халык бейеүзәрә ансамбле, "Амадео" заманса бейеүзәр һәм вокал студиялары һәм студент театры менән һорурланабыз. "Талария" ансамбле кыззлары ике йыл элек Ханты-Манси округында "Ете кыҙ" бейеүе менән Гран-при алып кайтты. Волонтерзәр, Беренселәр хәрәкәтә йәйелдерелгән, Студенттарзың һәм Ятактың үзидараһы эшләй.

Роза Наил кызы: Укыусылар буш вакыттарын файзалы итеп үткәрһән өсөн колледжда бөтә шарттар за булдырылған. Миҗәл итеп, "Айтуған" халык ансамблен килтерергә мөмкин. Ижади коллектив төбәк, төбәк-ара, халык-ара фестивалдәрзә йыш катнаша, енеүзәрә лә бик күп. Төркиәлә, Корейла, Кыргызстанда сығыш йһағандары булды.

Спортка зур игтибар бүләбез. Көрәш буйынса секция һуңғы йылдарза нык алға китте. Республика, Рәсәй, халык-ара ярыштарза енеүселәрәбез, чемпиондарыбыз бар. Беззә лә вокал, театр студиялары эшләй, студенттар волонтерзәр, Беренселәр хәрәкәттәрәнә йәлеп ителгән. Ағизелдә "Варят" хәрби-патриотик клубы бик көслә.

► **Әле һеззән өсөн яуаплы ла, мөһәмәтлә лә мәл - кабул итеү кампанияһы бара. Абитурientтарға әйтер һүззәрәгез...**

Ришат Хажғәлә улы: Абитурientтар конкурста аттестат балы менән катнаша. Законда каралған льготалар иҗәпкә алына. Әйтәйек, балдар тигеҙ оҗракта, льготалы булған балаға өстөнлөк бирелә. Беззә иң юғары конкурс банк эшмәкәрләге, логистика, юриспруденция бүлектәрәнә.

Роза Наил кызы: Кағизә барлык укыу йорттары өсөн дә бер үк. Һәр кем үз хәленә, мәктәптәгә өлгөшенә карап һөнәр һайларға тейештер, тим.

ШУЛАЙ ИТЕП...

Русса атамаларының аббревиатуралары (УТЭК) тап килгән ике урта белем бирәү йорто араһында, ошо билдәһә аркаһында, буталып китеүе бик аһат. Улар иктисадтың ике төр йүнәлешә өсөн белгестәр әзәрләй. Икеһә лә - танылған, абруйлы укыу йорто. Йәш быуын үзәнә киләсәк һөнәр һайлағанда УТЭК-тарзың кайһыныһы ишеген аша ла, яңылышмәс, моғайын.

Рәсүл БАЙГИЛДИН
әңгәмәләште.

БУЛЫҒЫЗ,

бәрәкәт бар

йылдан алып уңышлы сығыш яһай.

Әгәр электриктарзы алһак, егет һәм кыззәр иретеп йәбештерәү эштәрәнән алып приборзәрзы ййыу, көйләүгә тиклем барыһын да үз кулдары менән эшләй ала. Без бер юлы икенсә диплом алыу өсөн дә шарттар булдырғанбыз. Әйтәйек, шул ук электрик, мәсәлә, скважина быраулау буйынса ла укый ала. Төп дипломдан тыш, ул эшкә урынлашыу хокуғы биргән һөнәргә өстәмә укыу тураһында айырым дипломға эйә була. Йыл һайын 30-40 студент колледждан шулай ике диплом менән сыға.

Укыусыларыбыззың яртыһы тип әйтерлек коммерция нигезендә түләп укый.

► **Техника һәм технологиялар йылдам үсешкән заманда йәшәйбез. Кайһы сак йәмғиәтебез ошо үзгәрештәрзән артта кала һымак. Һез бөгөнгө көн талаптарына нисек кулайлашаһығыз, укытыу программаһынан төшөп калған һөнәрзәр бармы, яңылары өстәләме?**

Ришат Хажғәлә улы: Элек официант, йәғни йәмәғәт туҡлану өлкәһендә хеҙмәтләндәрәүсә һөнәрәнә өс йыл буйы укыттык. Хәзер укытылмай, сөнки ихтыяж юк. Уның карауы, туризм тармағы белгестәрә әзәрләү бөгөнгө көн талаптарына яуап бирә.

Логистиканы алайык. Был һөнәр тураһында күптәр белмәй зә, ишетмәгән дә хатта. Тауар магазин кәштәләренә килеп ятыр алдынан ниндәйзәр юл үтә. Был эште кемдер башкара? Әгәр конкуренттарындан калышмайым тиһәң, аз сығымдар түгеп, был эште кысқа вакытта башкарырға кәрәк. Әйтәйек, Өфә һөт заводы продукцияһын

унан кала тимер юл составтары, автотранспорт килә.

Без биргән һөнәрзәр күпселек оҗракта һәр вакыт һәм һәр дәүер өсөн кәрәкле, талап ителгән. Улар иҗәкәрмәй, тип әйтергә мөмкин. Нефтьсә һәм электрик һәр вакытта ла нефтьсә һәм электрик булып каласак. Эйе, төшөп калған укытыу йүнәлештәрә булды, яңылары ла заман талаптарына ярашлы өстәләр. Берләштергән оҗрактар за бар.

калала белем алырға теләүселәр байтак. Рәсәй төбәктәрәнән укыйзәр, Қазақстан, Үзбәкстан, Тажикистан кеүек яқындағы сит илдәрзән һигеҙ укыусыбыз бар.

Өфөлә өс ятакта 850 бала йәшәй. Баймакта - 28, Ағизелдә 150 урынлык ятактарыбыз бар. Шарттарзы тейешле кимәлдә тоторға тырышабыз. Үкенәскә каршы, ситтән килгән бөтә студенттарға ла урын бирә алмайбыз. Шуға иң элек бюджет иҗәбенә укыусылар һәм льготалы бул-

Укытыу процесында предприятие-ойошмалар вәкилдәрәнә катнашыуы буласак белгестәрзән урынлашып китеүенә һөҙөмтәлә йөгөнтә йһай. Беззән сығарылыш студенттарының 80 проценттан ашыуы тәүгә йылда ук эш таба. Колледж тамамлап сыккан бер баланы ла өс йыл дауамында күз уңынан ыскындырмайбыз, сөнки Мәғариф министрлығы алдында даими отчет биреп барабыз. Юғары белем алырға теләгәндәр вуздарға колледж базаһында, унда үткәрелгән эске имтихан һөҙөмтәләре буйынса инә. Бөтә юғары укыу йорттары менән килешәү төзөлгән.

Былар барыһы ла матди-техник, белем бирәү базаларының торошо, башка мөмкинлектәрәбез менән дә бәйлә.

► **Башлыса кайһы райондарзан киләләр һезгә? Ятакта йәшәү шарттары нисек?**

Ришат Хажғәлә улы: Процентлап алғанда, Өфөнән һәм ситтән килеп укыусылар нисбәтә сағыштырмаса тигеҙ. Баш калаға яқын ятқан райондарзан күберәк киләләр. Һуңғы вакыт Урал аръягы райондарына сығып, урындарзагы хакамиеттәр башлыктары менән килешешәр төзөнөк. Хәзер иҗәп буйынса өсөнсө позицияла Әбйәлил менән Баймак тора. Силәбе өлкәһенән беззә 25 бала укый. Ул төбәктә реклама акциялары үткәрмәйбез, колледж тураһында йүкә телефоны аша ишетеп беләләрзәр, тип уйларға кала.

ған укыусылар ятактарға урынлаштырыла.

► **Диплом алғас, егеттәр һәм кыззәр үзләштергән һөнәр буйынса эшләйме икән? Улар менән бәйләнеш тоталығызмы, был йәһәттән статистика алып бараһығызмы?**

Ришат Хажғәлә улы: Ғәзәттә, беззән студенттар һуңғы курстарза ук, кайһылары хатта икенсә курстан, эшкә урынлаша. Эшләп йөрөгәндәр айырым график буйынса укый. Ашһак-сылар шул рәүешлә укыуы тамамламәс борон үзәренә эш таба. Диплом тапшырғас, белгестәр һорап килеүселәргә бер кешенә лә тәкдим итә алмаған сактар була. Логистиктар, банкирзәр менән дә шундай ук хәл.

Һикһәндән ашыу предприятие һәм ойошма менән килешәү нигезендә көндәлек эш алып

✓ **Етенсе класта укыганда тарихтан укыткан директорыбыз Ғалимйән Ишбулатов: "Зурайғас, һез Башкортостан өсөн нимә эшләр инегез?"- тигән һорау бирҙе. Мин: "Биш бала табыр инем", - тип яуап бирҙем.**

10 №27, 2026 йыл

ГЕРОЙЗАР ДӘҮЕРЕ

КискеӨфө

Үзәрән төрлө өлкәлә һынап караған, хатта, катын-кыз эше түгел, тип иҫәпләнгән һөнәрҙә лә үзәрән бына тигән итеп күрһәткән эшкыуар катын-кыzzарыбыз етерлек. Таксист булып, озон юлдар үткән биш бала әсәһе Розалия ХИСМӘТУЛЛИНА тураһында ла бик күп йылы һүзәр әйтергә булыр ине. Әлбиттә, һәр ғаилә һынау аша үтә. Розалия ла ире Артурҙы МХО-ға озаткандан һуң, кул каушырып ултырмай. "Ете кыз" йәмәғәт ойошмаһы менән әүҙем хеҙмәттәшлек итә - МХО-ла йөрөгән яугирҙарҙың ғаиләләренә ярҙам итеүме, гуманитар йөктө ойоштороуҙа катнашыумы - береһенән дә ситтә калмай. Әүҙем тормош позицияһы Розалияға һынауҙарҙы еңел үткәргә һәм киләсәккә ышаныс менән бағырға көс бирә.

► **Розалия, иң башта ғәзит укыусыларҙы үзең тыуып-үскән яктар менән таныштырһаң ине.**

- Мин Бөрйән районы Курғашлы ауылы кызы. Бәләкәй генә ауыл булһа ла, Курғашлы элек гөрлөп торҙо, унда урман хужалығы үҫешкәйне. Икмәк бешереп цехы, МТС, ашхана, яғыулыҡ-майлау колонкаһы, балалар баксаһы, мәктәп - йәшәү өсөн бөтөн шарттар за бар ине. Безҙә махсус-һөнәри техник училище ла булды хатта. Эш менән мәшғүлдәр һаны ете йөзгә етә ине заманында. Ситтән килеп тә эшләнеләр. Бына шундай кайнап торған ауылда тыуып-үстем мин.

Туғызынсы класты тамамлағас, Өфөгә Республика икти-сад лицейына укырға килдем. Баштарак ауыр булды, әлбиттә, һағынып илай за торғайным. Атай-әсәй, туғандарға туктауһыз хаттар язам. Язған хат ярты ай бара, яуап ярты айҙан ғына килеп етә. Холкомда сәмселлек тигән сифат көслө минең, ауыр сактарҙа ла "Мин бында укырға тип килдем, түҙ!" тип бойорок бирә инем үземә. Атай-әсәйҙең дә ышанысын аҡларға кәрәк ине.

Бала сактан китаптар укырға яраттым. Лицейы тамамлағас, М. Акмулла исемендәге Башкорт дәүләт педагогия университетының филология факультетына укырға индем. Бында мине укытыусы һөнәрәңә булған һөйүәм алып килде, әлбиттә. Элек без бит укытыусыларҙы шундай юғары бер кимәлгә күтәрәп, нык хөрмәт итеп карай инек. Бөтә ерҙә лә төплө белем биргән, кәрәк сакта кәңәш менән ярҙам иткән ысын укытыусылар укытты. Шуға ла был һөнәр хыял булып бөрөлөнгөндөр инде күнелдә.

► **Студент йылдары шулай ук күнелдә онотолмаҫ эз калдыра. Күптәр өсөн ул артабанғы тормош юлына фатиха бирә. Шулай түгелме ни?**

- Миңә университетта алты йыл укырға тура килде. Тәүге йылды укырға инә алмаһым да, рабфакка барҙым. Ул сакта рабфакта укығандарға ла ятактан урын һәм стипендия бирәләр ине - шундай бәхетле дәүергә элгәп калдыҡ без. Бөтөн имтихандарҙы ла "биш"кә биргәс, мине факультетка автоматик рәүештә кабул ителәр. 1-2 курстарҙа студент отрядтарына ойошоп, Подымаловала ике йыл картуф уңышы йыйырға йөрөнөк. Әлегә кеҫә телефонлы йәштәрҙән айырмалы, без әҙерәк совет заманының матур йолаларына ла элгәп калдыҡ шулай. Матур, тиәм, сөнки йәштәрҙә берләштерә торған бер үзәк һымак була торғайны ул студент отрядтары. Биш йыл

буйы төркөмдөң старостаһы ла булдым әле. Был да мине алдына алғанды мотлак башкарып сығырға тигән яуаплылыкка өйрөткөндөр, моғайын.

► **Булһаһаң ирегең Артур Хисмәтуллин менән тәү ошрашҡан мөһим кәһән булды? Уның менән дә тап университетта укыған сакта танышаһығыҙ бит инде?**

- Артур - Баймак егете. Ғаиләләрендә иң өлкән бала. Уның менән Өфөлә таныштыҡ. Танышыу за ошраклы ғына килеп сықты. Ул сакта кеҫә телефондары бар ине. Артур миңә үзенең телефон һандарын әйтте лә, ярым ша-яртып: "Минең матурым" тип язып куй", - тигән булды. Тотом да "Минең матурым" тип язып куйҙым һәм бөгөнгө көнгә тиклем ул шулай Матурым булып йөрөй. Ошак дуслашып йөрөмәһәк, ошрашыуҙарға ваҡыт яғы тар, укый инем бит. Ғәҙәттә, телефондан ғына һөйләшә торғайныҡ. Ул: "Нимә эшләйһең?" - тип һорай. Мин: "Китап укып ултырам", - тип яуап бирәм. Аралашу-зарыбыҙ башлыса шундайы-рак диалогтарға корола торғайны. Бер йылдан өйләнә-шергә карар иттек. Беренсе Эткол ауылының килене булып киттем. Беҙҙең яктарҙа, шөкөр, йолалар еренә еткереп аткарыла: Артурҙың ата-әсәһе һоратырға килде, башта никах укыттыҡ, шунан айырым туй эшләнәк; һандыҡ, каралдылар тәйәп, кейәү йортона килеп итеп төшөрҙөләр, "һыу юлы күрһәтеү" һымак йолаларҙы ла теүәл үтәһәләр...

Бер йылдан улыбыҙ тыуы. Башта фатир куртымланыҡ. БДПИ-ны тамамлап, аспирантураға укырға ингәйнем, ятактан урын бирҙеләр. Мин электән фольклор, бигерәк тә башкорт йырҙарындағы мөһәббәт темаһы менән кызыкһына инем. Шуға ла аспирантуралағы етәксем филология фәндәре докторы, ғалим Әхмәт Сөләймәнов булды. Аспирантурала укыу менән бер рәттән, БДПУ-ның филология факультетында лаборант булып эшләп тә йөрөнөм. Унан бер-бер артлы ике кы-зыбыҙ тыуы.

Ун йыллап йәшәһәк без дөйөм ятакта. Унда - үзе бер кызык тормош. Ятакта торған кешеләр бөтәһе дә ябай, бер-береһенә һәр сак ярҙам итергә әҙер торалар. Балалы кешеләр өсөн ятаҡ бигерәк тә уңайлы. Балаларым студенттар менән уйнайҙар, ярҙам кәрәкһә, улар ихлас ярҙамлашалар. Ниндәй-ҙер эш менән китергә тура килһә, студенттар баланы карап калалар. Зур бер ғаилә һымак аралашып, кайнап йәшәйһең инде. Айырыуса башкортса һөйләшәргә яратқан Азамат улыбыҙға яҡшы булды.

"Бына был ағай башкорт, бына был апай башкорт", ти зә, шулар менән рәхәтләнәш гәпләшә, йә уларҙы бүлмәгә сакыра, йә үзе уларға барып инә. Шуға ла балаларым аралашыусан булып үстеләр.

Бер мөһ эштә кыскартууҙар башланды. Мин дә, водитель булып эшләп йөрөгән ерҙән Артур за эштән киттек. Шунан Артур таксист булып эшләй башланы ла, тәүәккәлләп, үзе-нең исеменә ИП асты. Мин ул мөһдә ике кызым тәрбиәлән-

инде. Водитель итеп егеттәрҙә эшкә алдыҡ, ә машиналарҙы ремонтка барыбер үзем алып йөрөтәм.

Аксаның төмөн белеүҙә түгел эш, аксаң булғас, һин, тимәк, күберәк эш аткара, хыялдарыңды тизерәк тормошқа ашыра алаһың. Булғак ауылынан өй һатып алып, шунда күсәнгәс, балаларҙы шул ауыл мәктәбенә укырға биргәйнем. Тик улар был ауылды үз итмәһә, сөнки унда төрлө милләт балалары укый. Ә минең балаларым үзебеҙҙең тел мөһитендә тәрбиәләһә, туған телдә һөйләшә бит инде. Азаматтыбыҙ беренсе кластан алып Ф. Мостафина исемендәге 20-се Башкорт гимназияһында укыны. Әминә лә шунда беренсе класка барҙы. Балаларымды ике йыл ярым Булғактан Өфөгә йөрөтөп укыттым. Шулар арала үзем Өфөлә фатир эҙләһәм. Ниһайәт, хәҙер бына

бәләкәйҙән үк күнелдә йәшәһәң. Әйе, кыzzарым күп булһын ине, тип хыяллаһа торғайным. Аллаға шөкөр, шуға ла дүрт кыз, бер малайым бар. Әле бәләкәс кыzzарым балалар баксаһына йөрөй.

Артур за, мин үзем дә шулай бер кәһән дә эшһәҙ торманыҡ. Шуға ла иркен йәшәй алдыҡ, тип әйтә алам. Үзебеҙҙән бер нәмәһә лә кыzzарманыҡ. Кунакка сакырһалар, кунакка йөрөнөк, үзебеҙ кунакка сакырҙыҡ. Башкортостан буйлап сәйәхәт иттек, тәбиғәткә сыктыҡ. Концерт-тамашаларға ла йөрөнөк. Акса юк, тип, үзә-ренән кысып ултырған кешеләр за була бит. Без тулы канлы тормош менән йәшәһәк.

► **Кейәүгә сығыуығыҙҙы атай-әсәйегеҙ һисек кабул иткәйһәң?**

- Һоратырға килгәс, үз-ара нимә һөйләшкөндөрҙөр, мин

ҺАЛДАТ

Еңеүҙә яҡынайтыу өсөн

уныһын белмәйем. Әсәйем-ден: "Ярай, беренсе һоратырға килгән кешә Аллаһтан була", - тигәһәң хәтерләйем. Атай-әсәйем Артурҙы хөрмәт итеп торалар. Мин әсәйемә үзебеҙҙең ғаиләгә бәйлә хәлдәрҙә, килеп туған ауырлыктарҙы, һөйлә-мәйем. Артур менән үзебеҙ ултырып һөйләшәһәк. Кешә бит, ғәҙәттә, үз проблемаһын йә әхирәтәһә, йә әсәһенә һөйләй. Ә мин ирем менән уртакла-шам, кәһәшләшәһәк, бөтәһәң дә бергәләп хәл итәһәк.

► **Башкорт теленә һөйөү тәрбиәләү, ошо мөһиттә һаҡлау һөҙгөн ғаиләлә төп талап булып тора, шулаймы?**

- Ултырып кына: "Һин башкортса өйрән, һин уны бә-лергә тейешһәң", - тип әйтәү балаға тамсы ла тәһсир итмәй. Иң тәүҙә атай-әсәй үзе башкортса һөйләшәргә тейеш. Без балалар бәләкәй сакта телеви-зорҙы ситкә алып куйҙыҡ, сөнки ул сакта бик йәмһә, куркыныс йәһһүрәттәр килеп сыккайны. Өйҙә һәр сак "Юл-даш" радиоһы һөйләп торҙо. Юлда барғанда ла башкортса ғына музыка тыңлайбыҙ. Шунлыҡтандыр, Азамат та, Азалия ла ретро йырҙарҙы яратып үстеләр. Бөтөн белгән ретро йырҙарын дуһтарына, клаһаштарына ла өйрәттеләр. Гөмүмән, күрәһәһәк, йәш-тәр араһында хәҙер ретро йыр-зар модаға инеп китте бит.

Без ятакта йәшәһәңдә Зөл-фәт Ишбаев: "Азамат башкортса матур һөйләй", - тип, уны "Тамыр" студияһына тапшырууҙарға алып йөрөнө. Азалия ла "Тамыр" за өс йәш-нән эшләй башланы. Әле лә эшләй. Әминәбеҙ унда дүрт йәшәһәң йөрөй. Биш кәһә йәшәһәңдә "Башкортостан" кон-церт залында "Тамыр" кон-цертын алып барыусы булды.

гән балалар баксаһына эшкә күскәйнем.

Әйткөндәй, университетта өсөнсө курста укығанда ук әле водителлеккә укып, танытма алғайным. Бер йә көндә таксист булып эшләп караным һәм балалар баксаһында эш-ләгән бер айлыҡ эш һаҡын ошо бер тапкыр за алып кайт-тым. Был миңә окшап калды һәм мин дә таксист булып эш башланым.

► **Таксист булып эшләүә ауыр түгелме? Юлда ниндәй генә хәлдәргә тарымайһың да ниндәй генә кешеләр менән ошрашмайһың, тигәндәй.**

- Миңә был эш окшай. Яра-там руль артында йөрөгә. Машинаның тауышынан ук уның төҙөкмә-юкмы икәһәң беләм, һөйрәйме-юкмы икә-һәң аңарам. Үзем ремонтка алып барам. ИП аскас, беҙҙең машиналар күбәйеп китте бит

✓ **Күззәренән күренеп тора: егеттәр тормош кәзерен, тыуған ер кәзерен белергә өйрәнгән. Шуға ла Башкортостандан барған һәр кемгә, күстәнәстәргә, сәләмдәргә бик шаттар.**

КискеӨфө

ГЕРОЙЗАР ДӘҮЕРЕ

№27, 2026 йыл

11

Балаларым "Тамыр"за ныгындылар. Шундай мөхит, мәктәптә башкортса укыу, тәрбиә - бөтәһе лә йөш быуындың башкорт телен белеп, башкорт рухлы булып үсәүендә мөһим роль уйнай. Безҙең Ф. Мостафина исемендәге 20-се Башкорт гимназияһында шундай мөхит урынлаштырылған да инде, тәртип яғы бик һәйбәт. Шуға ла баш каланың башкорт ғаиләләрендә тәрбиәләнгән балалар ошо гимназияла укырға атлығып тора.

Өйттем бит, 8-9 йыл без телевизор караманык. Быйыл зур экранлы телевизор бүләк иткәйнеләр, уны ла анда-бында ғына токандырып алабыз. Асия менән Айһылыу бер-бер артлы тыуылар, икәү булғастар, улар гел бергә уйнайлар, уларға күнелле. Урамдан уйнап инәләр, кул йыуалар, ашап алалар, унан инде ярат-

Әйе, юлда төрлө кешеләр тап була, "Таксист катының машинаһына ултырмайым!" тигәндәр зә, ихласлап, һөйләшеп һүзә бөтмөгән кешеләр зә була. Һөйләшеп барып, юлды кыскартайым, күнелләрәк тә булһын, тип һүз кушһан, өн-шәйеп, яуап бирмәгәндәр зә оспрай. Йөштәр йыш кына: "Апай, һез укытыусымы?" - тип тә һорайлар ине. "Әйе, укытыусылыҡка укыным, тик укытманым, шулай за тормошта мин укытыусымын", - тим. "Катын-кыз башын менән юлда йөрөгә куркмайһыңмы?" - тип һорағандар за бар. Юк, куркмайым. Юлда йөрөгәндә бер үк ерзәрзә төрлө мизгелдә үтеп китһән, һәр мизгел һине үз төсө менән озата бара. Көз ағастар сағыу төстә, шул урындан яз үтһән, ағастар инде һоро-һоро булып ултыра; яз шарлап һыу аға, шунан ул урындан көз зә үтә-

- Мобилизация ваҡытында МХО-ға киткән егеттәр араһында Артурҙын туғандары ла, таныштары ла бар ине. Бер мөл Артур: "Мин дә барам", - тип ысҡындырҙы. Ул сакта мин: "Юк, бармай тораһың, ваҡытың әле килеп етмәгән", - тинем. Күпмелер ваҡыттан бер туған кустымдың контракт төзөгәнөн ишеттек, ул хәрби кеше ине. Был хәбәрзә ишеткәс, Артур за дәрәжәһендә, уны тыйып тоторлоҡ түгел ине инде. Балалар менән ултырып һөйләштек тә: "Ярай, безҙең атай даланлы кеше, барып кайтһын", - тип ризалаштыҡ. Бына хәҙер өс йылдан ашыу инде ул Махсус хәрби операцияла. Ошо арала оло кайғы ла кисерҙек: кустым, рота командиры Шәрәфетдинов Руслан Әмин улы ике йыл элек МХО-ла һәләк булды.

майып сәләмләй. Алып барған күстәнәстәрзә кыуанып кабул итәләр һәм рәхмәт әйтәләр. Безҙе унда әллә һиндәй кунакхана йә башка уңайлыҡтар көтөп тормай. Окоп шәмдәрен яндырып, блиндаждар за йөшәйбәз, һалдат ашаған ризыҡты ашайбыз. Шул окоп шәмдәре менән тимер мейестәрзә блиндаждарҙы йылытабыз, тимер һауытта һыу йылытып эсәбәз. Юл мажараларына ла тарыйһың, кызык ваҡыттар за була...

Күззәренән күренеп тора: егеттәр тормош кәзерен, тыуған ер кәзерен белергә өйрәнгән. Шуға ла Башкортостандан барған һәр кемгә, күстәнәстәргә, сәләмдәргә бик шаттар. Хатта балалар язған хаттарҙы ла кәҙерләп асып, күззәренә йөш алып укырға тартыпмайлар. Шәхсән минең

зә лә, сараларыбыз байтак: МХО-ла йөрөгән яугирҙарҙың ғаиләләре менән оспрашабыз, уларҙың балалары менән төрлө уйын-конкурстар үткәрәбәз, карттар йортона барабыз, аллеялар за ағастар ултыртабыз. Был йәмәғәт эшендә мин үземдә таптым, тип әйтәм. Был, әлбиттә, түләүһез эш, киреһенсә, үзендә сығымдарын, үзендә күнел яқтыһы менән уртаклашаһың. Был минең үземә оло кәңәғәтләнеү бирә.

► **Һез "Башкорт ғаиләһе" конкурсында ла катнаштығыз түгелме?**

- Әйе, былтыр Бөтөн донъя башкорттары королтайы үткәргән "Өлгөлә ғаилә" республика конкурсына балаларҙың эштәрен ебәрәп, "МХО ғаиләһе" номинацияһында еңдек. Бүләкләү тантанаһы Стәрлетамак калаһында үттә.

КАТЫНДАРЫ ЛА...

ең һызғанған

кан шөгәлдәре менән булышалар - пазл йыйырға, һүрәт төшөрөгә тотоналар. Тағы ла шул: мин балалар менән өлкәндәр һымак һөйләшәм, яратканда ғына сөсөлдәп алам да, унан һуң үземдә өлкән кеше талаптарына кайтам. Безгә килгән кешеләр, гәзәттә: "Һиндә биш бала икәнә һизелмәй зә ул", - тип әйтәләр. Ысынлап та, өй эсендә бер кем дә тауышланмай, нимәлер талап итеп дауламай, мыжымай, һәр берәһенә үз эше бар. Мин балаларҙы: "Бөтөн проблемаларҙы ла хәл итеп була, һәр ауырлыҡтан сығыу юлы бар", - тип өйрәтәм. Азамат улыбыз за үзаллы егет булып үстә. Без эштә сакта һендәләрен үзә кейендерәп, мәктәпкә йә балалар баксаһына, йә "Тамыр"ға үзә алып бара. Балаларҙы театрға спектаклдәргә йөрөтәм. Башкортостан буйлап сәйәхәт итеү - шулай ук ин яраткан мәлдәребәз.

► **Таксист булып эшләгәс, кем менән генә оспрашмайһың да, һиндәй генә хәлдәргә шәһит булмайһыңдыр. Истә калған вакиғалар за байтактыр?**

- Мин бишенсегә ауырлы булғанда ла рулдә инем. Ауырға калғанымды әле генә белгәнмен, мөззәтә бәләкәй генә. Сибайҙан Айһылыу исемле агинәй миңә ултырып, Өфөгә юлланды. Һөйләшәп киләбәз. Бына бер сак ул миңә йөзәмә тура карап: "Бишенсегә кызың булһа, исемән Айһылыу тип куш. Айһылыу тигән исем утта янмай, һыу за батмай", - тине. Миңә бик нык аптырауым әле булһа истә. Бына шулай, бишенсегә озон кәрпеклә, кап-кара күзлә һылыу кызыбыз тыуып, уға Айһылыу исеме бик таман ғына булды ла куйзы.

Розалия биш балаһы менән.

һең, инде һыу кәмегән, һайыккан була... Һәр мизгел үз төсөн, үз матурлығын бүләк итә. Тәбиғәттең төрлө ваҡытына һокланам. Белорет тауҙары буйлап үтеү үзә бер мөжизә бит. Бер урында сағандар күп, икенсе урында имәндәр каршылай. Малдар көтөүҙән кайта, аттар сабышып үтә, яҡында ғына башын текә то-топ болан басып тора, ағастар араһында тейенә, төлкөһө күзгә салына. Яғырмы, йй-һормо, томанмы, һәр мәлдә үз матурлығы, шуға тәбиғәт күренештәрен гел фотоға төшөрөп йөрөйөм. Унан һуң, юлда бит кешеләр менән дә танышаһын.

Таксист булыуымды балалар за аңлап кабул иттеләр. Артур за кыуана ине, сөнки берүҙең дә катыны ире менән йөнәш йөрөп, таксист ролен үтәмәй. Хатта кайһы бер егеттәрҙең: "Их, миңә катыным да, өйзә генә яткансы, шулай машина менән сығып, акса эшләһәсә", - тип, ярым шаяртып әйткәндәрен дә ишеткәнем булды.

► **Һезҙең ирегәз Артур инде өс йыл МХО-ла. Уның Махсус хәрби операцияға юл алыуы нисегерәк булды?**

► **МХО һезҙең тормошоғоға үзгәрештәр индергән. Үзегеҙ зә "Ете кыз" йәмәғәт ойошмаһы менән ул яктар за булып кайтығыз. Хатта бер тапкыр ғына түгел, бер нисә тапкыр...**

- Беренсә, икенсә сәйәхәтемдә үземдә һәләк булған кустымдың яқты истәлегенә бағышланым. Ул йөрөгән яктарҙы барып күргем килде. Кустым тураһындағы хәтер йөшәһән, тинем.

Ул яктар үзәнә тартып тора. Быйыл шулай өс тапкыр Донецк, Луганск яктарына барып килдек. Элекке һуғыш ваҡытында ла агитбригадалар йөрөгән бит, тыуған яктарынан сәләм алып килеп, рухи көс өстөгән. Шуның кеүек, безҙең сәйәхәт ваҡытында артистар за була. Улар госпиталдә егеттәр алдында курай уйнай, үзәбәзҙең йырҙарҙы башкара, шиғырҙар укый - бына шундай йылы оспрашыулар бүләк итәләр. Безҙең менән сәңгәт оспалары Айғиз Ханов, Илнур Һибәтуллин, Гөлсәм Бикбулатова, артабан Зәйнәтдин, Альбина Килдейәрова, Эльмира Юлдашевәлар барғайны. Барып төшәһән, яугирҙарыбыз безҙе кин йыл-

унда барыуымды Артурым көтөп ала, "Еңел булып кала һин килеп китһән", ти. Бына шулай, ил күргәндә күрәбәз, ауырлыҡтарҙы күзгә элмәскә, уларҙы тормош кәртәһенә әйләндермәскә тырышабыз. Унда барып кайтҡас, үзәбәзҙең йөшәйешкә шөкөр итәбәз. Луганск яктарындағы емерек өйзәрзә күргәндән һуң, әлбиттә, тормошто нығыраҡ баһаларға өйрәнәһән.

"Ете кыз" йәмәғәт ойошмаһы менән хезмәттәшлек итә башлағас, тормошом да үзгәрәп киткәндәй булды. Ойошманың кыҙҙары ихлас, ышаныслы, бер-беребәзгә яҡшы мөнәсәбәттәбәз, бер-беребәзгә кәңәш-тәңәш итәбәз. Гуманитар ярзам, концерт бригадалары менән МХО биләмәләренә барыуҙан тыш, бында, үзәбәз-

Шулай ук Башкортостан юлдаш каналы үткәргән "Минәң атайым" конкурсында енеүгә өлгөштөк. Бүләк - балалар бүлмәһен ремонтлау ине. Әле безҙең фатир за шул эштәр аткарыла.

Ғөмүмән, кай за ғына йөрөһәк тә, МХО ғаиләһе тип зур хөрмәт менән карайлар. Артурҙың бергә эшләгән һөнәр-зәштәре, дуһтары, шулай ук "Киске Өфө" гәзите коллективы (Артур редакцияла озаҡ кына ваҡыт водитель һәм фотохәбәрсе булып эшләгәйне) айырыуса игтибарлылар, һәр ваҡыт хәлен һорашып тора-лар. Бына ошондай мөнәсәбәт күнәлгә йылылыҡ өстәй.

Үземдәң тормошом, эшләгән эштәрем менән кәңәғәт-мен. Аллаға шөкөр, ирем һәр яклап мине күтәрмәләп тора. Бер кәһән да "юк" тип әйтмәй, киреһенсә, бөтөн башланғыстарыма кеүәт кенә өстәй. Үзәбәз тапқан мал-мөлкәт, үзәбәз теләп кенә, көтөп кенә алған аҡыллы, тәрбиәлә балаларыбыз бар. Атай-әсәйзәребәз ярзам итеп тора. Дуһтарыбыз күп. Былар бөтәһе лә үзендә бәхетле тойорға һәм алға ышаныс менән карап йөшөргә ярзам итә лә инде. Донъялар тынысланып, атайлар тыуған яктарға иҫән-имән әйләнеп кайтһа, бәхеттәребәз түңәрәкләнер, Алла бойорһа, тим. Шул көндәргә өзәләп көтәбәз, доғалар бағышлайбыз. Енеү яуланасағына һис шитебәз юк!

Фәрзәнә АҚБУЛАНОВА
әңгәмәләште.

ТӨЗӨТЕҮ. Гәзитәбезҙең 26-сы һанында "Башкортостан Республикаһы "Нәһриәт йорто" акционерҙар йәмғиәте типографияһы ғаёбә менән хата китте. 1-се биттәгә "Һалдат катындары ла Енеүзә яҡынайтыу өсөн ең һызғанған" материалының 8-9-сы биттәргәгә дауамы урынына типография хезмәткәре файлдаһы бутап, 25-се һандағы әңгәмәне яңынан куйып сығарҙы. Типография һәм редакция укыусыларыбыҙҙан, шулай ук "Һалдат катындары ла Енеүзә яҡынайтыу өсөн ең һызғанған" материалының геройы Розалия Хисмәтуллинәһән гәфү үтенә.

Мөхәрририәт.

✓ Кешегә яманлык теләгәнсе, үзәң якшылык телә, тигән акылды быға тиклем белмәһә, танышым хәзер үз тормош тәҗрибәһендә был хәкикәттә аңлагандыр, тип уйлайым.

12 №27, 2026 йыл

ЙӨШӘЙЕШ КАҒИЗӘНӘ

КискеӨҮ

ИНТЕРНЕТТАН

АЛА ЛА, БІРӘ ЛӘ БЕЛ!

■ Бүләк биреү - кешелек тарихындагы ин боронго йолалардың береһе. Психологтар билдәләүенсә, был кешенең психик торошона ла якшы тәҗсир итә. Ябай ғына бүләктән дә ынғай тойоголар кисергән кешеләр була. Кемдер киммәтле бүләктәр кабул итеп өйрәнгән, улардың иһә кәрәкле әйберен ала алмаһа, кәйефе төшә. Үмүмән, бындай кешеләрҙең кәйефе йыш үзгәрәп тора. Бүләк биреүсә лә, кешенең кыуаныуын күреп, шатлана. Балаға бүләк эшләп, уны кыуандыраһығыз икән, ул да һеҙҙе үҙен якшы тотуы, дәрестә алған якшы билдәләре менән бәхетле итергә тырышһаҡ, тимәк, ул ала белеү генә түгел, бирә белеү ҙә мөһимлеген аңлаһаҡ, ти ғалимдар.

■ Ғалимдар билдәләүенсә, асығыу баш мейеһенә ял итергә мөмкинлек бирә. Озайлы ваҡыт асығыу һөҙөмтәһендә нейрондар араһындағы берләшмәләр әүҙемлеге кәмей һәм баш мейеһе көс йыйып ала. Һынауҙар емеш-еләк себәндәрендә үткәрелгән. Башта себәндәргә акһым, һуңғарак бөтөнләй ризыҡ бирелмәгән. Өс сәғәт үткәс, нейрондар араһындағы берләшмәләр әүҙемлеге 50 процентка кәмегән. Туклыклы матдәләр булмаһа, нейромедиаторҙар азыраҡ бүленгән, энергия кулланыу кәмегән. Белгестәр иҫәпләүенсә, кешеләрҙә был процесс ошолай уҡ бара. Был асыш ғалимдарға эпилепсия кеүек ауырыуҙарҙы дауаларға мөмкинлек бирәһәк. Асығыу шулай уҡ ябығырға, юғары кан баһымын, холестерин кимелән төшөрөгә ярҙам итә. Бынан тыш, асығыу стрессан һаҡлай.

■ Торонтолағы медицина мәктәбе тикшеренеүселәре билдәләүенсә, туғандар менән аралашып йөшөү ғүмерҙе озайта. Экспериментта 57-84 йәшлек өлкәндәр катнашҡан, асыҡланыуынса, кем туғандары менән йышыраҡ аралашҡан, улар озағыраҡ йөшөгән. Психологтар ҙа, яңғызлыҡ кешенең сәләмәтлек торошона яҡшы йогонто яһамай, ти. Шуға ла улар оло йөштөгеләргә әүҙем булырға, төрлө сараларҙа катнашырға саҡыра.

■ Төндә һасар йоклаһаң, йокларға ятыр алдынан физик күнекмәләр эшләп ал, тип кәңәш итә ғалимдар. Ғалимдар үткәргән һорау алыуҙарҙа катнашыусылар яуаптары буйынса бер нисә төркөмгә бүленгән: улардың кайһылары күнекмәләргә даими яһаған, кайһылары еңелсә генә спорт менән шөгөлләнгән, кайһылары бөтөнләй кыбырларға яратмаған. Кем һиндәй ҙә булһа күнегеү төрө яһаған, улар яҡшыраҡ йоклаған. Кемдәрҙер матур төштәр күреүен дә билдәләгән. Көнөнә 10 минут кына йөйөү йөрөү ҙә йокһонһо сифатын күпкә яҡшырта, ти белгестәр.

■ Ғалимдар аз хәрәкәтләнеүҙең иктисади эҙемтәләрен баһалап караған һәм байҙар һәм ярлылар араһында бер принципияль айырма тапқан. Билдәләүенсә, түбән социаль кимәл ялһаулыҡ менән бәйле, улар шулай уҡ аз хәрәкәтләнә лә икән. The Lancet журналы яҙыуынса, ғалимдар 142 илдән йыйылған мәғлүмәттәргә аһализлаған. Айырыуса аз хәрәкәтләнеү һөҙөмтәһендә һаҡһаған сәләмәтлекте кире һығытыу өсөн тоһонһолған сығымдарға иғтибар бирелгән. Халықтың түбән физик әүҙемлеге донъя иктисадына йылына 67,5 млрд һумға төшә. Йәки һаулыҡты һығытыу өсөн кешеләр ошо күләмдә аһса тоһона. Ғалимдар әйтеүенсә, был минималь һан, ыһынында иһә һан тағы ла зурыраҡ булығы ихтимал.

ЗАМАНСА ЙОЛАЛАР

Ете ырыуың береһе булған олуг тарихлы, батыр рухлы түңгәүерҙәр ерендә - Ишбирҙе ауылында сираттағы "Түңгәүер кызы" йыйыны булып үттә. Был матур сараны Йылайыр районы Кашкар ауыл һаһимиәте башлап ебәргәйне. Артабан берҙәм ырыуыбыҙ катын-кыҙҙары Баймак районы Әбделкәрим ауылында йыйналышты һәм, һиһайәт, эһафета ошо уҡ райондың Ишбирҙе ауыл биләмәһенә тапшырылды.

ТҮҢГӘҮЕР КЫЗҒАРЫ ОСРАШТЫ

Ут күршеһеҙ кашкарҙар-дың башланғысы зур һәм әһәмиәтле йола байрамына әйләһеп китте. Шулай итеп, һеҙ, Ишбирҙе катын-кыҙҙары ла, ырыу-заһтарыбыҙҙы конаһа сақырып, түһәрәк қорға йыйылып, хәл-әхүәл белеһеп, бер-береһеҙ менән тағы ла һығыраҡ танышып, дуһлашып, туғанлашып, үткәһеһеҙ барларға, бөгөнгөһеҙ уйларға һәм киләһеһеҙгә йүнәлештәр билдәләргә сираттағы йыйынға туһландыҡ.

Ишбирҙе ауылы халқы Баймак районының ин күзәл, бай тәбиғәтле, йөшөү өсөн бик уһайлы ерҙе төйәк итеп һайлаған. Ауылға иһем биргән Ишбирҙе карт та, моғайын, үзөнә йөһәр өсөн урын һайлағанда калын урман

капланған тауҙары, ярыһып аһкан йылғалары, сылтарап аһкан шиһмәләре булған тәбиғәт мөһитән үз иткәһдер. Һеҙҙең йәһтөйәктән тарихы ла бик бай. Үткәһеһеҙҙе, ауыл тарихын, ер-һыу атамаларының легендаларын, риүәйәттәргә белмәй тороп, һеҙ киләһәккә яқты эҙ калдыра алмайһыҙ.

Йөһөгән ереһеҙҙең күзәл тәбиғәтән һаҡлап, байытып, тарихыбыҙҙы юғалтмай быуыһдан-быуынға тапшырыу һеҙҙең изге бурыс. Әлеге "Түңгәүер кыҙҙары" осрашыуҙары тап ошо бурысты аткарыуға мөһим ғәмәлдәреһеҙҙең береһе булып тора ла инде.

Йөһөгән ереһеҙҙең күзәл тәбиғәтән һаҡлап, байытып, тарихыбыҙ һандауын юғалтмай быуыһдан- бы-

уынға тапшырыу - һеҙҙең изге бурыс. Йылайыр районы Юлдыбай, Кашкар, Көнзәфәр ауылыһан, Хәйбулла районы Уфимка ауылыһан һәм райондаһ Әбделкәрим ауылыһан килгән хөрмәтле конаһтарҙы ауылыбыҙдың тарихы, арҙаҡлы шәхестәреһеҙ менән таныштырыр алдыһан ағинәй-һаһиәләреһеҙ Фәнһур аһай Солтанғолова менән Гөлһур аһай Маликованың аят бағышлап, фатихаларын биргәһдән һуң матур йола-сарабыҙ башланып та китте.

Осрашыу "Быуыһдар бәйләһеһе", "Иһһам сығанағы", "Катын-кыҙ сәләмәтлеге", "Түңгәүер киләһдәре" тигән темалар буыһһа түһәрәк қорҙарҙа барҙы. "Быуыһдар бәйләһеһе" төркөмөндә Юны-

совтарҙың уҡытыусылар дисһастияһы тураһында ветеран уҡытыусылар Наһилә, Ғәлимә Юһысовалар һәм Гөлһаз Хәһәһөнә һөйләһе. "Иһһам сығанағы" өһтәле һуһабикәләре - ауылыбыҙ шағирәләре Сәһлимә Барлыбыһеһа менән мәғариф ветераны Гөлһыу Дәүләтқилдина тамашасыларға үзәһренәң әһәрҙәһрен уҡып иһеттәргә. "Катын-кыҙ сәләмәтлеге" тураһында һөйләһеү осрашыуға катнашыусылар иғтибарын айырыуса һык йөһеп иттә. "Ағинәй" йөмәгәт ой-оһмаһы етәкһеһе Мөһиәһ аһай Ғайһина катын-кыҙ, әһәләһ һәм сабыйҙар сәләмәтлегеһан һаҡлау тураһында һөйләһе, бала имләү йолаһын күрһәттә. Ләлә аһай Изелбаһеваның дарыу үләһдәре күргәзмөһе лә бик бай, төрлө булығы менән айырылып торҙо. Ул файҙалы үләһдәһән төһәтмәләһ әһәрләү ыһулдарын өйрәттә, кәһәштәр бирҙе. Баймак калаһыһан килгән хөрмәтле конағыбыҙ, халыҡ табибөһе Гөлһаз аһай Баймырҙыһаның борондан килгән дауалау ыһулдары тураһында сығышы ла кыҙыҡһыһыу тыуыҙы һәм файҙалы булды. Күрше ауылдарҙан килгән ырыуаһтарыбыҙҙы ауылыбыҙдың матур ғалиләләре, уңған киләһдәреһеҙ менән дә таныштырыҙыҡ. Йыйыныда катнашыусылар үзәһренә күп файҙалы мәғлүмәттәр алғандыр, тип ыһанабыҙ һәм эһафетаны кабул итеп алған Хәйбулла районы Уфимка ауылында тағы ла осрашыуҙар көтөп калабыҙ.

**Гөлфиә ТЕЛӘҮСИНА,
Баймак районы
Ишбирҙе ауылы
китапһанаһыһы.**

ҺАБАҚТАР

ТОРМОШ - КУЛАСА...

Күптән түгел танышымды осраттым. Тәүҙә танымай торҙом уны, үҙе өндөһмәһә, үтеп тә китер инем, бәлки. Көләс йөзө һурылған, ирендәре кымтылған, хатта буйһан кәүҙәһе бөләкөһәйеп, бөкөрәйеп тә калған һымак. Һөйләһеүендә әлһәккәс төртмә телләлек, кинәйә лә юк, шаяһ өлкөһәстәр лә онотолған. Күҙендә һин яратқан оскон-һур күрәнмәй.

Күптән түгел ире менән айырылышыуы тураһында иһеткәйһнем инде. Шуға ла күнәл яраһына тоҙ һибәп, хәлән һорашырға теләмәһем. "Һи эһләп һи өсөн айырылышыуыбыҙ тураһында һорамайһың, - тип үҙе һүз башланы. - Икәнсе катыһға сығып китте бит.

Ике йыл әлек "һул"ға йөрөй башлағанһын һизгәйһнем инде. Мһнән генә түгел, балаларҙан, туғандарҙан да оялманы. Аҙналап кайтмағанһын аһлап, бөтә ғәйепте мһнә ауҙарҙы. Которор-которор ҙа урынына ултырыр тип, ғәйепләүенә генә түҙер ҙә инем. Тик уһын: "Утыз йылдан артыҡ юк-бар хәбәрәң, ғәйбәтәң, көһләһеүең менән қолаҡ итемде аһаның", - тип әйтәүе зытыма тейҙе. Бөтәһен дә аптыратып, барҙы да айырылышыуға ғариза бирҙем..."

Уңған, бөтә эһкә етеҙ, оһта кулығы был танышымдың бер кире яғы була торғайһы: һи эһләптәр үҙән қарап, бизәнәптөҙөнәп, қушы итеп кейәһгән катын-кыҙдың - мотлақ һөйәре, йәки, ир кешә булһа, һөйәркәһе бар, тип уйлай иһе.

Уйлай ғына ла түгел, ундайҙар тураһында төрлө имеш-миеш таратты. Хағын да, һаһағын да қуркмай һөйләһе.

Һи тиклем эһкә һәләтле булһа ла, шул зәһәр теле аркаһында эһлөгән урыһында оҙақ тотқарланманы. Ғәзәттә, ялһауыраҡ, һәлкәүерәк, эһен, мһнән киткәнсе - зәйһенә еткәнсе, тип эһлөгәһдәһән коллективта тизәрәк қотолорға тырышалар, ө танышым яһан теле мһнән һыйманы шиһелле: йә хәзмәткәһрәәре эһтән китергә мәжбүрләһе, йә ғауға мһнән үҙе китте.

Танышыма берәй катын-кыҙы йәки ир-егетте мактап һүз һөйләһән, ул йөһ сақта бик йөрөмтәл булды, ул фәләһфәләһ мһнән оҙақ йылдар йөрөнә, тип әллә қасан булғанмы-булмағанмы вақиганы тәфһирләп, сағыу төһтәргә буяп һөйләргә яратты. Айырылышқан йәки тол қалған катындарҙы бөтөнләй кешегә һанамаһы. Иркән тормошта йөһшәйҙәр, кешенең ирен аҙыралар, йәнәһе. Йыш кына уй-зырма һөйләгәнәһә шаһит булырға ла тура қилгеләһе. Бына әле лә иренең икәнсе катын мһнән йөһәй тип әйтәүе дәрәһ түгел иһе. Иренең қартайып, қәрҙәре бөткән атаһы һәм әсәһе мһнән йөһәүе тураһында иһетелгәйһне инде...

Қасандыр байтақ кешенең яраһына тоҙ һалған, бик күптәргә һаһаққа рәһйеткән, яла яһқан танышым йәл булып китте.

- Ярай, айырым йөһәп қарағыҙ ҙа, һағыһышып қауышырығыҙ әле. Балаларығыҙы башлы-күзлө итәһе лә бар, - тим, уһың төһөһкө күнәләһ сақ кына күтәрәргә теләп.

- Яңғызыңа бигерәк ауыр икән, - тине хушлашқанда сақ иһетерлек итеп.

Кешегә яһанлыҡ теләгәнсе, үзөнә яҡшылыҡ телә, тигән аҡылды быға тиклем белмәһә, танышым хәзер үз тормош тәҗрибәһендә был хәкикәттә аңлагандыр, тип уйлайым.

Лена АБДРАХМАНОВА.

✓ **Әбүғәлисуна былай тип яза: "Был ағастың емештәре түңәрәк һәм ашарға яраклы. Энәлек ауызғы миләшкә карағанда нығырак курыштыра, үтте баҫа һәм ауырыузарғы башка емешкә карағанда тизерәк йүнәлтә."**

ИРӘНДЕК ҮСЕМЛЕКТӘРЕ

ЭНӘЛЕК

Башкортостанда уны берәүзәр - энәлек (боярышник - Crataegus L.) йәки энәде, икенселәр езәй йәки дунала, мәмешкәк тип йөрөтә. Энәлек - Башкортостан тәбиғәтенен бизгә ул. Был үсемлек тәбиғәткә үзенә хас матурлык бирә, кабатланмас күренеш хасил итә. Языусы Зәйнәб Биишева үзенә әсәрҙәрәндә вакиғалар барған төбәктән тәбиғәтен һүрәтләгәндә езәй ағасын күп тапкыр искә ала. Оло Әйек йылғаһы буйы матурлығын ошо үсемлектән айырылғыһыз итә. Шуның менән ул укыусыларҙың күңелен Әйек буйы тәбиғәтенә ылыҡтыра, уға һөйөү уята.

Грек телендә Crataegus көслә, каты тигәндә аңлата. Рус телендә "боярышник" һүҙен был ағастың оҙак йәшәүе (400 йылға тиклем) менән бәйләйҙәр. Үсемлектән дарыу буларак сифаттарын һәр халыҡ үзенә фекерләгән. Мәсәлән, рустар уны яман көстәрҙән һаҡлай тип иҫәпләһә, боронғо гректар уның ботағын капкаға эләп куйғандар, йәнәһә, йортто теләһә ниндәй насарлыҡ инеүҙән һаҡлай. Бүрәт халҡында бала ауырыһа, уны сәңгелдәктә яткан көйөнсә баш өстөнөн төрлө им-том һәм арбаулы һүзҙәр уҡып, энәлек япрактары менән елпеткәндәр. Боронғо кельт халҡында энәлек оҙайлы кыш һәм қараңғылыҡ билдәһә, ә Молдавияла бөтә насарлыҡтың берләшмәһә буларак дан алған. Айырып әйткәндә, тәндәгә сикан һәм аяктарҙағы шеш һәм башкаларҙың сәбәбе энәлек ағасынан тип һаналған. Әбүғәлисуна (Авиценна) былай тип яза: "Был ағастың емештәре түңәрәк һәм ашарға яраклы. Энәлек ауызғы миләшкә карағанда нығырак курыштыра, үтте баҫа һәм ауырыузарғы башка емешкә карағанда тизерәк йүнәлтә."

Энәлек роза сәскәләләр ғаиләһенә караған кыуак йәки зур булмаған

ағас. Төрлө тәбиғи шарттарға карап 0,5 - 4 метр бейеклегендә була. Энәләре кыҙғылт һоро төстөгә ботактарында урынлашқан. Куйы йәшел япрактары ике яктан йөнтәс. Аҡ төстөгә сәскәләре бер урынға укмашып үсә. Емештәре бер аз озонса, йомшак кызыл төстә. Ирәндек, Кырҡты тауҙарында уның һарғылт емешле формалары ла оһрай. Әммә ботаниктар уларҙың тик бер төргә қарағанын раһлай (боярышник кроваво-красный). Ул йылға буйҙарында, һирәк үскән урманда, тау үзәктәрендә оһрай.

Энәлектә Мәләүез, Ейәнсура, Дәүләкән, Учалы, Баймак яктарында оһратырға мөмкин. Әбйәлил районының Көркәктау үзәктәрендә, Кызыл йылғаһы туғайҙарында һ. б. урындарында күпләп үсә. Ул шулай ук Яңауыл, Дүртөйлә, Благовар, Иглин райондары тәбиғәтә өсөн дә хас күренеш.

Энәлек май-июнь айҙарында сәскә ата, тап ошо оһорҙа сәскәләрен, ә емештәрен август айы аҙағында - сентябрь баштарында йыйалар. Уны киптергән сақта температура 50 гра-

дустан артмаһка тейеш. Энәлек емештәрендә холин, ацетилхолин, фруктоза, тритерпин кислотаһы бар.

Рус халыҡ медицинаһында энәлек емештәрен йөрәк қакқанда, йөкһөҙлөктән интеккәндә кулланғандар. Бөйөк Ватан һуғышы йылдарында күпселек йөрәк дарыуҙарын энәлек емештәренән эшләгәндәр. Энәлек мейелә һәм йөрәктә қан әйләнешен яйға һала, үзәк нервлар системаһының ярһуын қәметә. Уны бигерәк тә климатрик ауырыузарҙан кулланырға тәқдим ителә.

Бал қорттары энәлек сәскәләренән бынамын тигән бал йыйа. Япрактары һәм ағасы қайырыларынан буяу эшләп, йөн һәм туқымаларҙы кызыл-көрән төскә буяғандар. Энәлек емештәренән кеһәл, қайнатма қайнаталар. Уның емештәрен, он һымак итеп вақлап, сәйгә, кофеға қушымта итеп файҙаланырға мөмкин. Әгәр энәлек онон қамырға қушып баһан, икмәк емеш-еләк тәмен ала.

Европаның фәнни медицинаһында энәлек XIX быуатта ғына күренә башлай. "Башка йөрәк дарыуҙары ярҙам итмәгән оһрақта энәлек емештәре генә қилешә", - тип ризалаша күп кенә табиптар. "Унан оҙак вақыт төнәтмә яһап әсергә мөмкин, ә зыяны бөтөнләй юқ" - тип тә билдәләнелә. Уны сәй урынына көн һайын әсергә лә мөмкин.

Энәлек сәскәләре һәм емештәренән әсемлек. 1 балғалак энәлек сәскәһә йә 1 қалак емешен 1 стакан һыуҙа бешереп төнәтәләр. 1/2 стаканлап көнөнә 2-3 тапкыр ашар алдынан өһәләр.

Энәлек һәм алманан джем. 1 кг энәлек емешә, 1 кг алма, 500 г шөкәр қома, 1 л һыу алына. Энәлек емештәрен һыу менән қатнаштырып, һүрән генә утта өһтөн ябып бешергәндән һуң, иләк аша һығып үткәрәләр. Һуңынан тазартылған алма, шөкәр қома қушып бутайһың да теләгән куйылыҡка тиклем һүрән утта бешерәүҙә дауам итәһен. Ошо ук ысул менән алма урынына һығанак (облепиха) менән дә джем эшләп була.

Сәфәрғәлә ЙӘНТУРИН, биология фәндәре докторы, профессор.

ЗИҢЕН КИҢӘЙТЕП...

КӨНЬЯК УРАЛ КОШТАРЫ

Күк койрок
(Синехвостка)

Вак қош, турғайҙан бөләкәйерәк. Койроғоноң өскө яғы, койроғо үзә тулыһынса күк төстә. Ата қоштоң арқаһы өлөшө күк, қанаттары көрән, қашы һәм қорһағы асық төстә, қабырғалары - ерән. Инә һәм йәш қоштар көрәнһыу-күгелйем, қорһағы, қаштары асық төстә, қабырғалары ерөнәрәк, түштәре қара таптар менән бизәлгән. Үзен тотошо менән таң турғайына, шулай ук ут-койроққа оқшаған, әммә күбәһенсә ерҙән атлап-һикереп йөрөй, кеше күзенә салынамаһка тырыша.

Урал алдынан алып Курил утразарына тиклем кин таралған. Үтеп сықкыһыҙ һазлыҡтарҙа, бейек олоңло ағастар үскән урмандарҙа йәшәй. Беҙҙең республикала Ирәмәлдә теркәлгән, ғалимдар ата қошто тауҙың ин бейек нөктәһендәгә урмандарҙа һайрағанында тап иткән.

Шикылдак
(Варакушка)

Һандуғастар араһында ин матуры. Ата қоштоң тамағында, муйынында аһтан қара һәм ерән қайма менән уратып алынған сағыу зәңгәр табы бар. Қаштары асық төстә, койроғонда ерөнәрәк түңәрәгә лә уны танытып тора. Инә қоштоң инә зәңгәр төсө юқ. Йәш қоштар сыбар, уларҙың асық төстөгә буй-буй һызаттары була, койроғоноң өскө яғы ерән төстә. Исеме үк әйтеп тороуынса, шикылдақтың йыры төрлө һызғырыу, шықылдау, шикылдаузарҙан ғибәрәт, бигерәк тә кистәрен һәм төндәрен озон-оҙак йырлай, "шок" тип нык итеп қысқыра.

Күлдәрҙең, йылғаларҙың һәм башка йырындарҙың шырылық баһқан ерҙәрәндә көн күрә, ул шикылдак республиканың һәр төбәгендә лә йәшәй. Курай еләгә үскән урындарҙа, кесерткән араһында, қалаларҙа инә парктарҙа, бақсаларҙа ла оя қора. Шикылдақты халыҡ кесерткән турғайы тип тә йөрөтә, был уның ошо үсемлектә үз итеүе менән бәйлә. Көрән табы булған йомортқаларының иҫәбе 4-7-гә етә. Бик ябай, ғәҙәти, қайһы бер урындарҙа хатта артық күп булған қош.

М. Баянов, Ә. Мәмәтов, "Көньяк Урал қоштары" китабынан. (Дауамы бар).

СӘЛӘМӘТЛЕК ӘЛИФБАҢЫ

КУЛЫҒЫЗ ОЙОҢА...

Кул йәки аяк ойоуҙың сәбәптәре төрлө булығы мөмкин: артрит, артроз, остеохондроз... Улар қайһы вақытта түзеп тороп булмаһыҡ ауыртыныузарға қилтерә. Халыҡ медицинаһы был күренештә ябай һәм һәр кем башқара ала торған саралар менән еңеләйтергә көнәш итә.

• Фитотерапевтар раһлауынса, һары қанда ла үләне (донник лекарственный) кулдар ойоғанда ярҙам итә. Киптерелгән бер сөмтем үләнгә бер стакан қайнар һыу қойоп, бешерергә қәрәк. Ике көн дауамында бер нисә сынаяк әсергә.

• Контраст ванналар. Кулды йәки аяқты йә әсә, йә һыуыҡ һыуҙа алмашлап тоторға, һуңынан йылытыусы май һөртөп, урап қуйырға. Дауаланыу курсы - 10 көн.

• Эвкалипттың эфир майы қушылған қомаға майы йөкә алдынан кул йәки аяк ойоуын бөтәрә. Әс сеанс та етә.

• Аяк һәм кул суктарына қан әйләнешен стимуллауы гимнастика мотлак. Кулдарығызғы өскө күтәреп, 80 тапкыр йөмоғоз һәм асығыз. Шул ук күнекмәне кулдарығызғы алға һузып башқарығыз. Теләһә ниндәй физик көсөргәнеш (әлбиттә, сама менән) қан әйләнешен яқшырта, тимәк, ауыртыныу торошон еңеләйтәсәк.

• Кабак бутқаһын йылы қилеш кулбаһтан алып кул суктарына тиклем һөртөргә һәм йылы йәйбер менән урап қуйырға. Еңеллек қилгәнсә қабатларға.

• Төҙлө қыярҙы шақмақлап турап, бер нисә вақланған әсә борос кузағы менән қушып, ярты литр арақы койорға һәм бер азна қараңғы урында тоторға. Һарқытқандан һуң, кул-аяк суктарын ыуыу өсөн тотонорға.

• Тибет монахтары ысулы: табакка қайнар һыу койорға. Уның төбөнә бармактарҙы алмаштырып нык итеп баһырға. Ойоу тизҙән үтер.

• 10 гр тарттырылған қара боросқа 100 мл үсемлек майы қушып, һүрән утта болғап тороп 30 минут бешергә. Һыуынғандан һуң, кул-аяк суктарына һөртөргә. Яйлап ауыртыу һәм ойоу бөтәр.

• Йөкәларға ятқанда еҙ беләзек кейһәгез, кулығыздың ойоуы үтер.

• Кул-аяк суктары ойоғанда тәмәке тартыу, алкоголь кулланыу, кофе һәм қаты сәй әсәү тыйыла. Қайнар аш, бутқа, шулай ук организмды сынықтырыу, физик көсөргәнеш қан әйләнешен нормалләштерергә ярҙам итер.

**13 ИЮЛЯ
ПОНЕДЕЛЬНИК
ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

5.00 Телеканал "Доброе утро".
9.00, 3.00 Новости.
9.05 "Модный приговор". [0+]
9.55 "Жить здорово!". [16+]
10.40, 11.30, 11.50, 1.00, 1.35, 2.10, 2.50, 3.05, 3.35, 4.20 ПОДКАСТ.ЛАБ. [16+]
11.00, 14.00, 17.00 Новости (с субтитрами).
12.40, 18.45 "Большая игра". [16+]
13.45, 14.15, 16.45, 17.15, 22.40 "Время покажет". [16+]
15.00 Давай поженимся! [16+]
15.50 "Мужское / Женское". [16+]
19.50 "Пусть говорят". [16+]
21.00 "Время".
21.45 Т/с Премьера. "Работа над ошибками". [16+]
23.55 "Время героев". [16+]
4.57 Перерыв в вещании.

РОССИЯ 1

5.00, 5.10, 5.40, 6.10, 6.40, 7.10, 7.40, 8.10, 8.40 Утро России.
5.06, 5.36, 6.06, 6.36, 7.06, 7.36, 8.06, 8.36 Местное время. Вести-Башкортостан. Утро.
9.00, 11.00, 12.00, 16.30, 20.00, 3.00 Вести.
9.30 "Доброе утро, Башкортостан!" [12+]
9.55 О самом главном. [12+]
11.30, 21.10 Местное время. Вести-Башкортостан.
14.30 Т/с "Тайны следствия". [16+]
17.00 "Малахов". [16+]
18.00 "60 минут". [12+]
21.30 Т/с "История его служанки". [16+]
23.40 Т/с "Богатые тоже плачут". [16+]
2.25, 3.30 Т/с "Чужое гнездо". [12+]
4.34 Перерыв в вещании.

БСТ

7.00 "Сәләм".
10.00 Т/с "Второе зрение". [16+]
11.00 Новости недели (на рус.яз).
11.45, 17.45 Интервью. [12+]
12.00 Специальный репортаж. [12+]
12.15 Навигатор истории. [12+]
12.30, 5.30 Территория счастья. [12+]
13.30, 18.30, 22.30 Новости (на баш. яз).
14.00 Бәхет иле. [12+]
15.00 М/ф "Мультфильмы". [6+]
15.30 Гора новостей.
15.45 "Асыш". Дети. [6+]
16.00 Башкорттар. [6+]
16.30, 21.30 Новости (на рус. яз).
16.45 "Криминальный спектр". [16+]
17.00 Формула здоровья. [12+]
17.15 На своей земле. [12+]
17.30, 6.30 Новости (на рус. яз). [12+]
18.00 Д/с "Разноцветная планета". [12+]
19.00 Телецентр.
20.00 Сәнгелдәк. [6+]
20.15 Полезные новости. [12+]
20.30 "Здоровый смысл". [16+]
21.00 Специальный репортаж. [16+]
22.00 Тайм-аут. [12+]
23.00 Күстәнсәк. [12+]
23.30 "Автограф". [12+]
0.15 Х/ф "Десять негритат". [16+]
2.30 Спектакль "Асылъяр". [12+]
5.00 Новости (на баш. яз). [12+]

**14 ИЮЛЯ
ВТОРНИК
ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

5.00 Телеканал "Доброе утро".
9.00, 3.00 Новости.
9.05 "Модный приговор". [0+]
9.55 "Жить здорово!". [16+]
10.40, 11.25, 13.45, 14.15, 16.45, 17.15, 22.45 "Время покажет". [16+]
11.00, 14.00, 17.00 Новости (с субтитрами).
11.40, 18.45 "Большая игра". [16+]
15.00 Давай поженимся! [16+]
15.50 "Мужское / Женское". [16+]
19.50 "Пусть говорят". [16+]
21.00 "Время".
21.45 Т/с Премьера. "Работа над ошибками". [16+]
0.00, 0.50, 1.25, 2.05, 2.40, 3.05, 3.20, 4.20 ПОДКАСТ.ЛАБ. [16+]
4.57 Перерыв в вещании.

РОССИЯ 1

5.00, 5.10, 5.40, 6.10, 6.40, 7.10, 7.40, 8.10, 8.40 Утро России.
5.06, 5.36, 6.06, 6.36, 7.06, 7.36, 8.06, 8.36 Местное время. Вести-Башкортостан. Утро.
9.00, 11.00, 14.00, 16.30, 20.00, 3.00 Вести.
9.30 "Доброе утро, Башкортостан!" [12+]
9.55 О самом главном. [12+]
11.30, 21.10 Местное время. Вести-Башкортостан.
12.00, 18.00 "60 минут". [12+]
14.30 Т/с "Тайны следствия". [16+]
17.00 "Малахов". [16+]
21.30 Т/с "История его служанки". [16+]
23.40 Т/с "Богатые тоже плачут". [16+]
2.25, 3.30 Т/с "Чужое гнездо". [12+]

4.29 Перерыв в вещании.

БСТ

7.00 "Сәләм".
10.00 Т/с "Второе зрение". [16+]
11.00 "Дорога к храму". [6+]
11.30, 16.30, 21.30 Новости (на рус. яз).
11.45, 17.45 Интервью. [12+]
12.00 Тайм-аут. [12+]
12.30, 5.30 Территория счастья. [12+]
13.30, 18.30, 22.30 Новости (на баш. яз).
14.00, 4.00 Бәхет иле. [12+]
15.00 М/ф "Мультфильмы". [6+]
15.30 Гора новостей.
15.45 Бишек. Колыбельные моего народа. [6+]
16.00 Золотой фонд башкирского ТВ. [12+]
16.45 Республика LIVE. [12+]
17.30, 6.30 Новости (на рус. яз). [12+]
18.00 Д/с "Разноцветная планета". [12+]
19.00 Телецентр.
20.00 Сәнгелдәк. [6+]
20.15 Полезные новости. [12+]
20.30 Д/ф "О чем говорят Памятники". [12+]
21.00 Креативный код. [12+]
22.00 Подкаст. Интонации. [12+]
23.00 "Башкорт йыры-2026". [12+]
23.45 На своей земле. [12+]
0.00 Х/ф "Одинокая женщина желает познакомиться". [16+]
1.45 Спектакль "Башмачки". [12+]
5.00 Новости (на баш. яз). [12+]

**15 ИЮЛЯ
СРЕДА
ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

5.00 Телеканал "Доброе утро".
9.00, 3.00 Новости.
9.05 "Модный приговор". [0+]
9.55 "Жить здорово!". [16+]
10.40, 11.25, 13.45, 14.15, 16.45, 17.15, 22.45 "Время покажет". [16+]
11.00, 14.00, 17.00 Новости (с субтитрами).
11.40, 18.45 "Большая игра". [16+]
15.00 Давай поженимся! [16+]
15.50 "Мужское / Женское". [16+]
19.50 "Пусть говорят". [16+]
21.00 "Время".
21.45 Т/с Премьера. "Работа над ошибками". [16+]
0.00, 0.50, 1.25, 2.05, 2.40, 3.05, 3.20, 4.15 ПОДКАСТ.ЛАБ. [16+]
4.57 Перерыв в вещании.

РОССИЯ 1

5.00, 5.10, 5.40, 6.10, 6.40, 7.10, 7.40, 8.10, 8.40 Утро России.
5.06, 5.36, 6.06, 6.36, 7.06, 7.36, 8.06, 8.36 Местное время. Вести-Башкортостан. Утро.
9.00, 11.00, 14.00, 16.30, 20.00, 3.00 Вести.
9.30 "Доброе утро, Башкортостан!" [12+]
9.55 О самом главном. [12+]
11.30, 21.10 Местное время. Вести-Башкортостан.
12.00, 18.00 "60 минут". [12+]
14.30 Т/с "Тайны следствия". [16+]
17.00 "Малахов". [16+]
21.30 Т/с "История его служанки". [16+]
23.40 Т/с "Богатые тоже плачут". [16+]
2.25, 3.30 Т/с "Чужое гнездо". [12+]
4.57 Перерыв в вещании.

БСТ

7.00 "Сәләм".
10.00 Т/с "Шулер". [16+]
11.00 Специальный репортаж. [16+]
11.30, 16.30, 21.30 Новости (на рус. яз).
11.45, 17.45, 21.15 Интервью. [12+]
12.00 Формула здоровья. [12+]
12.15 "Криминальный спектр". [16+]
12.30, 5.30 Территория счастья. [12+]
13.30, 18.30, 22.30 Новости (на баш. яз).
14.00, 4.00 Бәхет иле. [12+]
15.00 М/ф "Мультфильмы". [6+]
15.30 Гора новостей.
15.45 "Экологично". [6+]
16.00, 3.30 Автограф. [12+]
16.45, 21.00 Материнство и детство. [12+]
17.00 Навигатор истории. [12+]
17.15 Полезные новости. [12+]
17.30, 6.30 Новости (на рус. яз). [12+]
18.00 Дустар. [16+]
19.00 Телецентр.
20.00 Сәнгелдәк. [6+]
20.15 Квадратные метры. [12+]
20.30 Денъ семьи, любви и верности в г. Бирск. [12+]
22.00 Историческая среда. [12+]
23.00 "Байык-2026". [12+]
0.00 Х/ф "Опасные гастроли". [16+]
1.45 Спектакль "Не ломайте крылья". [12+]
5.00 Новости (на баш. яз). [12+]

**16 ИЮЛЯ
ЧЕТВЕРГ
ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

5.00 Телеканал "Доброе утро".
9.00, 3.00 Новости.

9.05 "Модный приговор". [0+]
9.55 "Жить здорово!". [16+]
10.40, 11.25, 13.45, 14.15, 16.45, 17.15, 22.45 "Время покажет". [16+]
11.00, 14.00, 17.00 Новости (с субтитрами).
11.40, 18.45 "Большая игра". [16+]
15.00 Давай поженимся! [16+]
15.50 "Мужское / Женское". [16+]
19.50 "Пусть говорят". [16+]
21.00 "Время".
21.45 Т/с Премьера. "Работа над ошибками". [16+]
0.05, 0.50, 1.30, 2.05, 2.40, 3.05, 3.20, 4.20 ПОДКАСТ.ЛАБ. [16+]
4.57 Перерыв в вещании.

РОССИЯ 1

5.00, 5.10, 5.40, 6.10, 6.40, 7.10, 7.40, 8.10, 8.40 Утро России.
5.06, 5.36, 6.06, 6.36, 7.06, 7.36, 8.06, 8.36 Местное время. Вести-Башкортостан. Утро.
9.00, 11.00, 14.00, 16.30, 20.00, 3.00 Вести.
9.30 "Доброе утро, Башкортостан!" [12+]
9.55 О самом главном. [12+]
11.30, 21.10 Местное время. Вести-Башкортостан.
12.00, 18.00 "60 минут". [12+]
14.30 Т/с "Тайны следствия". [16+]
17.00 "Малахов". [16+]
21.30 Т/с "История его служанки". [16+]
23.40 Т/с "Богатые тоже плачут". [16+]
2.25, 3.30 Т/с "Чужое гнездо". [12+]
4.50 Перерыв в вещании.

БСТ

7.00 "Сәләм".
10.00 Т/с "Шулер". [16+]
11.00, 3.00 Моя планета - Башкортостан. [12+]
11.30, 16.30, 21.30 Новости (на рус. яз).
11.45, 17.45 Интервью. [12+]
12.00 Новости СВО (на рус. яз). [12+]
12.15 Дознание. [16+]
12.30, 5.30 Территория счастья. [12+]
13.30, 18.30, 22.30 Новости (на баш. яз).
14.00, 4.00 Бәхет иле. [12+]
15.00 "Сулпылар". [6+]
15.30 Гора новостей.
15.45 М/ф "Мультфильмы". [6+]
16.00 Навигатор истории. [12+]
16.15 Полезные новости. [12+]
16.45 "Криминальный спектр". [16+]
17.00 Д/ф "Взгляд с высоты. Загадка байкальского рифта". [6+]
17.30 Новости СВО (на баш. яз). [12+]
18.00 "Йома". [6+]
19.00 Телецентр.
19.45 "Мама". [12+]
20.00 Сәнгелдәк. [6+]
20.15 Материнство и детство. [12+]
20.30 Формула здоровья. [12+]
20.45 Башкирские каникулы. [12+]
22.00, 3.30 Республика LIVE #дома. [12+]
23.00 Колесо времени. [12+]
0.00 Х/ф "Вертикаль". [16+]
1.30 Спектакль "Узурпатор любви". [12+]
5.00 Новости (на баш. яз). [12+]
6.30 Новости (на рус. яз). [12+]

**17 ИЮЛЯ
ПЯТНИЦА
ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

5.00 Телеканал "Доброе утро".
9.00 Новости.
9.05 "Модный приговор". [0+]
9.55 "Жить здорово!". [16+]
10.40, 11.25, 18.40 "Большая игра". [16+]
11.00, 14.00 Новости (с субтитрами).
13.20, 14.15 "Время покажет". [16+]
16.15 Давай поженимся! [16+]
17.05 "Мужское / Женское". [16+]
18.00 Вечерние новости (с субтитрами).
19.45 "Поле чудес". [16+]
21.00 "Время".
21.45 "Через тернии к звездам". Ко дню рождения Алексея Рыбникова. [12+]
23.20 Х/ф "Вкус счастья". [18+]
0.55, 1.35, 2.15, 2.50, 3.30, 4.05, 4.45, 5.20 ПОДКАСТ.ЛАБ. [16+]

РОССИЯ 1

5.00, 5.10, 5.40, 6.10, 6.40, 7.10, 7.40, 8.10, 8.40 Утро России.
5.06, 5.36, 6.06, 6.36, 7.06, 7.36, 8.06, 8.36 Местное время. Вести-Башкортостан. Утро.
9.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести.
9.30 "Доброе утро, Башкортостан!" [12+]
9.55 О самом главном. [12+]
11.30, 21.30 Местное время. Вести-Башкортостан.
12.00, 18.00 "60 минут". [12+]
14.30 Т/с "Тайны следствия". [16+]
21.50 Торжественная церемония открытия XXXV Международного фестиваля "Славянский базар в Витебске".
0.30 Х/ф "Лаборантка". [12+]
4.03 Перерыв в вещании.

БСТ

7.00 "Сәләм".
10.00 Т/с "Шулер". [16+]
11.00 "Йома". [6+]
11.30, 16.30, 21.30 Новости (на рус. яз).
11.45, 17.45, 21.15 Интервью. [12+]

12.00, 17.30 Новости СВО (на баш. яз). [12+]
12.15 "Криминальный спектр". [16+]
12.30, 5.30 Территория счастья. [12+]
13.30, 18.30, 22.30 Новости (на баш. яз).
14.00, 4.00 Бәхет иле. [12+]
15.00 М/ф "Мультфильмы". [6+]
15.30 Детей много не бывает. [6+]
16.00 Аль-Фатиха. [6+]
16.45 Дознание. [16+]
17.00 Республика LIVE. [12+]
18.00 Башкорттар. [6+]
19.00 Честно говоря. [12+]
19.45 На своей земле. [12+]
20.00 Сәнгелдәк. [6+]
20.15 Квадратные метры. [12+]
20.30 "Башкорт йыры-2026". [12+]
22.00 СВОих не бросаем. [12+]
22.15 Письма солдатам. [12+]
23.00 Дустар. [16+]
23.30 Х/ф "Примите телеграмму в долг". [16+]
1.00 Спектакль "Гайфи агай, женись давай!". [12+]
3.00 Телецентр.
5.00 Новости (на баш. яз). [12+]
6.30 Новости (на рус. яз). [12+]

**18 ИЮЛЯ
СУББОТА
ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

6.00 Телеканал "Доброе утро. Суббота".
9.45 "Слово пастыря". [0+]
10.00 Новости.
10.15 Премьера. "Слово не воробей". [12+]
11.10 "Вспомнить всё". [12+]
12.00 Новости (с субтитрами).
12.15 Поехали! [12+]
13.10 Т/с "Арбатские тайны". [16+]
18.00 Вечерние новости (с субтитрами).
18.20, 21.35 "Сегодня вечером". [16+]
21.00 "Время".
23.20 "Владимир Кузьмин. Трибют". [12+]
1.10, 1.45, 2.20, 3.00, 3.35, 4.10, 4.45, 5.20 ПОДКАСТ.ЛАБ. [16+]

РОССИЯ 1

5.00 Утро России. Суббота.
8.00 Местное время. Суббота.
8.35 "По секрету всему свету".
9.00 "Формула еды". [12+]
9.25 "Пятеро на одного".
10.10 Сто к одному.
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести.
11.30 "Наши. Военкоры". [12+]
12.00 "Доктор Мясников". [12+]
13.00 Большие перемены.
14.30, 20.50 Местное время. Вести-Башкортостан.
14.50 "Юмор! Юмор! Юмор!!!" [16+]
17.50 "Привет, Андрей!" [12+]
21.00 Х/ф "Нянька для Рогожиных". [16+]
0.40 Х/ф "Разбитые сердца". [12+]
4.15 Х/ф "Не покидай меня, Любовь". [12+]
6.02 Перерыв в вещании.

БСТ

7.00 "Доброе утро!" [12+]
7.30 Новости (на баш. яз). [12+]
7.45 Уткан гүмер. [12+]
8.15, 19.00 Материнство и детство. [12+]
8.30 На своей земле. [12+]
8.45 Аль-Фатиха. [6+]
9.15 Сәләм представляет... [12+]
9.30, 6.30 Новости (на рус. яз). [12+]
9.45 СВОих не бросаем. [12+]
10.00 М/ф "Мультфильмы". [6+]
10.45 МузКәроз. [6+]
11.15 "Курсак". [6+]
11.30 Атайсал. [6+]
12.00 "Елкән". [6+]
12.30 Навигатор истории. [12+]
12.45 Еге егет. [12+]
13.30 Башкорттар. [6+]
14.00 Дарю песню. [12+]
16.00 Колесо времени. [12+]
17.00 Башкирские каникулы. [12+]
17.45 Д/ф "Взгляд с высоты. Золотой век Ярославля". [6+]
18.15 Полезные новости. [12+]
18.30 Новости (на баш. яз).
19.15 Вопрос + Ответ = Портрет. [6+]
20.00 Сәнгелдәк. [6+]
20.15 Квадратные метры. [12+]
20.30 "Байык-2026". [12+]
21.30 Новости (на рус. яз).

22.00, 5.45 Республика LIVE #дома. [12+]
22.45 Новости недели (на баш. яз).
23.30 Караоке по-башкирски. [12+]
0.00 "Башкорт йыры-2026". [12+]
0.45 Х/ф "С юбилеем подождем". [12+]
2.15 Спектакль "Колос ржи". [12+]
5.00 Новости недели (на баш. яз). [12+]

**19 ИЮЛЯ
ВОСКРЕСЕНЬЕ
ПЕРВЫЙ КАНАЛ**

6.00, 10.00 Новости.
6.10 Играй, гармонь любимая! [12+]
6.55 "Часовой". [12+]
7.25 "Здоровье". [16+]
8.30 "Золотая коллекция Союзмультфильма". [0+]
9.10 "Непутевые заметки" с Дм. Крыловым. [12+]
9.30 "Мечталлион". Национальная Лотерея. [12+]
10.15 "Жизнь других". [12+]
11.10 "Повара на колесах". [12+]
12.00 Новости (с субтитрами).
12.15 Д/с "Победа". [16+]
13.15 Т/с "Арбатские тайны". [16+]
18.00 Вечерние новости.
19.00 Т/с Премьера. "Скрытые мотивы".
21.00 "Время".
23.00 Х/ф "Пара на пару". [16+]
0.40, 1.20, 2.00, 2.35, 3.10, 3.50, 4.20 ПОДКАСТ.ЛАБ. [16+]
4.57 Перерыв в вещании.

РОССИЯ 1

6.05, 2.55 Х/ф "Услышь моё сердце". [16+]
8.00 Местное время. Воскресенье.
8.35 "Когда все дома с Тимуром Кизяковым".
9.25 Утренняя почта с Николаем Басковым.
10.10 Сто к одному.
11.00, 14.00, 17.00 Вести.
12.00, 1.10 Д/с "Рассказы из русской истории". [12+]
14.30 Местное время. Вести-Башкортостан.
15.00 "Парад юмора". [16+]
17.50 "Песни от всей души". [12+]
20.00 Вести недели.
22.30 Воскресный вечер с Владимиром Соловьёвым. [12+]
4.37 Перерыв в вещании.

БСТ

7.00 "Доброе утро!" [12+]
7.30 Новости (на баш. яз). [12+]
7.45 Золотой фонд башкирского ТВ. [12+]
8.15 Формула здоровья. [12+]
8.30 "Курай даны". [12+]
8.45 Күстәнсәк. [12+]
9.15 "Мама". [12+]
9.30 Новости (на рус. яз).
9.45, 21.15, 6.45 Специальный репортаж. [12+]
10.00 М/ф "Мультфильмы". [6+]
10.45 Тирмәкэй. [6+]
11.00 "Городок АЮЯ". [6+]
11.15 М/с "Нурбостан сәйәхәте". [6+]
11.30 Сулпылар. [6+]
12.00 "Ат уйнатып". [6+]
12.30 Новости недели (на баш. яз).
13.15 Ап-асык. [12+]
14.00 Все песни о прекрасном... [12+]
14.30 Квадратные метры. [12+]
14.45 Дорога к храму. [6+]
15.15 Честно говоря. [12+]
16.00 Д/ф "Взгляд с высоты. Кольский полуостров. Жизнь на краю земли". [6+]
16.30 "100 имен Башкортостана". [12+]
17.00 Республика LIVE. [12+]
17.45 Спектакль "Навстречу мечте". [12+]
19.45 Әлләсе. [12+]
20.30 Автограф. [12+]
21.00 Дознание. [16+]
21.30 Новости недели (на рус.яз.).
22.15 Подтекст: инструкции к себе. [12+]
23.00 Концерт. Вечер памяти Радика Гареева. [12+]
1.30 Х/ф "Действуй по обстановке!" [16+]
2.30 Спектакль "Трамвай "Желание". [12+]
5.15 На своей земле. [12+]
5.30 Дустар. [16+]
6.00 Новости недели (на рус.яз.). [12+]

НАМАЗ ВАКЫТТАРЫ

1448 нижри йыл.

Июль (Мөхәррәм - Сәфәр)	Иртәнге намаз	Кояш калка	Өйлә намазы	Икенде намазы	Акшам намазы	Йәстү намазы
13 (28) душәмбе	3:27	4:55	13:30	19:00	21:47	23:17
14 (29) шәмбе	3:28	4:57	13:30	19:00	21:46	23:16
15 (1) шаршамбы	3:29	4:58	13:30	18:59	21:45	23:15
16 (2) кесе йома	3:31	4:59	13:30	18:59	21:44	23:14
17 (3) йома	3:32	5:01	13:30	18:58	21:43	23:13
18 (4) шәмбе	3:34	5:02	13:30	18:57	21:41	23:11
19 (5) йәкшәмбе	3:35	5:04	13:30	18:75	21:40	23:10

БР Мосолмандары диниә назараты сайтынан алынды.

✓ Кире уйзар емергес көскә зйә. Мәсәлән, асыу ашказан-эсәк тракты ауырыуза-рын тыузыра. Упкәләү бауыр, ашказан асты бизе ауырыузарына, холециститка килтерә. Кемгә яратыу һүззәре әйтелә, шул кешенәң тормош энергияһы арта.

БАШ ЭШЛӘТМӘК

ШИФАЛЫ ҮЛӘНДӘР

1

Ярыш башланган урын

Боронго Рус алпауыты

Озон һабаклы, ал сәскәлә урман үләнә (2)

Хуш есле ялан үләнә

Урысча "дурнишник обыкновенный" аталы ағыулы үлән

Мөхсүсләрҙең "Хәҙайы"

Кырымдағы Кизләүҙең хәҙерге атаманы

3

2

"Йомортка (...)"ка өйрәтмәй"

Бер һукталағы емеш суғы

"Йомортка (...)"ка өйрәтмәй"

Аһуы сәскәлә, болонда, һазлыҡлы өрҙә үсә (3)

Мөмкинлек (рус.)

Уны кырыҡлас, харабаш та тизәр (4)

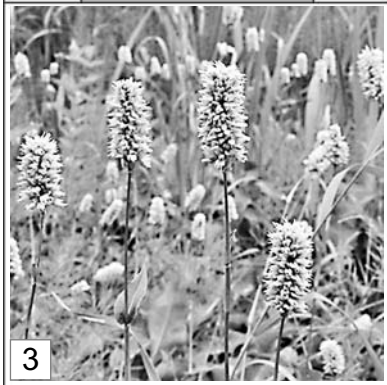
Йәйге аш өйә

Дүрт яғын дингез ураткан урын

Аҡһыл йәшел кабыҡлы ағас

4

3

4

Ярыш башланган урын

Боронго Рус алпауыты

Озон һабаклы, ал сәскәлә урман үләнә (2)

Хуш есле ялан үләнә

Урысча "дурнишник обыкновенный" аталы ағыулы үлән

Мөхсүсләрҙең "Хәҙайы"

Кырымдағы Кизләүҙең хәҙерге атаманы

3

2

"Йомортка (...)"ка өйрәтмәй"

Бер һукталағы емеш суғы

"Йомортка (...)"ка өйрәтмәй"

Аһуы сәскәлә, болонда, һазлыҡлы өрҙә үсә (3)

Мөмкинлек (рус.)

Уны кырыҡлас, харабаш та тизәр (4)

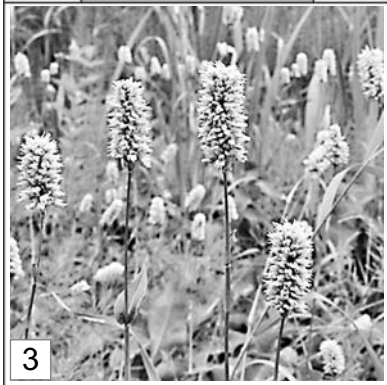
Йәйге аш өйә

Дүрт яғын дингез ураткан урын

Аҡһыл йәшел кабыҡлы ағас

4

3

4

Ярыш башланган урын

Боронго Рус алпауыты

Озон һабаклы, ал сәскәлә урман үләнә (2)

Хуш есле ялан үләнә

Урысча "дурнишник обыкновенный" аталы ағыулы үлән

Мөхсүсләрҙең "Хәҙайы"

Кырымдағы Кизләүҙең хәҙерге атаманы

3

2

"Йомортка (...)"ка өйрәтмәй"

Бер һукталағы емеш суғы

"Йомортка (...)"ка өйрәтмәй"

Аһуы сәскәлә, болонда, һазлыҡлы өрҙә үсә (3)

Мөмкинлек (рус.)

Уны кырыҡлас, харабаш та тизәр (4)

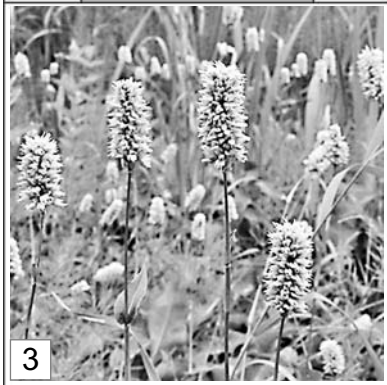
Йәйге аш өйә

Дүрт яғын дингез ураткан урын

Аҡһыл йәшел кабыҡлы ағас

4

3

4

Йәмилә ШӘРӘФЕТДИНОВА төзөнө.

26-сы һандағы сканворд яуаптары.

Горизонталь буйынса: Сибай. Ашказар. Рәсем. Алаша. Бүгәс. Мөғлифә. Буддизм. Зулус. Азамат. Абхаз. Күк. Ильяс. Әмер. Ринг. Томан. НЛО. Әсә. Вольтер. Кәкүк. Әлмәлек. Любизар.

Вертикаль буйынса: Буранбай. Абдрахман. Илизаров. Арыш. Оруэлл. Амман. Сокор. Кегль. Тәкә. Сәлимәкәй. Әреме. Йәрем. Кер. Бәз. Иртәк. Урал. Уляя. Сәс. Сөн.

АЛТЫН КАҒИЗӘЛӘР ЮК-БАР ӨСӨН КӨЙМӘГЕЗ!

Көнсығышта: "Кешенәң иң насар дуҫтары ла уның үзенәң фекерҙәре килтергән тиклем насарлыҡ теләй алмай", - тигән әйтем йәшәй. Иң билдәлә дауалаусы Ибн Сина ла: "Ауырыу менән көрәшәү өсөн табибтың өс сараһы бар: һүз, үсемлек, бысак", - ти. Игтибар итегеҙ - һүзгә ул беренсе урынга куя.

Париж госпиталдәренәң берендә йәш психолог Эмили Кьи, үзенә яуаплылыҡ алып, ауырыуларға көнөнә өс тапкыр эстән генә йәки кысқырып: "Көндән-көн

үҙемдә якшыраҡ тоям", - тип 10 тапкыр механик рәүештә түгел, ә хис-тойго кушып кабатларға куша. Һөҙөмтәлә бер айҙан һуң тап ошо табибтың пациенттары госпиталдән, һуңынан тотош Францияның медицина персоналының теленән төшмәй. Алтырарлыҡ, әммә рас: ауыр сирлеләр бер ай эсендә һауыға, кайһы берҙәрәнә хатта хирургик ярзам зарурлығы ла көрәкмәй.

Йәғни боронго бөйөк ғалим Парацельстың күзаллауы дөрөҫкә сыға: ышаныс мөжжизә тыузыра. Безҙең сәләмәтлегемә - фекерләүебезҙең туранан-тура эзәмтәһе. Берәү зә хәҙер кешенәң психик һәм физик сәләмәтлегә араһында туранан-тура бәйләнеш булуыын инкар итмәй.

"Барлыҡ ауырыуларҙан һәм инфекцияларҙан иң якшы һаҡ - үзендән сәләмәт булуыуыңа ныҡлы ышаныс һәм ынғай хис-тойғолар, - ти 20 йыллыҡ стажы булған психотерапевт Андрей Метельский. - Кире уйзар емергес көскә зйә. Мәсәлән, асыу ашказан-эсәк тракты ауырыуларын тыузыра. Упкәләү бауыр, ашказан асты бизе ауырыузарына, холециститка килтерә". Иң мөһим психологик ка-

нун: кемгә яратыу, һоклануы һүззәре әйтелә, шул кешенәң тормош энергияһы арта. Ә асыулы, кире һүззәр, киреһенсә, тыңлаусының энергияһын көмәтә.

Кире уй-фекерҙәр менән бәйләнгән сирҙәр һаны арткандан-арта бара. Уларға каршы тороу өсөн боронго аҡыл зйәләренән кәңәшенә қолак һалыу зарур - тормош ни тиклем ауыр булмаһын, уға кыуанырға көрөк!

Шулай итеп, кешенәң яҙмышы уның уйҙарына бәйле. Якшылыҡ уйлаһаң - якшылыҡ алырһың, насарлыҡ уйлаһаң - насарлыҡ килер. Даими уйлаған нәмә булырға тейешле йәки булыуы ихтимал инаныуға әйләнә. Был инаныу вакиға тыузыра... Шуға күрә, бөгөндән бары тик якшы уйзар ғына уйлайбыҙ һәм бары тик якшыға ғына өмөтләнөбөз. Һәм бер ваҡытта ла юк-бар өсөн көймәйбөз. Америка кардиологи, инфаркттарҙы һәм йөрәк етешһеҙлектәрән профилактикалау буйынса абруйлы белгес Роберт Элиоттың ике алтын кағиҙәһе менән коралланабыҙ. Беренсе кағиҙә: юк-бар өсөн көймәгез. Икенсе кағиҙә: бөтөн нәмә - юк-бар.

МӘЗӘНИ МАЙЗАН

БЕЗҖЕҢ БЕЙЕҮСЕЛӘР -
МӘСКӘҮЗӘ

Июль башында Мәскәүзә Рәсәй һәм БДБ илдәре мәзәниәттәре орашыуының төп сараһы - VI "Халыктар дуслыгы" милли кунаксылык фестивалде ойшторолдо.

Кунактарзы милли байрамдар, һөнәрселек йәрминкәләре, фотокурғазмәләр, оҫталык дәрестәре, спорт ярыштары, интеллектуаль уйындар, кино, театр тамашалары һәм башка интерактив саралар ингән бай программа кәтә ине. 4 июлдә Рәсәй халыктары берҙәмлеге йылы уңайынан фестивалдең төп сәхнәһендә "Күп йөзлө Рәсәй" концерт программаһы тәкдим ителде. Унда

Фәйзи Ғәскәров исемендәге Дәүләт академия халык бейеүзәре ансамбле лә сығыш яһаны. "Халыктар дуслыгы" милли кунаксылык фестивалде 2021 йылдан алып уҙғарыла. Был сағыу сара илдең төп майзанысында меңәрләгән катнашыусыларзы йыя. Фестивалдең төп максаттары - сағыу байрам, милли сәнғәттәң динамик парадын булдырыу, Берләшмә дәүләттәре халыктарының йолалары, мәзәниәте һәм аш-һыуы менән танышыу.

БАЛАЛАР - "БАЙЫК"ТА

Башкорт бейеуен башкарыусылар (3-15 йәшлектәр) араһында "Байык" республика балалар телевизион конкурсына йомғак яһалды.

Быйыл телевизион проекттың һайлап алыу турында Башкортостандан, Татарстандан, Силәбе һәм Ырымбур өлкәләренән меңдән ашыу бала катнашты. Финалға 550 йәш

бейеүсе сықты. Әбйәлил, Учалы, Хәйбулла, Кырмыскалы, Дүртөйлө райондарынан, шулай ук Салауат, Сибай, Күмертау, Өфө калаларынан катнашыусылар айырыуса өҙемлек күрһәттә.

Проект етәксеге һәм продюсеры Рита Өмөтбаева һүҙҙәрәнсә, "Байык" республика балалар телевизион конкурсының һәр мизгеле республиканың бейеү сәнғәте күгендә яңы талантлы исеңдәр кабыза - уның үзенсәлеген шунда. Фестиваль һәүәскәр хореография сәнғәтен үстереү өсөн этәргес бирә, балалардың һәм йәштәрҙең ижади мөмкинлектәрен өҙемләштерә.

- Бейеү быуындарзы берләштерә. Быйыл конкурстың иң йәш катнашыусыһына өс йәш тулды. "Байык" - катнашыусылар тәҗрибә, идеялар һәм илһам менән уртаҡлашкан майзанысыҡ ул. Йәш таланттар башкорт сәхнәһе легендалары менән бейене. Мәсәлән, Әбйәлил районынан Йәсминә Сәфиуллина Рәшизә Ғилметдин кызы Туйсина менән легендар "Заһизә" номерын башкарҙы. "Урал ынйылары" ансамбле малайҙары Риф Фәтих улы Ғәбитов менән "Еҙ үксә"не өзә басып бейене, - тип һөйләне Рита Өмөтбаева.

"Байык - 2026" балалар телевизион конкурсында Гран-приға түбәндәгеләр лайыҡ булды: "Соло малайҙар" категорияһында - Самир Латипов, 13 йәш, Өфө калаһы; "Соло кыҙҙар" категорияһында - Айлина Хәбибуллина, 9 йәш, Ғафури районы (һүрәттә); "Дуэт" - Регина һәм Роберт Хужиндар, Өфө калаһы; "Бәләкәй ансамблдәр" - "Урал ынйылары" өлгөлө бейеү ансамбле, Әбйәлил районы; "Парлы ансамблдәр" - "Йүрүзән" өлгөлө халык бейеүзәре ансамбле, Салауат районы; өлкәнерәктәр категорияһында "Парлы ансамблдәр" - Рәми Ғарипов исемендәге 1-се Башкорт республика гимназия-интернатының "Ақйондоҙ" өлгөлө халык бейеүзәре ансамбле, Өфө калаһы. Башка финалсылар башкорт бейеуен башкарыусылардың телевизион конкурсының I, II, III дәрәжә лауре-

аттары исеменә лайыҡ булды һәм "Байык" проектының исеңле бүләктәрен алды.

КУРҒАНДА
ҖАБАНТУЙЗА

Қурған өлкәһенең Әлмән округында "Җабантуй 2026" байрамы уҙзы.

Унда республикабыҙҙан Хөсәйен Әхмәтов исемендәге Башкорт дәүләт филармонияһының Башкортостандың халыҡ артисы Артур Туктағолов етәкселегендәге "Далан" фольклор-эстрада төркөмө сығыш яһаны. Башкортостандың халыҡ артистары Артур Туктағолов, Минзифа Искужина һәм Ишморат Илбәков (курай), Башкортостандың атказанған артистары Венера Юлғилдина, Рәмил Мостафин (бейеү), халыҡ-ара конкурстар лауреаттары Нәғим Ғәйетбаев (баян), Венер Сәйфетдинов (курай), Буранбай Туктағоловтың сығыштары өлкә җабантуйы кунактарының күңеленә хуш килде.

Байрам Қурған өлкәһендә Урал аръяғы башкорттарының телен, мәзәниәтен, тарихын һәм милли үзенсәлеген һаҡлау һәм үстереү менән шөғөлләнгән Башкорт тарихи-мәзәни үзәге булышылығында уҙзы. Тарихи-мәзәни үзәк башкорт мәзәниәтен өйрәнеүгә һәм үстереүгә, шулай ук дәүләт милли сәйәсәтен үстереү сиктәрәндә саралар ойштора.

ҮЗЕБЕЗҖЕҢ КИНОЛАР

Өфөлә Башкортостан кинематографияһын үстереү буйынса яңы координация советының беренсе ултырышы үтте. Был хакта республика Хөкүмәтенен беренсе вице-премьеры Урал Килсенбаев хәбәр итте.

Урал Килсенбаев һүҙҙәрәнсә, совет башкорт фильмдарын Рәсәй һәм халыҡ-ара базарҙарҙа танытырға, кинотеатрҙарзы үстерергә һәм традицион рухи киммәттәр һәм әхлаҡ тураһында кино төшөргән авторҙарға ярҙам итәсәк. Бер майзанысыҡта республиканың режиссерҙары, продюсерҙары һәм кинотеатрҙары берләшсәк. "Республика башлығы Радий Хәбиров безҙең киноны сифатлы һәм һәр кем өсөн уңайлы итеү бұрысын куя. Бының өсөн кинотеатрҙар, йәмғиәт һәм киң мәғлүмәт саралары тығыҙ бәйләнештә эшләргә тейеш. Бөгөн түгә азымдар билдәләнде, республикала көзгөһөн дүрт фильм һәм бер йәнһүрәт прокатка сығасак. Өфөнөң шәхис кинотеатрҙары менән эшләйбезд. 27 августа, Рәсәй киноһы көнөндә, бөтә киноиндустриябыҙы йыйып, фекер алышасакбыҙ", - тине вице-премьер.

ҺӘЙКӘЛ ТАРИХЫ -
КИТАПТА

Өфөлә Салауат Юлаев һәйкәле тарихына арналған китап донъя күрҙе. Ул федераль әһәмиәттәге мәзәни мираҫ объекты тип танылған. Уның тарихы СССР-ҙа монументаль сәнғәт үсәһен, шулай ук 30 йылдан ашыу ошо проект өстөндә эшләгән скульптор Сосланбәк Тавасиевтың индергән өлөшөн сағылдыра.

Китаптың авторы Юрий Ергин - билдәле фән тарихсыһы, тыуған якты өйрәнеүсе, журналист, физик, физика-математика фәндәре кандидаты, Башкортостан Республикаһының атказанған мәғариф хеҙмәткәре, Рәсәй Федерацияһының почётлы юғары һөнәри белем биреү хеҙмәткәре.

Мәзәни мираҫ объекттарын дәүләт һаҡлауы идаралығында белдереүҙәрәнсә, ул һәйкәлдә төҙөү процесын өйрәнеү буйынса ғәйәт зур эш башкарган (архивтар менән эшләүҙән алып Мәскәүҙә гипс моделен тикшереүгә һәм өфөләрҙең фекерен иҫәпкә алып эшләп бөтөүгә тиклем). Китап Башкортостандың Милли архивы документтарына таянып язылған. Баһманың рецензенттары - билдәле тарихсы Рәмил Рәхимов һәм БР Архитекторҙар союзы рәйесе Илдар Садиков. Яуаплы мөхәррир - музей хеҙмәткәре Светлана Воробьева.

АКЫЛ-КАЗНА

Акыллы кешеләрҙең һүҙҙәрәнә эйәрәп, донъяуи хәкикәткә бак, һығымталар яһа һәм, әлбиттә, тор-мошта куллан. Бәхетле һәм уңышлы кеше булып өсөн.

КӘЗӘ

"ТОЗ" ТИП...

ирҙәр "кыҙ" тип
картайыр

Йыраҡ тип ханға тел тейҙермә - кулы етер, насар тип ирҙе әрләмә - карыуы етер.

(Башкорт халык мәкәле).

Лидер тирә-яктағыларға дәртләнеп, рухланып мөрәжәғәт итһә, шундай ук мөнәсәбәткә оспрай.

(Джон Максвелл).

Шулай итеп, тағы бер акыл: "Боронго Кытайҙа кейәүгә сыккан кыҙ иренен йортонда йәшәргә һәм кәйнәһенә хеҙмәт итергә тейеш булған. Бер кыҙ туйҙан һуң кәйнәһенә буйһонорға, уның өгөт-насихәт укыуына түҙергә теләмәгән һәм атаһының дуҫы булған үлән белгесенә киткән.

- Мин кәйнә менән йәшәргә теләмәйем, - тигән ул бағымсыға. - Ул үзенен мыжыуҙары, өгөттәре менән мине акылдан яҙыра-сак. Һеҙ миңә ярҙам итегеҙ, зинһар!

- Ә мин нимә эшләй алам һуң? - тип һоран бағымсы.

- Һеҙ миңә ағыу һатығыҙ. Мин кәйнәмдә ағыулап үлтереп, бөтөн бәләләремдән котолормон, - тигән кыҙ.

Озақ кына уйлап ултыргандан һуң, үлән белгесе былай тигән:

- Ярай, мин һиңә ярҙам итермен. Ләкин һин ике кағиҙәне үзләштерергә тейешһен. Беренсенән, һин кәйнәндә тигеҙ генә ағыулай алмаһын, сөнки кешеләр бының һинен эш икәнде аңлап каласак. Мин һиңә кәйнәндә яйлап ағыулай торған үлән бирәм. Икенсенән, кешеләрҙең шиһләнеүҙәрәнән қасыр өсөн һин үзәндең асыуыңды ауыҙлыҡларға, кәйнәндә хөрмәт итергә, яратырға, тыңларға һәм түземле булырға өйрәнергә тейешһен. Шуң сақта һине кәйнәндә үлтерепкә берәүҙә ғәйепләй алмаясаҡ.

Килең кеше был тәкдимгә ризалаша, бағымсының үләнән алып, уны әзләп кенә кәйнәһенен ашына өстәй. Бынан тыш, ул үзен кулға алырға, кәйнәһен тыңларға һәм хөрмәт итергә өйрәнә. Килеңенән мөнәсәбәте үзгәрәһен күргән кәйнә лә уға икенсе төрлө карай, уны үз кыҙылай ярата башлай. Минен килеңем иң яҡшыһы, тип кешеләр алдында мактана. Ярты йылдан һуң улар ысынлап та әсәле-кыҙлы һымаҡ булып китәләр. Шуң сақта килең кеше баяғы үлән белгесенә йүгереп килә һәм:

- Зинһар өсөн минен кәйнәмдә баяғы ағыуҙан коткарығыҙ. Минен уны үлтергем килмәй. Мин уны әсәйемдәй күрәп яратам, - тип ялына.

Бағымсы йылмая һәм:

- Куркма, кызым, мин һинә бер һиндәйҙә ағыу бирмәнем, кәзимгә тәмләткес үләндрә генә ине улар. Ағыу һинен башында ине һәм һин унан үзен арыңдың, - ти".

"Киске Өфө" гәзитен ойштороусы:
Башкортостан Республикаһы
Өфө калаһы кала округы хакимиәте

Гәзит Башкортостан Республикаһы буйынса Элемтә, мәғлүмәт технологиялары һәм киң коммуникациялар өлкәһен күзәтеү буйынса федераль хеҙмәт идаралығында теркалде:

ПН №ТУ02-01885, 30 июль 2025 йыл.

1 582218 911006 2 6027

Баш мөхәррир:
Гөлфиә Ғәрәй кызы
ЯНБАЕВА.

Мөхәрририәт:

Рәсүл БАЙГИЛИДИН,
Әхмәр ҒҮМӘР-ҮТӘБАЙ,
Вәлиәхмәт БӘЗРЕТДИНОВ,
Фәүзиә МӨХӘМӘТШИНА,
Артур БАТЫРШИН.

Редакция һәм нәшер итеүсе адресы:

450005, Башкортостан
Республикаһы, Өфө калаһы,
Революцион урамы, 167/1
Безҙең сайт: www.kiskeufa.ru

Е-mail: kiskeufa@mail.ru

"Башкортостан Республикаһы"
Нәшриәт йорто" акционерҙар йәмғиәте
типографияһында басылды.
Тел.: 8 (347) 226-99-48.
ИНН 027806697, КПП 027801001
(450079, Өфө калаһы, Октябрьдең 50 йыллығы урамы, 13).

Телефондар:

Баш мөхәррир 253-25-44
Хәбәрселәр 252-39-99
Матбуғат таратыу 252-39-99

График буйынса кул куйу ваҡыты -
9.07.2026 й. 17 сәғәт 00 мин.

Кул куйылды -
9.07.2026 й. 14 сәғәт 30 мин.
Басылып сықты - 10.07.2026 й.

«Киске Өфө»һоң реклама
хеҙмәте 253-25-44 телефоны
буйынса «Киске Өфө»
гәзитенә ойшмаларҙан
һәм айырым кешеләрҙән
рекламалар кабул итә.

«Киске Өфө»һоң
индексы —
ПР905

Тиражы - 2677
Заказ - 1194